శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

శ్రీ

పాండవప్రవాసము.

నాటకము.

ఇది

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే

రచింపఁబడినది

మూడవకూర్పు 2000 ప్రతులు.

కాకినాడ:

స్కేప్ అండ్ కో., ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1915.

[వెల 12 అణాలు.

ఈనాటకమునందువచ్చు ముఖ్యపాత్రలు.

I వ యంకము.

1 ద్రోణుఁడు
2 పంచపాండవులు
3 ద్రుపదుఁడు

II వ యంకము

1 బ్రాహ్మణదంపతులు
2 కుంతీదేవి
3 భీముఁడు
4 బకుఁడు
5 హిడింబ

III వ యంకము.

1 భటుఁడు
2 ద్రుపదుఁడు
3 పురోహితుఁడు
4 ధృష్టద్యుమ్నుఁడు
5 దుర్యోధనుఁడు
6 దుశ్శాసనుఁడు
7 కర్ణుఁడు
8 శ్రీకృష్ణుఁడు
9 బలరాముఁడు
10 ద్రౌపది
11 పంచపాండవులు
12 కుంతి

IV వ యంకము.

1 విదురుఁడు
2 పంచపాండవులు
3 ధృతరాష్ట్రుఁడు
4 భీష్ముఁడు
5 ద్రోణుఁడు
6 దుర్యోధనుఁడు
7 దుశ్శాసనుఁడు
8 శకుని
9 కర్ణుఁడు
10 వికర్ణుఁడు
11 ప్రాతిగామి
12 ద్రౌపది

V వ యంకము.

1 అర్జునుఁడు
2 ఊర్వశి
3 దాసి
4 ఇంద్రుఁడు

VI వ యంకము.

1 ధౌమ్యులు
2 ద్రౌపది
3 సైంధవుఁడు
4 పంచపాండవులు
5 దాసి

VII వ యంకము.

1 గాయకుఁడు
2 సైరంధ్రి
3 ఉత్తర
4 బృహన్నల
5 ఉత్తరుఁడు
6 గోపాలకుఁడు
7 భీష్ముఁడు
8 ద్రోణుఁడు
9 కృపుఁడు
10 అశ్వత్థామ
11 కర్ణుఁడు
12 దుర్యోధనుఁడు

VIII వ యంకము.

1 పంచపాండవులు
2 ఉత్తరుఁడు
3 విరటుఁడు
4 రాయబారి
5 సైరంధ్రి

ఉపోద్ఘాతము.

—:o:—

ఈ పాండవప్రవాసమునందలి కథ, పాండవుల విద్యాభ్యాసము మొదలుకొని విరాటపర్వము తుట్టతుదవఱకును గల యంశములతో నిమిడియున్నది. పూర్వముద్రణమునందలి తప్పులు కొన్ని యిందు సవరింపఁబడినవికాని మఱికొన్ని యిందునుం గలవు. వానినెల్లఁ జదువరులు జాగరూకులై సవరించుకొనఁ బ్రార్థితులు. ఇందుఁగల ప్రయోగరహస్యములను దెలిసికొనఁజాలక తప్పుగా దలఁతురేని వారు మా సపాశుపతపాండవాశ్వమేధముం జూచినపిమ్మటఁగాని యట్లుతలఁపకుండుటకుఁ బ్రార్థింపఁబడుచున్నారు. కథాంశములు భిన్నభిన్నములైనను గర్తలొకరే యగుటచేఁ జాలవఱకుఁ బ్రయోగములొకటేవిధముగా నుండునుగాన నిట్లభ్యర్థించితిమి. పరిశీలకులగు కవులకుఁ బరిశీలకులగు విమర్శకులు దొరకుట బంగారమునకుఁ దావి యబ్బుటవంటిదియని మేమెఱుఁగుదుము. కాని నేటివఱకు మాకాభాగ్యము తటస్థించినదికాదు. కాలమహిమనుబట్టి పండితకవులే కర్మమునెఱుఁగని వారలకు జంకవలసివచ్చుచున్నది, "కాకుదంతాలు", అని భట్టోజీదీక్షితులుగారు సిద్ధాంతకౌముదిలోనుదాహరణమీయఁగా దానిం జూచియొకఁడు "దీక్షితులకుఁ దెలుఁగురాదు కాకిదంతాలుగాని కాకుదంతాలేమిటి" అని యాక్షేపించెనఁట? ఇప్పటి మావిమర్శకులెల్ల నిట్టివారుగానే కన్పట్టుచున్నారు. మాపుస్తకములు విమర్శింపక యొకరు మమ్ముదయఁదలఁచి వదలిపెట్టినట్లు పత్రికలో లిఖించుకొన్నారు. ఒకరవనేల? వారు శ్రీకాళ్ళకూరి నారాయణపగబ్రహ్మకవిసార్వభౌములుఁగారు. లేకున్నచో మాగ్రంథములగతియేమగునో సంశయింపవలసినదే. ఏమందురా? ఇంతకుమున్ను బ్రహ్మశ్రీ పేరి కాశీనాథశాస్త్రులవారొకపరి మాగ్రంథము నువిమర్శించిరి. వీ రుభయశాస్త్రపారంగతులు, సాహిత్యచక్రవర్తులు. వారివిమర్శనము తుదకేమైనదో వారేనుడువఁగలరు. పిమ్మటఁ బిఠాపురము దర్బారుకవులు వెంకటరామకృష్ణులు విమర్శించిరి. వారివిమర్శనమేమైనదో మాసపాశుపతపాండవాశ్వమేధమే. తెలుపఁగలదు ఇటీవలమఱియొకరెవరో విమర్శించిరి. వేరొందులకుచ్చరింపవలెను. ఆపేరును నావిమర్శనమేమైనదియుఁ మాతృణీకరమువలనఁ దెలిసికొనఁదగు. ఓదుష్కాలమా! ఇకనైనఁ దిరుపతివేంకటేశ్వరుల గ్రంథములను మంచి విమర్శకులపాలుచేయఁ దలఁచుకోలేదా! వారినేల వృథాయాసము పాలుగావించెదవు. వారిగ్రంథముల నేల పెంచెదవు. "నాదయయున్నచో నగ్నమాత్రనభిజ్ఞాతయగు చాఁకలి పుల్లిగాఁడుగూడ కవిసార్వభౌముఁడగు. తిక్కన భారతమంతయు విమర్శించి తప్పులనగలఁ

డు. కావున నీకు నమస్కారముఁ గావింపవలసినదే" యనుచున్నావా! కానిమ్ము. అట్లే నీకొకనమస్కారముఁ గావించుచున్నాము. అనర్గళకవితాప్రవాహమునం దెచ్చటేని యతి మండూకప్లుతి గావించుట మహాకవులకు సహజప్రమాదమని శ్రీనాథాదికవుల గ్రంథములు పరిశీలించినవారికిఁ దెలియకమానదు. అవియుఁ గవులయజ్ఞానవిలసితములనియు 'నేనుమాత్రమూరకున్నానా దేనికో మున్ను వ్రాయుచునేయున్నా'నను సామెతగా మేమును దప్పులు పట్టఁగలిగితిమనియు ననుకొనువారికి మావందనములే ప్రత్యుత్తరములు. అట్టివారికియతియుఁ బ్రాసయుఁ దెలియదనుట యజ్ఞానమో దివ్యజ్ఞానమో పండితులే గ్రహింతురుగాత. ఇందుఁ గలిగిన లేఖకాది ప్రమాదములు సవరించుకొను భారము దయార్ద్రహృదయులగు మా చదువరులకే వదలుచున్నాము.

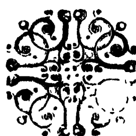
ఆర్యులారా !

ఈ పాండవప్రవాసమునకు తెనుంగు స్కూల్సు లోయరుక్లాసులకు పఠనీయ గ్రంథముగా నిర్ణయింపఁబడినదగుటచేఁ దృతీయముద్రాపణభాగ్యము తటస్థించినది. ద్వితీయముద్రణమునందలి లేఖకాదిప్రమాదము లిందునఁ గొన్ని సవరింపఁబడినను బ్రస్తుతమునందు మఱికొన్ని ప్రమాదములుండకమానవు గాన వానిని సహృదయులు మన్నింతురుగాత.

ఇట్లు

శతావధానులు

తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

తిరుపతివేంకటీయము.

నాటకము.

ప్రథమాంకము.

(నాంది)

చ. జయమెదియిచ్చు నెయ్యదియొసంగెడు నేదిసుఖంబొసంగు న
న్వయ మభివృద్ధి చెందుటకునై మతి శుద్ధినిఁగాన మేది భా
నయ మొనగూర్చుఁ బాఠకుల కట్టిన శ్రోతలకున్, బ్రశస్త మ
వ్వయ మలభారతంబొసఁగుఁ బంచమవేదము మీ కభీష్టముల్.

[నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించును]

సూత్ర—బావా ? ఇటురమ్ము.

మారి—ఇదె వచ్చితిని.

సూత్ర—మొన్నటి వ్యాసపూర్ణిమనాఁడు మన మొనరించిన పూజాపురస్కారములకు నలరి భారతగురువుగారు మనకిడిన యాశీర్వచనమును నీవును వింటివిగా ?

మారి—వినకేమి ? " పాండుపుత్రులంబోలె మీరును దుర్జయులై వెలగుదురుగాక " యని ప్రీతిపూర్వకముగ నాశీర్వదించిరి.

సూత్ర—తిరుపతివేంకటేశ్వరులచే రచింపఁబడిన పాండవప్రవాసమును బ్రదర్శింప నెంచిన మన కీనాఁడు వారి యాశీర్బలమున నెంతయు గొదువ రానేరదు. కావునఁ బాత్రముల నాయత్తపఱుపుము.

మారి—చిత్తము (నిష్క్రమించును)

సూత్ర—పుణ్యమూర్తులగు నోసభాస్తారులారా !

క. ద్రోణాచార్యుల కనయముగ, జాణన్ మద్గురువరేణ్యు స్మరియించి కడున్
బ్రాణముగ నతనిశిష్యుల, ప్రాణిమి మీ కిప్పుడు ప్రత్యక్షముగ నొనరింతున్.

(నిష్క్రమించును) (ప్రస్తావన)

[అంతట ద్రోణుడును పాండవులును ప్రవేశింతురు]

ధర్మ—చిత్రము తరువాతి సంగతి సెలవిండు.

ద్రోణు—అట్లైన వినుము నెన్ను దేశ్యాన నగ్ని సహాధ్యాయులమై చదువుచు నిరంతర మేము
బోలె నాలుగుచుండ నొక్కనాడు ద్రుపదుండు నన్నుం జూచి,

గీ. "ఏను పాంచాలదేశము నేలునప్పు, డరయ్యడకు నేగుదాచి మాగంటి యుండి
నన్ను నన్బోలె రాజ్యంపు మాన్యతలను, బొంది నాకుఁ గృతార్థత నొసఁగఁగలవు."
అని ప్రార్థించెను.

భీము—అది యుచితమే కదా?

గీ. ప్రథమ మేలుపులే కడుం బూజ్యపదములు, గాని యిట్టుల మాగంగ మహానుభావు
లగియును నట్లుండ సహవాసు లధికమిత్రు, లట్టి మిమ్ముఁ బూజింపుటకన్నఁ గలదె?
తరువాతి సంగతి సెలవిండు.

ద్రోణు—పసిగపడి కొంతకాలమునకు నేను విద్యాసమాప్తము నొనరించి వివాహంబు చే
సికొని పుత్త్రింగంటినేని ధనార్జనంబునకై ప్రయత్నము నిట్టుల్ముగ నంగటు
యుండ నయ్యెను.

క. "ధనమెల్లఁ బంచియిచ్చితి, ననుఁ బరశురామ యాచకులకు నసనుల మొ
ల్లను నిశ్చయించి కొనుము, నను నేటికిఁ జూచి వచ్చినాఁడవు చెపుమా?
కానిమ్ము మిగిలినదాని కేమి? "నా శరీరంబును నస్త్రశస్త్రములును నిప్పటికి మిగిలి
యున్నయవి. ఇందు నీ కిష్టమైన వలయు వానిని పరిగ్రహింపు" మనెను.
అంతట నేను శస్త్రాస్త్రమ్ములన్నిటిని బరిగ్రహించి బాల్యమిత్రుండగు
ద్రుపదుని పాలికిం బోయితి;

అర్జు—(స్వగతము) ఓహో! ఇట్టి యన్యుఁడొక్కఁ డిట్టి విద్య నభ్యసింపలేడు. తాతం
బోలె భార్గవునకుఁ గూడ శిష్యుఁడై కొన్ని విశేషములు గ్రహించి
యున్నాఁడు. (ప్రకాశము) చిత్రము. తరువాత ద్రుపదుండు కంటకాసనమున
మిమ్ము నెఱుంగక నిర్లక్ష్యముగా జూచి ధనమత్తతం గనఁజేసెను గాఁ
బోలును.

ద్రోణా—అంతమాత్రముతోఁ జాలించిన నా కింత పట్టుదలయే లేకుండును.

నకు—గురువర్యా! ఇఁక నేమిచేసెను?

ద్రోణా—నన్ను జూచి యొకసక్కెముగా,

గీ. "ఏను మూర్ధాభిషిక్తుఁడ నీవు పేద బాఁపనయ్యవు మన కెట్లు పొసఁగు మైత్రి?
సరిసగే! శ్రీమంతు సామంత యాచకుల లక్కు, గాంగా, గనఁజేసితివి నీగుణంబు దెలిసె"
అని నన్నవమానించెను.

సహ—(కోపముతో)

ఉ. ఇగురుఁగ మేము నన్నలోక యిర్వురు నల్వురు నేకమై మహా
సురు లని సద్దమైన నలగాని సహాయుఁడు గాఁగ నిప్పుడే
ద్రుపదుఁ జేద్దముద్రుపదు ద్రోగ్బలముల్ హరియించి తెచ్చి యో
గురువర! మీకు దక్షిణగఁ గొంకక యిచ్చెద మింతయేటికిన్.

ధర్మ—గురువర్యా! ఇంతకుమున్న ధార్తరాష్ట్రులు యుద్ధసన్నద్ధులై యరిగిరిగదా వా
రల కతండు సాధ్యుండు గాకయుండునా!

ద్రోణా—ధర్మనందనా!

ఉ. ద్రుపదుఁ డహోని సంభవుఁడు ద్రోణులముందున నాకు శిష్యుఁ గాఁ
డపరిమితాస్త్రశస్త్రనిచయమ్ములఁ బద్ధతిఁ నాగితేత్తిన
ట్టి పరమశూరుఁ డాతని కడింది మగంటిమి కెవ్వఁడడ్డు? భూ
మిప! మనయర్జునుం డతని మించుఁ దదన్యులు నాతనిఁ జోపఁడే?

అర్జు—(సంతోషముతో) దేశికేంద్రా!

చ. కినిసి ప్రతిజ్ఞ లన్ సడలఁ గాఁ బవనాత్మజుఁ డగ్రమందు నా
క్కువ నఖసమ్మనన్ రిపులఁ గూల్చఁగ నేను గధర్మ నిక్కి యా
హవమునఁ బార్థగుం గదిసి ప్రాణముతోడన పట్టి తెచ్చి మీ
కవమతిఁ జేసినట్టి ఫల మందఁగ దక్షిణగా నొసంగెదన్.

ధర్మ—అర్జునా!

మ. ధనమున్ రాజ్యము నెందుకిచ్చెఁ? దనకున్ దైవంబు, ప్రాజ్యాల్ తపో
ధనులు న్మాన్యులు నైన యావిభులకున్ దారిద్ర్యబాధానిగం
జను లౌ పంగులు నంధులౌ జనులకున్ సంరక్షణ శ్రేయమం
దున కాదే? యొకపొట్ట కేమిటికి నిచ్చున్ మేటిసామ్రాజ్యమున్.

కావున నతం డకార్యమును దండ్యుం డగుట నట్లొనరింతువుగాక.

భీము—అన్నా! తక్కినవారిమా టెట్టులైనను,

క. పసినాఁటనుండియును నొ, క్కని మేపము పాయ కొక్క కాయంబై యుం
డిన మిత్రుఁ బాసి యిటుచే, సిన దుర్మార్గునికి నింక సిరి యెటు నిలుచున్.

నకు—గురువరా! నాకుఁ దెలియమి నడుగుచున్నాఁడను. క్షమించి యీసందియముం దీర్పుము.

మ. బకముం బోలె స్వకుక్షిరక్షణకునై ప్రాజ్యంబు రాజ్యంబుపూ
ను కఠోరాత్మకునిన్ గృతఘ్ను జడునిన్ దుశ్శీలు దుశ్శ్రీకుఁ జం
పక "ప్రాణంబులతోఁడఁ దె" మ్మనుచుఁ బంపం బాడియే? వీఁడు భూ
మికి భారం బగుఁగాదె? యెందుకొఱకో మీరిట్లు భాషించుటల్.

ద్రోణు—నాయనా! ఇతఁ డిప్పు డెట్టివాఁడైనను క్రమముగాఁ గష్టసుఖము లొంటఁ బట్టి పదవ లోకోపకారి కావచ్చును. కావున మన మితనిం జంపఁదగదు. "లేని దాతకన్న నున్న లోభి మేలుఁ" గని కదా? పెద్దలు చెప్పుదురు.

అర్జు—గురువరా! ఇఁక నాలస్య మెందులకు? పోవుదము పదుండు. (అందఱును బరిక్రమింతురు.)

భీము—(దృష్టినిగిడ్చి) అదిగో కాంపిల్యనగరము. కౌరవసైన్యమెల్ల ద్రుపదుని ధాటికి నోడి యెట్లు వెనుకకు వచ్చుచున్నదో!

అర్జు—(ద్రోణధర్మజులకు నమస్కరించి) మీరు సమీపమ్మున నే యుండి చూచుచుండుఁడు. మేము నల్వురమును జని,

క. మత్తాత్ముఁడైన ద్రుపదుని, నెత్తెఱఁగున నేనిఁ బట్టి యిప్పుడ యిటకున్
దెత్తుము తెచ్చినపై మీ, చిత్తం బెటునచ్చు నట్లు సేయఁగవచ్చున్.

(నలువురు నిష్క్రమింతురు.)

ధర్మ—మహాత్మా! ద్రుపదుం డయోనిజుం డని తాము నుడివితిరిగదా, యెట్టిది యది?

ద్రోణు—మున్నితనితండ్రి యగు పృషతుండు తపంబొనర్చుచు నొక్కనాఁ డన్నికటమ్మున మేనక యను నచ్చర కుసుమాపచయంబు సలుపుచున్న నద్దానిం గాంచి పరవశుం డగుటయు, నతనికి ధైర్యంబు నిలువదయ్యె. అమోఘవీర్యుం డగునతని తేజం బిట్లు పరిణమించె.

ధర్మ—(దృష్టినిగిడ్చి) అదిగో! సమర మెట్లు ప్రవర్తిల్లుచున్నదో చిత్తగింపుఁడు.

ద్రోణు—(చూచి) వత్సా! నేను ద్రుపదునిం గూర్చి యేమిచెప్పితిని?

చ. అతఁ డెటువంటివారలను నాహవమందున లెక్కసేయఁ డ
ప్రతిహతవిక్రముండు మనపార్థుపయి న్నిగిడించుచున్న యా

శితశరవర్షమే యతనిచేఁ బచించెను నైననేమి ని
ర్జితు నొనరించి తెచ్చు మనక్రీడి యకుంఠిత విక్రమమ్మునన్.

(తెరలోఁ బెద్దకలకలము.)

ధర్మ—(విని) గురువరా! ఏమి యీ హాహారవ మింత విపరీతముగా వినవచ్చుచున్నది?

ద్రోణు—హాహారవమున కేమున్నది? ద్రుపదుని యరదముపైకి సింగంబువలె లంఘించి మనయర్జునుం డతని నొడిసి పట్టి తనయరదమునకుఁ గట్టుచున్నాఁడు.

ధర్మ—(చూచి) అతిశీఘ్రగమనమ్మున నిచ్చటికే తీసికొనివచ్చుచున్నాఁడు.

[అంత ద్రుపదసహితముగా నర్జునుఁడు ప్రవేశించును.]

అర్జు—(నమస్కరించి) గురువరా! ఇదిగో దక్షిణ, పరిగ్రహించి యాశీర్వదింపుఁడు.

ద్రోణు—(ద్రుపదుం జూచి ఎకసక్కెముగా)

ఆ. వె. పేదపాఱుఁ డెవఁడో పెద్దరాజెవ్వఁడో, యిప్పుడైన నీకు నెఱుకపడెనె?
రాజ్య మేలు టుడిగి రాఁజన్నె? రిత్తల, మైనముఖ్యఁ జూడ నోవరేంద్ర?.

ద్రుప—(తలవంచుకొని యూరకుండును)

ద్రోణు—అర్జునా! ఇతని కీబంధనములు విప్పుము.

అర్జు—చిత్తము. (అట్లొనరించును)

ద్రోణు—ఓయి! పాంచాలభూపాల!

కం. నినుఁ జంటిపిల్లనికి గో, వు నొసంగెద నంచుఁ జూడఁబూనితి నీదౌ
ధనగర్వము నా కిత్త్యేడ, నొనరించె నఖండ మైనయోగము కంటే.

సమస్త ధర్మవేత్తయు నఖండ ప్రజ్ఞాధురంధరుండును రాజకులైకభూషణుండును నగు భీష్ముండున్నవాఁ డని యుల్లంగించి నిన్నుం జూడ వచ్చుట నాతప్పిదమే కాని నీతప్పిద మిందు లేశమును లేదు. ఇఁక నీయిచ్చం జనుము.

ద్రుప—(తనలో) అన్నా! బ్రాహ్మణప్రభావ మెంతదుర్జయ మైనది. వీరల కిట్టి శక్తి తపంబువలనం గదా! కలిగె. నేనును నట్టితపం బొనరించి యెట్టులేని నితని జయించి యీయవమానము బాపుకొందుఁ గాక. (నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—గురువరా!

తే. గీ. కష్టపడి కట్టి తెప్పించి కడకు నింత, వైళమే యీతనిని విడువంగవలెనె
వృద్ధరాజుల కేవిఁ జూపింపవలదె?, యింతమెత్తని హృదయమే లెందుఁ జూడ,

ద్రోణు—తండ్రీ ధర్మనందన!

కం. అవనీసురులకుఁ గోపము, దవులంగాఁ జనదొకటఁ దవిలిన నొకజా
మాత్రిగఁ బోవలె నటుగా, క వివేకపుఁగోప మొందు నతఁ డంత్యజుఁడౌ.

అర్జు—అదుగో, అన్నయ్యలు, గవలును మన సైన్యములను నిటువచ్చుచున్నవి. ఇఁక మనము గూడ వారిఁ గలసికొని పురమ్మున కరుగుదము. (నిష్క్రమింతురు)

గద్య

ఇది శ్రీ...తిరుపతివేంకటేశ్వర ప్రణీతం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునఁ
బ్రథమాంకము.

పాండవప్రవాసము.

ద్వితీయాంకము.

[అంత నిర్వురుబ్రాహ్మణదంపతులు ప్రవేశింతురు]

భార్య—నాథా! నేనుండఁగా మీ రాయసురుని కాహారం బగుట న్యాయము కాదు. అందులకై నే నరిగెద. నామనవి విని న న్ననుగ్రహింపుఁడు.

భర్త—(విచారముతో)

తే. గీ. అగ్ని సాక్షిగఁ బెండిలి యైనయట్టి, పరమసాధ్విని సంతానవతిని నిన్ను
ననురకాహారముగఁ బంపి యసువుల నరక, మనుభవించుటకన్న నియ్యదియె మేలు.

భార్య—నాథా! మీ రట్లు సంశయింపవలదు. భార్య సంతానార్థముగా నేర్పడినది. అట్టిఫలము నాఁటన నిదివఱకే కలిగినది. నన్ను వానికై యర్పించి కొమరునిం గొమార్తెను రక్షించుకొనుఁడు.

భర్త—అకటా! నే నీపలుకులు వినఁజాలను. ఓహో! దైవమా!

గీ. నరుల భక్షించునట్టి దుర్నయుహిడింబు, సమయఁగాఁజేసెనఁటకదా శౌర్యధుర్యుఁ
డెవ్వరో యొక్కరుఁడు లోకైక...ఁడు, డతని నివ్వానిఁజంప నీ కనువరాదె?

భార్య—ఆహా! ఆమహానుభావునిఁ గన్నతల్లి యెంతపుణ్యాత్మురాలో కదా! ఎల్లకాలము నాపె కడుపు చల్లనై వర్ధిల్లుఁగాక.

[బ్రాహ్మణస్త్రీవేషముతోఁ గుంతి ప్రవేశించును]

కుంతి—అమ్మా! మీ రెందులకో యిట్లు విచారించుచున్నారు. వినఁగా వినఁగా మీయాపదతెఱంగు నాకు స్పష్టపడినది. మీదంపతులుగాని మీకొమరుఁడుగాని కొమరితగాని యామునిక్కడిరక్కసుని కాహారముగఁ బోనక్కరలేదు. నాకైదుగురుకొమరులలో నొక్కరునిం బంపెద. మీరు స్వస్థతం జెందుఁడు.

భర్త—అక్కటా! ఎంతమాట వినవలసివచ్చినది.

గీ. అన్నవస్త్రమ్ములకు లేక యాసదేఁగుచు, నతిథులై మద్గృహమ్మున నడఁగియున్న
మీకు నపకృతిఁ గల్పించి మేను పెంచి, బ్రతుకుదునె యపకీర్తికి భాజనముగ.

కుంతి—మాకది యపకారంబుకాదు. ఉపకారమే, ఏమంటిరా? నాకొమారుండా రక్కసునిం జంపి యిహపరంబులఁ బ్రతిష్ఠయుఁ బరమందుఁ బుణ్యమును నార్జించువాఁడే కాని వానిచేఁ జిక్కువాఁడు కాఁడు.

భార్య— అమ్మా నీవిట్లాడెదవేమి? ఈ బకాసురుఁడు సామాన్యుఁ డనుకొంటివా? వీని గొల్వరాజు లెవ్వరును యింతకు లేకయే కద ప్రతిదినము నొక్క మానిసిని రెం డెనుబోతులను, ఒక బండియన్నమును నియతముగా నిచ్చుట కేర్పఱచుకొనిరి. వీనిం జంప నెవ్వరలకు వశముగాదు. ఎప్పుడో ఘటోత్కచజనకునివంటి మహానుభావుఁడు పుణ్యము కట్టికొనవలెను.

కుంతి— అట్టివాఁడే నా కొమరుఁడును నున్నాఁడు, మీ కది యెఱుఁకయు నేఁటులకు? మీ రూరకొనుఁడు. నే నీపని నెఱవేర్పించెదను.

భార్య— అమ్మా! నీకు నిజముగ నాపద రాకుండను నమ్మిక యున్నచో నట్లొనరింపుము లేనిచో మాకొఱకు నీవు పుత్రశోక మనుభవింపకుము.

కుంతి— నా కట్టియిక్కట్టు లేశము లేదు. వానికిం జనియెడ లెఱుఁగక దుఃఖింపు మీసంతానము నోదార్పుఁడు లెండు. అదె నా కొమరుఁడు భిక్షాటనంబు గొని వచ్చుచున్నాఁడు నే నతనితోఁ జెప్పి వానిం బంపించెద.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు)

[అంత భీముఁడు సంకజోలితోఁ బ్రవేశించును]

భీము—(జోలిసంకఁ జాచుకొని తనలో)

. అఁకట నాకుం గడు పెంతో కట నకనకలంబడెడు నొకకబళంబే
నీ కాదు బికిరిపుం గూ, ఛీ కాసంతయును, నెట్టు లీదిన మేగున్!

ఏమో? యీదిన మెక్కడికేగినను లే దనువారే కాని మాధుకరము వైచువారే అరుదు. లాక్షాగృహంబు వెలువడి వచ్చినయది మొదలు నాకుఁ గడుపునిండ నన్నమే లేదు. అక్కడికిని పల్లె మే మేఁగురమును దెచ్చినయన్నమును నేకరాశిఁ జేసి యందు సగపాలు నాకుఁ బ్రత్యేకము గడువఁ బెట్టుచుండును. ఛీ! ఈ దరిద్రపువృత్తి కన్న నధమవృత్తి వేఱొండు లేదు. (కోపముతోఁ బ్రకాశము) ఔరా! యంధ రాజా! నేత్రాంధుఁడవే కాక దుర్గుణాంధుఁడవు గూడ నైతివిగా!

ఉ. కూళతనమ్మునం గొడుకు కోరెడికోర్కెకు సమ్మతించి భూ
పాలుని ధర్మనందను నుపాయముమైఁ బరి వెళ్ళఁగొట్టియుం
జాలక లక్కయింట నిడి చంపఁగ నగ్గి దగిల్చితే? కటా!
జాలి యొకింత లేద? నరజన్మము నెత్తవె? గొడ్డువాఁడవే.

కుంతి—(సమీపించి తనలో) ఏమో యీవేళ నితఁడు కడుఁ గోపముగ నున్నవాఁడు. ఓహో! ఇదియా హేతువు? ఈనాఁడు జోలి నిండుగా నిండలేదు. అక్క-

టా! దైవమా! రాజాధిరాజగు పాండునృపాలునిపుత్త్రుల కట్టియవస్థ కల్పించితివి? (ప్రకాశము) తండ్రీ! ఎందుకోయి, ఆవృద్ధరాజు నట్లు నిందించుచుంటివి? ఇది యంతయు నాజన్మశత్రుఁడగు నాదుర్యోధనుని దుర్మంత్రమే కాని మఱియొకటి కాదు. నీయన్నను యువరాజుఁగాఁ జేయుటకు సహింపక, కొడుకు సారెసారెకుఁ దనయొద్ద కరుదెంచి విచారింపఁగాఁ దనయాపచ్ఛక్తిని జెప్పి చూచి తుదకు మనకు వారణావతము నివాసముగా నేర్పఱచెను. ఆపై జరిగినలాక్షాగృహదాహప్రయత్న మతఁడు లేశమును నెఱుఁగఁడు. ఇది యంతయు సుయోధనునిపన్నుగడ. ఇంతకు విదురుఁడనియొకమహాత్ముం డుండుటంబట్టి గాని మన మాపురోచనుని మాయలోఁ బడి మ్రగ్గినవారమే. పోనిమ్ము తండ్రీ! ఇఁక వారలం దలఁపకుము. మనకు మంచిదినములు రానున్నవని వ్యాసులవారు చెప్పుట వింటివి కదా?

భీము—అమ్మా! నాఁడు నేనొక్కపని చేయవలసినది సుమీ!

మ. కలియన్ గట్టి సుయోధనాదిశతముం గాలాంతకుండో యనం
బలిమి న్నెత్తిని బెట్టి తెచ్చి జతుసద్మంబందు మున్నగ్ని సం
ధిలఁగాఁ జేసి యొకొక్కనిన్ గ్రమముగా దీపించునావహ్నికిం
బలిగా నిచ్చినచో ననున్ జగము మేబా సంచు శ్లాఘింపదే.

కుంతి— తండ్రీ! శాంతింపుము. ఎన్నటికేని యాసుయోధనునికి మంచిబుద్ధి కలుగకపోవునా? కలిగినచో మీరును మీరు నేకముగా నుండకపోదురా?

భీము—తల్లీ! ఎంత వెఱ్ఱిదానవు?

ఉ. పుట్టినబుద్ధి వాని కిఁకఁ బుల్లలతోడను కాని పోదు నీ
వెట్టి యమాయకత్వ మొకొ? యించుకయేని యెఱుంగ వక్కటా!
పెట్టఁగఁ జేయఁడే విషము, పెద్దనదిం బడఁద్రోయఁ జేయఁడే
కట్టిడుఁడై విషాహులను బెట్టి ననుం గఱపింపఁ జేయఁడే.

కుంతి—తండ్రీ! పెద్దవారెప్పుడును పెద్దవారలే కారు. సారెసారెకు నదియే తలపోయకుము. ఈమాట వినుమా. మనవలన మఱియెట్టి గృహస్థుని కేకయుపకారము కావలసియున్నదఁటోయి.

భీము— (ఆదరముతో) అది యెట్టిది యైనను దప్పక చేయవలసినదే.

కం. మనకుఁ దమయిల్లు వాస, మ్మునకిడి బంధుగులకన్న మోమోటమునం
జన నొసఁగినట్టి యుపా, సనునిఋణము దీర్చుకొంటె భాగ్యము కలదే.

అదియేదో చెప్పుము.

కుంతి—నీవు కడు నాఁకొని యున్నవాఁడవు లోనికిరమ్ము. భోజన మైనపిమ్మటఁ దెల్పెదను.

భీము—తల్లీ! యేమట్లంటివి? బ్రాహ్మణకార్యముకన్న నాకు భోజన మెక్కుడా? (స్మృతినభినయించి) ఈపట్టణములోని జనులనందఱిని బకాసురుం డను నొక్క మ్రుక్కడిరక్కసుండు బాధించుచున్నవాఁడని వింటిని. వానిబాధ వీరి కేమైనఁ దటస్థింప లేదు కద! ఆఁ! జ్ఞప్తి యైనది (కోపముతో)

మ. ఇపుడే పోయి మదాంధు నచ్చెనటి నాహీనుం గఠాచారు న
చ్చపలుం గ్రూరు నరాశిఁ బట్టి త్రుటిలో సంగ్రామరంగంబున
న్విపులం గూల్చి "మహానుభావుఁ డెవఁ డీవిప్రార్భకుం" డంచు నా
యుపకారమ్మును బౌరు లెన్నుకొనఁగా నుత్సాహినై వచ్చెదన్.

కుంతి—తండ్రీ! వానినే నీవు వధింప వలసినది. వానినిమిత్తము వండినవంటలు మొదలైనవవి లోన వండుచున్నారు. తృప్తిగా నవి భుజియించి మఱియుం బొమ్ము.

భీము—అట్లనే యొనర్చెదను (కోపముతో) ఓరీ! ఏకచక్రపురసరోవర కూర్మ బకబక!

ఉ. దేవుఁ డొసంగునంగములఁ దెల్విమెయిం బని చేసి చక్కఁగా
జీవనమున్ బొనర్పక కుచేష్టుఁడవై మదమెక్కి యూరికే
జీవుల బాధపెట్టెదవ? ఛీ! చెడుసోమరిపోఁత? నీ కిదే
చావు తటస్థ మయ్యె నిఁక సాగవు నాయెడ నీప్రతాపముల్.

(అని తల్లితో నిష్క్రమించును) (బకుఁడు ప్రవేశించును)

బకుఁడు—(పరికించి) ఓహో! ఏమి యీనాఁ డింతపొద్దయినను నాకాహారము వచ్చినదికాదు? (కోపముతో) ఔరా? పౌరుల కింత యేమఱుపాటా? సరే వీరల నెల్ల నొక్కదినమే భక్షింతుఁ గాక!

తే. గీ. ఒక్కమానిసియును దున్న లొక్క రెండు, బండెడన్నము నాకొక్క పంటికింగి
కైన నచ్చునె? పోనిమ్మటంచునోర్వ, గొన్న నదిగూడఁ గ్రమముగా సున్న యయ్యె.

ఓరీ! ఏకచక్రపురవాసులారా!

శా. చేత న్నాకరయొ యింతస్వల్పమున కాసించెద న్నకం డంచు మీ
చేతమ్ముల్ దలపోయఁ బోలు నవురా? జీమూతసంఘాత ని
ర్ఘాతవ్రాతకఠోర నన్నెఱుఁగరే? కాలంబు దాపయ్యెనే?
గోతం గూలితి రేదురాత్ముఁ డిటు మీకు జ్ఞప్తి దుర్బోధముల్?

ఔరా? విరుద్ధము, ఏమీ పొసగదు? భ్రుకుటివిక్షేపమాత్రవిత్రస్తీకృతత్రియంబకుం డగు
బకుం డే మీ యనుమతికి భాజనమయ్యెం గా! (యోజించి) ఈతప్పు నాకరుణది
కాని మీది కాదు.

ఉ. ఏడుచుచున్న వార లిటు లేకముఖంబుగ వచ్చియుండు మో
మోడి యనుగ్రహించుటవియుం దోసఁగయ్యెనె? నేను వాఁకట
న్నాఁడుచునుండ మీరలు సమగ్రముగా భుజియించివచ్చి న
న్నూడఁగ వేఁడుకయ్యెనె? నృసూదనుఁ డీబకుఁ డంచు చెలఁగరే.

ఇంతకు మీరేమిచేసెదరు! కలియుగం బాసన్నమవుటచే మీకిట్టి దుర్బుద్ధులు పుట్టుచు
న్నవి. కానిచో,

ఉ. ఎప్పటినుండి నాకు బలి యిట్లిడుచుండిరి నేఁడె పుట్టెనే?
తప్పనె యింతమాత్రమున, దానవజాతి యటన్న నింతగా
నెప్పుడు నొల్లదం బగుట నిప్పటి కేవినలేదు నేఁటికి
న్మ్రప్పాడఁగూడి క్రొత్తలగు మున్నరికంబులు మీకుఁ జొప్పడెన్.

(చెవియొగ్గి) ఏగో ధ్వని వినవచ్చుచున్నది (చూచి) బండికాలెం బొడకట్టుచున్నది. (కొం
చెము నడచి) అవును నానిమిత్తమై వచ్చెడి యన్నపుబండియే, కానిమ్ము నేఁ డిం
తటితో శాంతింపను. ఈయాలస్యమునకుం దగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేసితీరెదను.
(దృష్టినిగిడ్చి) ఏమిరా! బండి నక్కడనే నిల్పి యూరకున్నావు? ఈయాలస్య
మునకుఁ గారణము నీవా? పురజనులా? (తనలో) వీఁడెవఁడో బెల్లము గొట్టి
నరాయివలె నెంకులకును సమాధానము చెప్పఁడు (కొండొక నడచి చూచి)
కడుఁ బొగరుఁబోతుగాఁ దోఁచుచున్నాఁడు! బండిలోఁ గూర్చుండి యందుఁ
గల భక్ష్యములన్నియుఁ దినుచున్నాఁడు. ఏమో కాని యీదినమంతయు మార్పు
గానే కన్పట్టుచున్నది. (ప్రకాశము) ఓరీ! తిండిపోతా! నన్నెఱుఁగుదువురా?
నాకై తెచ్చిన పదార్థము లుచ్ఛిష్టములు చేయుచుంటివా? ఇదిగోఁ జచ్చితివి.

(తెరలో)

ఈపదార్థములు నేను దినుటవలన నీకొకనష్టములేదు. ఏమంటివా? నేనుఁగూడ నీకా
హారమగువాఁడనే కదా?

బకు—(తనలో) ఓహో! వీఁడెవఁడో పురజనుల ప్రేరణచే నాతోఁ బోరవచ్చినవాఁడు
కాని నా కాహారార్థమై వచ్చినవాఁడు కాఁడు, అట్టివాఁడేకాకున్న నీధైర్యమె

క్కడిదీ? ఏమీ? ఈకంఠధ్వని! కడు గంభీరముగా నున్నదే? కానీ వీనిం జంపలేక పోదునా? (ప్రకాశము) ఓరీ! కపటాత్మా! నీచందంబు నేను గుర్తించితిని. నీవు నన్ను జయింపవచ్చితివిగా? అట్లయిన బండిదిగి యిటురమ్ము.

క. జీవమ్మును యమపురికిం, బోవిడలం గొట్టి దేహమును రక్తముతోఁ
బ్రేవులతో నిమిషములో, నావంతయు మిగులకుండ నాహారింతుణ్.

భీము—(ప్రవేశించి)

తే. గీ. కొంగవలె దొంగతిండిని గోరనేల? తులువ? జీవింపరాదె? యేవలనసైన
బుద్ధిగలిగెద వేనియుఁ బొమ్ము విడుతుఁ, గానిచో నేఁడు బంపింతుఁ గాలుపురికి.

బకు—ఓరీ! పదకుఁబోతా! "గుడ్డు వచ్చి పిల్లను వెక్కిరించిన" దన్నట్లు నాకు నీవు ధర్మపన్నములు గూడఁ జెప్పఁబూనితివిగా? అవుసు చెప్పకేమి?

ఉ. మాచినతోడనే కదిసి సున్నముగా నలుగంగఁగొట్టి లో
వైచుట మానినంను కిటువచ్చుమనున్నవి చిల్కపల్క లో
రీ! చిరకాలభుక్తమగు నీబలి మాన్పఁగ నీవకాదు కా
నీ చతురాననప్రముఖులేనియుఁ జాలుదురా? దురాత్మకా.

దీనికేమిగాని నిన్నుం జూచిన నాకుఁ బరమానందం బగుచున్నది. ఏమంటివా? నేను బుట్టి బుద్ధియెఱిఁగినది మొదలిప్పటి కీమాత్రము ధైర్యముగా నాతో మాటలాడినవానిఁ జూడలేదు. అందులకే నిన్నింతవఱకు పేక్షించితిని. ఇఁక నుపేక్షింపను.

భీము—ఓరీ! మూర్ఖాగ్రేసరుఁడా! ఈప్రగల్భము లేమిగాని నే నొక్కటి చెప్పెద నాలింపుము.

ఉ. నీకలెనే పొగర్మిగిలి నిక్కి నఱ్ఱ జెనకంగ వచ్చె నాఁ
డావనిలో హిడింబుఁ డను నామిషఖాది, తుత్రుటిన్ వధించి దు
ర్వారపురి వాని నయ్యమపురంబున కంపితి వానికన్న నణ్
జీవగలాఁడవే? యతనిచెల్లెలి నేనియుఁ బోలనేర్తువే.

(అంత హిడింబ ప్రవేశించును)

హిడిం—(నమస్కరించి) ఆర్యపుత్రా! జయము, జయము. ఇతఁడు మీ రంత చులుకనగాఁ జూడఁదగినవాఁడు కాఁడు. మాయన్నయు, నితఁడును, వీనితమ్ముండు గిమ్మీరుండును, జరాసంధుఁడును, గీచకుఁడును, దుర్యోధన దుశ్శాసనాదులును, నించుమించుగ సమానులు, కాని యింతుచో నొక్కఁడెవ్వరిచే మృతినొందునో

తక్కినవారందఱును నాయనచేతనే చచ్చిరని వినియుంటిని. కావున మీ కితఁడు సుకరముగనే జయింపఁదగినవాఁడు కాఁడనుచున్నాను.

బకు—ఓసీ! పరమదుర్మార్గురాలా! కామమోహితవై యన్నం జంపించి యీ యపరాధముం గట్టుకొని యంతం బోక వీనికి సంతతిం గూడఁ గని రాక్షసకులమున కపకీర్తి తెచ్చితివే? ఛీ! నీ మొగము చూడఁగూడదు దూరముగాఁబొమ్ము. నీవు చూచుచుండఁగనే నీమగనిం జంపుదును. చూడుము. (భీమునివంకఁ దిరిగి) ఓరీ! నరపశువా! హిడింబుం జంపితినని గర్వించుచుంటివిగా? అది నీ ప్రయోజకత్వముగాదు వినుము.

తే. గీ. తనదు చెల్లెలు నిన్నుఁ గోరినకతమునఁ, దాని మేల్మిక్కిలిగ నెదఁదలఁచు కతన
నిన్నుఁ జంపఁగ లేఁడాయె నీచ! లేక, యున్న నీవేడ? మా హిడింబన్న యేడ?

భీము—(తనలో) ఓహో! సమయమునకు నాప్రియురాలు కూడ నాకు సహాయురాలుగ వచ్చినదే! (స్మృతినభినయించి) అవును నాఁడు "నన్నెప్పుడు మీరు దలఁచిన నప్పుడే వత్తు" ననికదా? చెప్పినది. ఈమె యిట్టిదివఱకనేకపర్యాయములు వచ్చి యుపకారము చేసెను. (ప్రకాశముగా) దేవీ! నీవు కడు సత్యసంధురాలవు. నీవొనరించిన యుపకారమును మాతల్లి తఱచుగఁ దలంచుచునే యుండును. నేనిద్దురాత్ముని వధియించుదనుక నీవిక్కడనే యుండి చూచుచుండుము.

బకు—(నవ్వి) ఓరీ! మానవాధమా! ఎట్టి చూచుటయే కాదురా! నీవంటి యసమర్థుఁడగు నరాధముఁడను గాకపోఁ బట్టిగాని లేనిచో నియ్యాడి వధియింపనే గలదురా

ఉ. ఎందఱిఁ జంపె నీయతివ, యెందఱిరక్తము గ్రోలె మున్ను, దా
నెందఱికొవ్వు మ్రింగె మఱి యెందఱిమాంసము లాహరించె నేఁ
డందఱు మాన్పృథుల్ శిరము లక్కట! యొక్కట వంచుకోఁగ ని
న్నుం దగు లొందె యన్యాయమునున్ జెడఁగొట్టెద దానునున్ జెడెన్.

(హిడింబదిక్కు) ఓసీ! తెలివితక్కువదానా! జరిగినదేమో జరిగినది యిప్పుడేని నామాటవిని బుద్ధితెచ్చుకొని వీనింజంపి నీయున్నతు వచ్చిన యపకీర్తిను బోఁగొట్టుకొనుము. నీకు వచ్చినభయము లేదు. నేను బైనుండి చూచుచుండెదను.

శా. వీనిం జంపిన "భర్తయొవ్వఁ" డనుమన్ వీక్షింపఁగాఁ బోకు మీ
వీ నీచున్ వరియించుటే మొదటితప్పౌటకే లేశ మ్మొకం
గా నంకింపమి గొప్పతప్పిటు మొదల్ గావింపు మాపైని నే
నే నిన్నున్ వరియింతు దానవకులం బేలింతు నీచేతనే.

భీము—(కోపముతో నొకచేత దవుడలును నొకచేతఁ గంఠమును నొక్కి) ఓరీ! వాచాటా? ఏమని పేలితివి? ఇదుగోఁ జచ్చితివిరా. (గెంటుకొనిపోవును)

(తెరలో)

బకు—ఓరీ! నరాధమా! ఈగుద్దు కాచుకొనుము.

హిడిం—అక్కటా! నాథుని కంఠగుద్దు తగిలినది! (చూచి) అయ్యో! మూర్ఛిల్లినట్లున్నాడే! (పరికించి) లేదు లేచి యేమో అనుచున్నాఁడు. (తనలో)

తే. గీ. నీకును హిడింబునకుఁ గల నేర్పు తార, తమ్యముల్ జూడఁగా మదిఁదలఁచి యొక్క గుద్దు నవకాశమిచ్చితిఁ గూర్మి? నీచ? యింకఁ జూడుము నీ బ్రదుకేమియగునొ?

హిడిం—మరల బకుఁ డేమో యనుచున్నాఁడు. (తెరలో)

ఓరీ! వాచాటా! వృథాగర్వాటోపా! క్రిందఁబడ్డను మీఁదివాఁడనే యనుచుంటివిగా? ఇదిగో, ఈసారి యీ కాలితాఁకుతోఁ గూలెదవులే.

హిడిం—(సంతోషముతో) బళే! నాథా! మంచిపని చేయుచున్నావు. అట్లనే రెండు కాళ్ళును బట్టుకొని త్రిప్పుచుఁ దీసికొని పోయి యీ సాలవృక్ష స్కంధమునఁ బెట్టి తల పగులఁ గొట్టుదువుగాక. (తెరలో)

ఉ. కిన్నెన నేకచక్రపురి కేరి మునంబుధి మున్గుఁగాక దా
నవ్వుల నున్న నీభటులు దైన్యము గొందురు గాక మీఁద నిం
కెన్నఁడు నీ తలెం జగము నేర్చక పోయెడుఁగాక యెట్లైనన్
దివ్వెన తాటిపండువలె నీతల త్రెళ్ళెడుఁ గాక దుర్మతిన్.

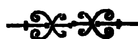
హిడిం—(సంతోషముతో) ఔరా! గుణాత్మా! నన్ను నరాని మాటలనినందులకుం దగిన ఫలము నందితివి. ఇఁక నెంతసేపు భూమిపయిం బడి గింజుకొనెదవు. ఈపాటికిఁ జావుము. (తనలో) జయలక్ష్మీపరివృతుఁ డగు నాథుని నికటమ్మునకుఁ జని స్వయముగ ప్రేమాలింగనమ్మున సమ్మానించెదంగాక. (నిష్క్రమించును.)

గద్య

ఇది శ్రీ... తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

బగు పాండవప్రవాసమ్మునఁ

ద్వితీయాంకము.

పాండవప్రవాసము.

తృతీయాంకము.

(అంత భటుఁడు ప్రవేశించును.)

భటు—(తనలో) నాకుఁ బ్రభువుగారాజ్ఞ యిచ్చిన చొప్పున నాసనములన్నియుఁ దారతమ్య వివక్షగా నలవరించితిని. మత్స్యయంత్రమిదివఱకే సంసిద్ధమై యున్నది. రాజకుమారులందఱును వచ్చెడివేళ కావచ్చినది. కావున ద్వారముగాఁ బోయి యీయుదంతమును మహారాజుగారికి మనవిచేసిన వారే వచ్చి వీరల గౌరవింతురు. (నిష్క్రమించును.) (ఇది ప్రవేశకము)

(అంత ద్రుపదుఁడు పురోహితునితోఁ బ్రవేశించును.)

ద్రుప—గురువరా! ధ్రువముగాఁ బాండవులు కుశలముగా నున్నారనియే కదా ? మీరు సెలవిచ్చితిరి.

పురో—ఔ? ఇంకను సంశయము గూడనా ? నేను జ్యోతిషముచేఁ జూచుటయే కాదుకీ పిదపఁ గొందఱివలనఁ గూడ నీసంగతిని వింటిని.

ద్రుప—ఏమని వింటిరి ?

పురో—వినుట కేమున్నది ? విదురుఁడు దుర్యోధనుని దురభిప్రాయ మెఱిఁగి రహస్యముగా నొక ఖనకునిబంపి యాలాక్షాగృహమ్మునఁ బాండవులకుఁదక్క నితరులకెఱుఁగరాకుండ నొక పెద్దబిలము త్రవ్వింపఁజేసెననియు భీముఁడు పురంజనుఁడింక నెప్పుడో నిప్పునంటింప వలెనని యనుకొనుచుండ ముందుగానే వానికిఁ దెలియకుండఁ దా నగ్గిదగిల్చి సోదరులను దల్లిని దీసికొని యాబిలముత్రోవను వెలువడిరనియుఁ బురంజనుండును మఱియొక నిషాదవనితయును దానికొమరులేగురును నందుంబడి చచ్చిరనియు వింటిని.

ద్రుప—కపటియగు పురంజనుని మాటకేమిగాని నిరపరాధులగు నిషాదులు చచ్చుట కడు శోచనీయము.

పురో—అదియును విచార్యముగాదు. ఆనిషాది పాండవుల గుట్టును బురంజనునికిఁ దెల్పుచుఁ బుష్పఫలాదు లర్పించు మిషచేఁ గుంతీమహాదేవియొద్దకు వచ్చుచుఁ బోవు

మండెడి దుర్మార్గులు. నాఁటిరాత్రి మద్యపానవశమ్మున నాయింటి పంచం బడి సుతసహితముగా నిద్రించుటం జేసి వ్యాతిసందె.

దుప్ర—అట్లయిన నిదియును నిట్లు కాఁదగినదే! మహాత్మా! ఇంతవిస్పష్టముగాఁ మీఁకీ యుదంత మెట్లు తెలిసినది?

పురో—అఖిలము త్రిప్పిన ఖనికునిభార్య పుట్టినిల్లును నా పెద్దకుమారుని యత్తవారియూరును నొకటే యగుటచేఁ గ్రమముగ స్త్రీలవలన నియ్యది తెలిసినది. దానికి దథ్యముగాఁ బ్రశ్నశాస్త్రముగూడ వారెండఱు సుఖులైయున్నట్లు సూచించినది.

దుప్ర—పాపము! ధృతరాష్ట్రుఁడు వీరలకుఁ గ్రమముగాఁ బారలౌకికక్రియలు గూడ నొనర్చినాఁడఁట సుఁడీ.

పురో—అవునఁట ఆయనకేమి తెలియును? విదురుఁ డెఱిఁగియును జెప్పుటకు వలనుపడమి నూరకొనియుండును. (యోజించి) పోనిండు దీనివలనఁ బాండవులకుఁ గీడాపరిహారము కావచ్చును.

దుప్ర—ఇంతకును నాదుర్యోధనుని దుర్యోగ్యత కారణము. ఇప్పటికి వృద్ధరాజుమాత్రము తమ్ముని కొమరులయందుఁ దన కొమరులకన్నను నెక్కుడు దయ గలిగి యున్నాఁడనియే చెప్పికొందురు.

పురో—అదియును మనము నమ్మఁదగినది కాదు. (విని) అదుగో రాజకుమారాగమన సూచకమగు మంగళధ్వనులు వినవచ్చుచున్నవి. మనము వారల నెదుర్కొనవలయును. (పరిక్రమింతురు.)

(అంత సుయోధన దుశ్శాసనకర్ణులును కృష్ణబలరాములును బ్రవేశింతురు.)

పురో—అయ్యా! దయచేసి యీ యాసనముల నధిష్ఠింపుఁడు.

(అందఱును యథోచితంబుగాఁ గూర్చుందురు)

దుప్ర—(దృష్టి నిగిడ్చి) గురువర్యా? అదుగో! మఱికొందఱు రాజపుత్రులు వచ్చుచున్నారు. వారలనందఱిని యథోచితపీఠమ్ముల నలంకరింపఁజేయుఁడు.

పురో—అట్లనే యొనర్చెదను. (నిష్క్రమించును)

దుప్ర—(మఱియొక దిక్కు చూచి) ఎవరురా? అక్కడ.

భటు—(ప్రవేశించి) జయము జయము. ఆజ్ఞాపింపుఁడు.

దుప్ర—బ్రాహ్మణప్రకరులనేకు లీయుత్సవముఁ జూడ నేతెంచుచున్నారు. వారలనందఱి నుచితరీతి గౌరవించుటకై మన ధృష్టద్యుమ్నునితో మాయాజ్ఞఁ దెల్పుము.

భటు—చిత్తము (నిష్క్రమించును.) (ధృష్టద్యుమ్నుఁడు ప్రవేశించును.)

దృష్ట—తండ్రీ! ఎల్లరును యథోచితస్థానమ్ములం గూరుచుండిరి, పురోహితులగ్నిని వేల్చుచున్నారు. ద్రౌపదియును సఖీసమేతయై యిటువచ్చియున్నయది. ఇఁకఁ గర్తవ్యము వీరలతో నివేదించెదను.

ద్రుప.—ఆలస్యమెందులకు? నివేదింపుము.

ధృష్ట—ఓ ధానుష్కశేఖరులారా!

ఉ. ఆమె మదీయసోదరి సమగ్రగుణాకర సర్వలక్షణ
శ్రీమహనీయ యాధనువు చేకొని యేడ్తెఱ మత్స్యయంత్రమిం
దీమహితుండు దా నఱుకు నేనుశరమ్ముల నాతని స్వఘన
ప్రేమమునన్వరించు, వివరించితి నున్నయథార్థమంతయున్.

తే.గీ. కన్యకాలాభ మొక్కండె కాదు నందు, నెక్కుడు యశంబుగల్గు మీకింతకలన
సాధనువు మాకు నొక్కమహాత్ముకతన, దొరకె నది యెక్కువెట్టుటే దుర్లభంబు.

దుర్యో—(అపవారించి కర్ణునితో) సఖా దానిని నీవెక్కువెట్టి యాసుందరాంగిని వరింపుము.

కర్ణ—(అనాకర్ణితముగా) చెలికాఁడా! అటు చూచితివా?

క. కని కొందఱు దరిదరిగాఁ, జని కొందఱు ముట్టికొని వెస న్గొందఱునున్
గొనమువిగలాగి కొందఱు, వెనుకకుఁ జనుచున్నవారు పృథ్వీశసుతుల్.

దుర్యో—మిత్రమా! వీరలవలన నేమగును?

క. ఆలలన యాతలోదరి, యాలలితవిలాస సామహాభాగ్యశ్రీ
లీలావతార చెలి నీ, పాలగు నిక్కముగ నెఱుఁగఁబడియె నాకున్

దుశ్శా—అన్నా! నీవలనన్లే కాని యాశిశుపాలుని సంరంభము చూడుము.

బల—(కోపముతో తనలో)

క. ఓ శౌరిమూర్ఖ! నీదోర్వేగము నీవెఱుఁగలేక చాపమ్మునఁ గేల్
పూరించితి వేమాఱు, న్నారిద్దగిలింపలేమి నాకెఱుక సుమీ?

కృష్ణ—అన్నా! మినపగింజంత మిగిలి పోయెను గాని లేనిచో నితఁడు కృతకృత్యుఁడే యగును జుమీ!

బల—తమ్ముఁడా! ఒకవేళ వీఁ డెక్కువెట్టునే యనుకొందము; అంతతో నేమగును?

కం. అంబరమునంటఁ గలమత్స్యంబున్ దగనఱుక వలయు నయ్యది సామా
న్యంబే? యిల్లలికినమా, త్రం బండువయగునె? యదియుఁ దగమే? తఱకుఱ

కృష్ణ—! అడుగో జరాసంధుఁడు తనయావచ్ఛక్తియు వినియోగించుచున్నాఁడు (పెదవివిఱిచి) పాపము! ఇతనికిని యామాత్రము కడమ యైనది.

దుర్యో—సఖా! ఎందులకీయాలస్యము? నీకుఁదక్క నొండొరుల కయ్యది సాధ్యముకాదు.

కర్ణ—అడుగో శల్యుఁడు రంగస్థలమున కవతరించుచున్నాఁడు

దుర్యో—ఎవ రవతరించినను నొకటే మన మెఱుఁగనిశల్యుఁడా? యేమి.

కర్ణ—ఓహో! ఇతఁడును దుద కొకపెసరగింజంతలోఁ దేలిపోయినాఁడు (తనలో) నాకును నియ్యది పరాభవస్థానమే యగునా? కాదు (పరికించి) యాదవులెవ్వరును నా వంకకే రాక యున్నారు కారణమేమొ? కృష్ణబలరాములే మిన్నకున్నప్పుడు మనకు సాధ్యమగునా? యని సంశయించిరి కాఁబోలును, ఇంతియకాదు కృష్ణుఁడు వారల కెందులకో? యింతకసంజ్ఞకూడ చేసినట్లున్నది, (యోజించి) కృష్ణుఁ డూరకొనుటకు హేతువేమో? (బింకముగా) ఇది కృష్ణునకును గిష్ణునకును సాధ్యమయ్యెడిది కాదు (నడుముగట్టుకొని నిష్క్రమించును.)

దుర్యో—(సంతోషముతో) సఖా! ఇఁక) దిలప్రమాణము మాత్రమే కొదవ. పట్టువదలకుము.

ధృష్ట—(ఆత్రముతో) ఔరా! తుదకీ సూతసుతునికి నాచెల్లెలి నీవలసి రాదు గదా! (సంతోషముతో) ఆ! ఇక్కడికీయిక్కట్టు దప్పినది, వీఁడును విముఖుఁడైనాఁడు.

బల—తమ్ముఁడా! నీవూరకొంటివేమి?

తే.గీ. మత్స్యయంత్రముఁ దెగఁగొట్టి మద్రరాజ, కన్యకను లక్షణను లోకమాన్యచరితఁ
గైకొనినయట్టి నీకులక్ష్యంబె? యిదియు, నెందులకుమిన్నకుంటివో యెఱుఁగఁజెప్పుమ?

కృష్ణ—(రహస్యముగా)

కం. కనుఁగొంటివె? యావిప్రుల, ననఘుల నవ్వారియంద యైదుగురును బాం
డునృపాత్మజు లున్నారర్జునుఁ డీయంత్రమ్ము నేయు నుదతి వరించున్.

(అంత బ్రాహ్మణవేషముతో నర్జునుఁడు ప్రవేశించును!)

(అందఱును నొకరిమొగము లొకరు చూచుకొందురు.)

బల—(సంతోషముతో) పాండవు లింకను కుశలముగా నున్నారా? (చూచివిచారముతో)

కం. ధృతరాష్ట్రునికొడుకులు దుష్కృతులు ప్రయోగించినట్టి మాయలకున్ ద
ప్పితిరే? యక్కట! యీక్రియ, క్షితిసురవేషములు విధి లిఖించెనె? మీకున్.

అరు—(తనలో) పూజ్యులగు కృష్ణబలరాములెట్లు చూచుచున్నారో? వీరుగుర్తించినట్లు

న్నదే, (వలఁదిసలగనుఁగొని) ఇతఁడెవ్వరును నన్ను గుర్తించినట్లులేదు (ధనువున్నచోటి కిఁ జనును)

ద్రుప—(పరికించి)

చ. వెడఁద యురమ్ము, మూఁపు లన వీనుల కంటుచునున్న యద్దిరే ?
పడికెడఁ గాను. నేత్రములు పెద్దవి, తక్కినలక్షణంబులుం
గడురమణీయముల్ ద్విజుఁడనం దరమే? యితనింజగమ్ములో
క్కఁడెయయి యేలఁగాఁ దగఁడె? కట్టెఁడి నాఁ జనదే? విధాతృనిన్
గాన యితని నేనెప్పుడో యొకపరి చూచినట్లున్నాఁడను.

ధృష్ట—(ఆశ్చర్యముతో)

తే.గీ. వేదపాఠుండితం డేడఁ బెద్దపెద్ద, చతురులఁ బరాభవించునీచాప మేడ
నంచుననుకొంటి నితఁడదియశ్రమమున, నెక్కువెట్టెనునిఁకయంత్ర మేయనున్న

దుర్యో—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ యీబ్రాహ్మణవటుని చాతుర్యము

కం. చిరపరిచిత మగుచాపము, కరణిన్ శ్రమమింతలేక గైకొని గొనమున్
సరిచేసి కూర్చి యంత్రము, నఱుకుచునున్నాఁడు వాఁడి నారాచములన్.

దుశ్శా—(ఆశ్చర్యముతో) అన్నా!

తే.గీ. సూతపుత్త్రియంతటిశూరవరుని, కలవిగానట్టి యీకృత్య మలఁతిగా స
మర్థనమొనర్చనీవిప్రుఁడహహా! యెవఁడో, యెవరిశిష్యుఁడో? తలిదండ్రులెవ్వరో క్కొ

దుర్యో— దీని కింతవిచార మేల? బ్రాహ్మణులలో మాత్రము శూరాగ్రేసరులు లేరా?

తే.గీ. పరశురాముని లోకైకగురుని వినమె? యతనిశిష్యుండెకడ ! తాత యఖిలజేత
ఇంతయేందుకు ? మనగురువెవ్వ రమ్మ, హాత్ముఁడొకొమరుఁడశ్వత్థామకన్య వీఁడె!

ద్రుప—(చూచి) యంత్రము నఱికి యీవిప్రార్భకుండు చాపధారియై యిక్కడికేవచ్చు చున్నాఁడు. (అర్జునుఁడు ప్రవేశించును)

ద్రౌప—(ప్రవేశించి సిగ్గుతోఁ బుష్పమాల యతని కంఠమున వైచినను.)

ద్రుప—(విచారముతో)

క. పాండవమగ్గ్యమునకు నా, ఖండలతనుజాతునకును గన్నియనిడఁగా,
గొండాడితుదకుఁ గార్ముక, పండితునకు నీయవలసె బ్రాహ్మణున కయో!

అయినను నీవిషయ మింకను బరికిలింపవలసియున్నది, కాని పరిశీలించి చేయవలసినదిలేశ మును గానరాదు.

దుశ్శా—(జనాంతికముగా) అన్నా! చూచితివా? యీరాజు మనకందఱికిని నెట్టియ వమాన మొనర్చెనో? కావున నితని కిప్పట్టునఁ దగినశాస్తి యొనరింప వలెను.

దుర్యో—అవును; అట్లవశ్యమును జరుఁగదగినదే? (ప్రకాశముగా) ఓయీ! పాంచాల భూపాలా?

ఉ. ఇచ్చితి కూఁతు, "యంత్రమును నేసె" నటంచొక పాఱువానికిం
గొంచెముచేసి, శూరులగు భూవరు లూరక పోవ నేర్తురె?
యిచ్చినత్రోవ వెంబడిని, వహ్వారె! క్రొవ్వునఁ దెచ్చుకొంటె వీ
ముచ్చట, నీకు నిక్కటిన ముప్పు ఘటింపక మానదెమ్మెయిన్.

కర్ణు—(ప్రవేశించి)

కం. అవిప్రపటునిలోపం బావంతయు లేదు మాకు నవమానంబు
న్నీవొనరించితి, విందుల, కేపగ నుత్తరము చెప్పి దేర్పఁదగవలయున్.

ధృష్ట—ఓయి: సూతపుత్రా! నేనొక్కటి చెప్పెద వినుము.

ఉ. కట్టనమత్స్యయంత్రమును గాఁడఁగ నేసినవానికే కదా?
పట్టనొసంగు నీనృపుఁడు, పార్థివు లేమిటి కల్గఁగాన లేర్?
దిట్టతనంబు గల్గుటకుఁ దెల్వియుఁ దేటయుఁ గల్గియుక్తికిం
బట్టగు పట్టునన్వలయుఁ బట్టును బంతము శూరభావముల్.

తే. గీ. ఊగకేగుద్దు లాడుట యుక్తిగాదు, పార్థివులకిచ్చెద మటంచుఁ బల్కె నామె
ఇంత యేందుకు? యంత్రమిమా వేసితేని, నీకె యీయఁడె రాజవా? నీవు చెపుమ?

కర్ణు—(తనలో) అక్కటా! వీఁడు నన్నుమఱియు నవమానించినాఁడే.

కృష్ణ—చిన్నవాఁడైనను మంచి యుక్తిగాఁ జెప్పినాఁడు

ఉ. విద్దియ చూచి యివ్వనితఁ బెండిలి యాడెదఁగాని "యన్యథా
బద్ధ" యటన్న యంశమిట నేర్పడ లే దొకయించుకైన, లెం
డద్దముగట్టినట్లు కననౌవిషయంబున లేనిపోనియా
సుద్దులు పెద్దలౌనృపులు చూచిన నవ్వుదు రింతయేటికిన్.

దుర్యో—(గర్వముతో) వాసుదేవా? యేమి నీవిట్లు చెప్పుచున్నావు?

తే. గీ. కార్ముకపుఁగృత్య మిద్యోపఁ గలదుగాన, నదియు రాజులకే విధియగును గాన
రాజులే యర్హులనెడి యర్థమ్ము వచ్చు, యోగ్యతను జూపకుండుట యుక్తమగునె?

దుశ్శా—సంశయమేమి?

ఉ. పాండుఁడు యంత్రమేసె నని పట్టి నొసంగుట ధర్మమా? సెం
పారెడి యగ్రహారములొ? యంతకుమున్ బయిపెద్ద భూములో?
చీరలొ? మాడలో? ధనమొ? నేలువులో? యొసఁగంగరాదె? యే
ధారుణిఁ గల్గు? నిట్టిపని, తప్పపను ల్సహియింప టొప్పునే?

బల—(కొంచెము కోపముతో) దుశ్శాసనా! నీవు చిన్నవాడవు, ఇందు వివాదాంశము లేశమును లేదు. ఊరకొనుము.

క. ఎందఱురాజులు విప్రుల, కొందఱఁ గన్యలనీయ? రిదియొకతప్పా?
తందగపడు టుచితంబే, గందరగోళంబు మానికదలుఁడు నృపతుల్.

కర్ణ—(తనలో) ఈద్రుపదుని నిప్పట్టున నెట్లైన యవమానించి త్రిప్పవలయును. ఇందుల కుపాయ మేమో? (యోచించి) ఇట్లగుగాక (ప్రకాశము) బ్రాహ్మణులకుఁ జాతుర్వర్ణ్యవివాహ ముండుటచే నితఁ డీయనుఃచ్చును నతండు పరిగ్రహింపను వచ్చును, గాని యింకొక విశేషము మాత్రమున్నది. బ్రాహ్మణుఁడు క్రమముగా నాలఁగుజాతుల కన్యలను బెండ్లి యాడవచ్చును గాని మొట్టమొదటనే క్షత్రియకన్యకం గొనదగదు, అట్టివాని కితఁడు వర్ణాశ్రమ ధర్మములను జక్కఁగాఁ బాలింపఁదగురాజ యన్యాయ మెట్టులిచ్చుచున్నాడు? కావున నవశ్యమును నితఁడు దండ్యుఁడ యగుటంజేసి మేమితనిని విడువము.

భీమ—(బ్రాహ్మణవేషముతోఁ బ్రవేశించి కోపముతో) విడువ రేమి? విడువక చేసెడి దేమో? చేయుఁడు— (తెరలో)

శూరాగ్రేసరులగు నోబ్రాహ్మణవటువులారా మీరు వెనుదీయవలదు మీతోపాటు మేము సంసిద్ధులమైయున్నారము. మీకువచ్చిన భయములేదు.

క. శపియింతుము మంత్రమ్ములు, జపియింతుము వలసెనేని జంపన్ జాలన్
గృపణాలము కాము నిక్కము. దపమంతయు ధారపోయఁదలచితి మిందున్.

ఓరీ! పేరిశాస్త్రీ? నీవు పోయి పరశురాముని బిల్చుకొనిరా. ఔరా? పాపాసధానీ? నీవరిగి మనద్రోణాచార్యులను కృపాచార్యులను అశ్వత్థామను దీసికొనిరమ్మ. ఈరాజు లేమిచేసెదరో చూడవలెను.

అర్జు—(చేయెత్తి) ఓతపోధనులగుబ్రాహ్మణాగ్రేసరులారా? మీరేమియుఁ జేయనక్కఱ లేదు. మిన్నక చూచుచుండుఁడు.

దుర్యో—(నవ్వుచు) తమ్ముఁడా? యీవిప్రులెల్లనంగవస్త్రమ్ములు జారీకొమ్మల కట్టు ముడివైచి నిలుచున్నారో? చూడుము.

కర్ణ— కార్ముకవిద్యానిపుణుండ వగుదో విప్రనందనా! నేనొక్కటి చెప్పెద నాలింపుము.

ఉ. పుట్టిననాఁట నుండియును భూసురకోటికిఁ గేలు మోడ్చునె
ప్పట్టున వారితోడను వివాద మొనర్చుట కిచ్చగింప నీ
కిట్టుల నేని జేపడియె నీనృపుకన్నియ. దానికేమి? మా
పట్టినపట్టు మిమ్ములను బట్టదు పార్థుడు రూపుమాపెడున్.

కం. శూరు లగురాజవరులకుఁ, బాలురతోఁ గలహ మన్నఁ బక పక నగరే?
ధారుణిప్రజ లెల్లరుమీ, రీ రమణిం దీసికొంచు నేగఁగ వచ్చున్.

ద్రుప—(తనలో) ఓహో! యీసూతాధముఁడు వృథాగాఁ గలహముం బెంచుచున్నాఁడు. వీనిఁబట్టి దుర్యోధనాదులును వారింబట్టి తక్కిన రాజమండలమును దిగకమానరు.

ధృష్ట—(ఎకసక్కెముగా) ఓయి? సూతపుత్రా? ఉత్తమక్షత్రియునకుఁ బ్రాహ్మణులతో యుద్ధము తగకుండు నేమో? కాని సామాన్య నృపతులకును నీవంటిసూతవంశజులకును నిట్టి విచార ముండదు. కదా!

ఉ. మంచియుఁ జెడ్డయున్ దెలియుమానిసి "కియ్యది యుక్తమిద్దిగా"
దంచు విచారణంబు, దురహంకృతిశాలికి మంచిచెడ్డ లెం
చెంచఁగనున్నవే? కొంటుల నేని వృథాకలహమ్ము పెంచి తా
వంచన సేయఁబూని యట వంచన గాంచుటయే స్వభావమౌ.

భీమ—(ఎకసక్కెముగా) ఓయీసూతాధమా!

తే॥ గీ॥ పూని నీచేత సజ్యంబు గానిధనువు, లీలఁ గొనియంత్రమేసె నిబ్బాలకుండు
"ఇతనితోఁ బోరలే" అని యెవ్వ రెఱుఁగ. రేని మూరక నవ్వెద రెల్లవారు.

అర్జు—నీవు బ్రాహ్మణులతోఁ బోరవేమో కాని మేము క్షత్రియులతోఁ గాని తదన్యులతోఁ గాని పోరుట కభ్యంతరములేదు.

ఉ. ఎంతటిజ్ఞానశూన్యుడవొ యిట్టి కుయుక్తులు పన్నుచుంటివా
యింతినిఁ గొన్నవానిపయి నెవ్వనికేనియుఁ గోపముండు నా
యింతిని గన్నవానిపయి నేటికిఁ? గోప మొకింత చెప్పుమీ
పంతముగల్గెనేని ననుఁ బట్టుము కొట్టుము నెట్టుమీసతిన్.

ఆ. వె. ఇంత తెలివితక్కు వెందు నేఁ గనలేదు, ద్రుపదుఁ డెవరు? నాకు నృపుఁడనొకని
నింతమందిమీఁద లేకమై వధియింప, నూరకేను జూచుచుండవలెనె?

ద్రుప—(తనలో) ఇతని ధైర్యస్థైర్యాదికము చూచిన బొత్తిగా బ్రాహ్మణుఁడని లేశముగా గానరాకున్నది. (యోజించి) ఏమో! అట్లనుకొనుటయు వలనుపడదు; పరశురాముఁడు లేడా? ద్రోణాదులు లేరా?

కర్ణు—(ఏకపక్కముగా) నాతెలివితక్కువను జూతువు గాని రంగమునకవతరింపుము. ముందు నీక్రొవ్వడఁగించియే పిదప జామాతృబాహుబలాహంకారంబనో దుర్భర గర్వాస్పదుండగు నీద్రుపదునియు భగినీపతి ప్రపన్నశపరాక్రమజనితదుర్గర్వనిమగ్నుండగు ధృష్టద్యుమ్నునియుఁ బస్లణగించెద. (కర్ణార్జునులు నిష్క్రమింతురు.)

భీము—(దుర్యోధనుని దిక్కై యొక్క పక్కముగా) అదిగో పాపము! మీతమ్ములందఱును మాబ్రాహ్మణుని ధాటికి నోడి పాఱుచున్నారు. మీరు చూచి యూరకొనుచున్నారేమి ?

దుర్యో, దుశ్శా—(తమలో) ఏమి యీపాఱుని పొగరు? (చూచి) ఇదిగో మేము వచ్చుచున్నాము. నిలువుడు. నిలువుడు. (నిష్క్రమింతురు)

భీము—(చూచి తనలో) తమ్ముఁడును గర్ణుఁడును దుల్యముగాఁ బోరాడుచున్నారు. కృపాశ్వత్థామలూరక చూచుచున్నారు. కర్ణుండు కొంచెము తీసిపోవుచున్నాఁడు, పోకేమి ? మన మెఱుఁగని కర్ణుఁడా? (ఆశ్చర్యముతో) ఔరా! వీరియవివేకము, ఇప్పటికేని తమ్మునింగుఱితింప లేరు. (కోపముతో) లక్కయింటఁ జచ్చితిమనియే కాబోలును వీరలదృఢనిశ్చయము. అదిగో దుర్యోధనాదులు గూడఁ గర్ణునికి బాసటయై తమ్మునిపైకి దుముకుచున్నారు కానిమ్ము వీరలపొగరు నే నణంచవలెను (నిష్క్రమించును)

ద్రుప—కుమారా! చూచితివా? రణ మెట్లు ప్రవర్తిల్లుచున్నదో. వీరలెవరో బ్రాహ్మణవేషము ధరించిన హరిహరులవలె నున్నారు.. (మఱియొక దిక్కు చూచి) అదిగో బ్రాహ్మణులందఱును నొకపెట్టునఁ గురుబలముపైకి నుఱుకుచున్నారు. మనము వీరికిఁ దోడుగానుండి కాపాడుదము పద. (కుమారునితో నిష్క్రమింతురు.)

బల—తమ్ముఁడా! యుద్ధమెంతభరముగా నున్నదో చూచితివా? భీమార్జునులే కనుపట్టుచున్నారు. కాని ధర్మరాజును గవలును నాకా బ్రాహ్మణ సంఘములో నానవాలుగాఁ దెలియకున్నారు.

కృష్ణ—ఉ. తాళమునంటి విల్గొనిన ధన్యుఁడు క్రీడి యనోకహంబుఁ దాఁ
గేల ధరించి మార్తురను గీటడఁగించెడువాఁడు భీముఁడీ
య్యాలము రాకమున్న శమనాత్మజుఁడున్ గవలున్ సమేతులై
యేలొకొ యేగి రక్కతన నిర్యోడ వారలు లేరు సోదరా !

బల—(చూచి) కురుబలమెల్లఁ బటాపంచలై యెట్లుపఱుగిడుచున్నదో ! (కోపముతో) ఓరీ ! మూర్ఖుడా ; దుర్యోధనా !

ఉ. గద భుజమందు వైచికొని కయ్యమునుండి తొలంగి పాఱి పో
యెదవె? మదీయశిష్యు నిటు లెల్లరు నవ్వఁగ నాఁడు దుర్గళం
బెనగి శిరంబు నెత్తుకొన నిచ్చెనె? నేఁటికి నిన్నుఁ జేరి యా
గడమును నాగురుత్వమును గంగకు నర్పితమయ్యె నేమిరా?

కృష్ణ— అదుగో నర్జునుఁడు జయలక్ష్మీలాలితుండై పాంచాలిని వెంట బట్టుకొని పోవుచున్నాఁడు,

బల— మన మిక్కడ నిఁక నెందులకు?

కృష్ణ— అదుగో ధృష్టద్యుమ్నుఁడిటు వచ్చుచున్నాఁడు. అతనితోఁ జెప్పి యొకసారి కుంతీదేవిం జూడఁబోవుదము.

ధృష్ట— (ప్రవేశించి తనలో) తండ్రిగారు "మన కన్నియఁ గొన్న బ్రాహ్మణు లెవ్వరో యెంజ నియెడలో పరిశీలింపు" మనియెను. అట్లొనర్చెద (పరికించి) అదుగో అవీధింబడి చనుచున్నారు.

కృష్ణ— పాంచాలకుమారా! మే మరుగుచున్నాము. (నిష్క్రమింతురు.)

ధృష్ట— (కొంతదూరము నడచి) అదిగో ఆకుంభకారగృహమునకుఁ బోవుచున్నారు. అక్కడ దాఁగి పొంచి వీరేమి మాట్లాడికొందురో వినియెద (అట్లొనరించి విని) ఈసంగతులన్నియుఁ బోయి తండ్రిగారికి విన్నవించెదను. (పరిక్రమించి) అదుగో తండ్రిగారు పురోహితులతో నీవిషయమునే కాఁబోలును ముచ్చటించుచున్నారు.

(ద్రుపదుఁడును బురోహితుఁడును బ్రవేశింతురు.)

ద్రుప— గురువరా! మీరు స్వయంవర మేర్పడిన దినఁ దప్పక యర్జునుండు వచ్చునని సెలవిచ్చితిరి కదా! అట్లు జరిగినదా?

పురో— ఇంకను సందియమేమి?

ఆ, వె. అర్జునునికిఁ దక్క నామత్స్యయంత్రమ్ము, నితరుఁ డేయఁజాలు నేటిమాట?
కర్ణునంతవాఁడు గజగజలాడెన, వ్వింట గుణము గూర్చ వెరవులేక.

ఇది యిట్లుండును.

చ. ఎగిరినవారి నెల్ల మద మేదఁగఁ జేసి యొకింతలోన న
వ్మ్రదపతిఁ గొంచుఁ బోవుటకు మాదృశవిప్రులకౌనె? లేశమున్
మదిఁ గడియింపఁబోకు మనుమానముఁ బ్రాహ్మణులేడ? పౌరుషా
స్పదులగు నీడ యింతపని సల్పఁగఁ బార్థుఁడు గాకయుండినన్.

ధృష్ట — తండ్రీ! నీయాజ్ఞచొప్పున నలవైనంతవఱకుఁ దెలిసికొని వచ్చితిని వారుమన యాజ్ఞసేనిం దీసికొని యొక్క కుంభకారగృహమ్మున కరిగిరి. అచ్చటికే కృష్ణ బలరాములుగూడ వచ్చిరి. అయ్యెడ నిఁక నొకముప్వురు పురుషులును నొకముసలియాఁపెయును గలరు.

పురో — రాజా! చూచితివా? ఆమె కుంతి వారు ముప్వురును ధర్మజనకులసహదేవులు; భీమార్జునులను రణరంగమునఁ జూచితిమికదా.

ద్రుప — కుమారా! యింతవరకేనా? నీయెఱిఁగినది.

ధృష్ట — ఇంతేకాదు. కృష్ణబలరాములును వారును మాటలాడికొనినరీతిం బట్టి చూడఁ దప్పక వారు పాండవులే యని నిశ్చయించితిని.

ద్రుప — అట్లయిన నీవు పోయి యీయుదంత మంతఃపురమునకుం జెప్పుము.

ధృష్ట — చిత్తము (నిష్క్రమించును)

పురో — యిక్కడికి నీసందియము తీఱినదా?

ద్రుప — తీఱకేమి? తీఱినది. అయినను మీరేగి వారియాథార్థ్య మింకను దఱచి తెలిసికొని యిక్కడికిం గొనిరండు.

పురో — (పోయి పాండవులతోడను గుంతీద్రౌపదులతోడను బ్రవేశించి.)

వీరు కుంతీమహాదేవులు, వారు పాండవులు.

ద్రుప — (వినయముతో) అక్కా; భోజపుత్రి!

ఉ. పావన మయ్యె నాకులము ఫల్గునుఁడల్లుఁడు కావుటన్, మహీ
దేవులుకారు మీరనుచుఁ దెల్ల మెఱింగితి నింతచేసిరే?
కావలువైన కౌరవులు, కష్టములెల్ల భరించి నేఁటికిన్
దేవుననుగ్రహమ్మున సుదీర్ఘత గాంచితి రల్లభంగులన్.

ఇఁక నాలస్యమెందులకు? విజయునిఁ బెండ్లికొమరునిఁ జేసి సలక్షణమ్ముగా వివాహతంత్రము నడపుకొందము.

కుంతి — అన్నా! పాంచాలభూపాల! అగ్రజులగు ధర్మజభీములుండఁగా) గొండిక యగు ఫల్గునునికిఁ బెండ్లియెట్లు? అదిగాక నావచనంబుకతమున నిక్కన్నియకు వీరేవురు నుబతులు గాని|యొక్కరుండు గాకుండు.

ద్రుప — (తనలో) ఈమెయభిప్రాయమే చక్కఁగా బోధపడినట్లు కాదు. ఒకకన్నియ కైదుగురు పతులెట్లు? (ప్రకాశముగా) ధర్మనందనా!

కం. కుంతి యాన ధర్మములలో, నెంతయుఁ గడు నా ఋతేలు నిల్లాలు భుజా
స్వాంత యిటులానతిమ్మనె ? యంతర్యాణులకు నిదియు నర్హంబగునే?

నీవు కొండికవయ్యును బుద్ధిం గడుఁ బెద్దవు నీవాక్యంబొండును వేదమొండును గాదు నీ యభిప్రాయ మెట్టిది?

ధర్మ—క. ఇది లోకవిరుద్ధం బని, పదిఁబది చెప్పంగవలెనె పార్థివ? రైమినన్
తుద కిది యిటు జరుగుటయే, మునిమాళ్లరకు హితముమాత్రాజ్ఞప్తిన్,
అదియును గాక.

క. నామన మెన్నఁడు ధర్మన్న, నేమఱుట గొఱుంగ దిట్టి యీవాడెందం
బేమొకొ? యిప్పట్టునఁ దా, నామోదము చెందనిట్టు లైతీరవలెన్.

దుర్వి—(తనలో) ధర్మావతారుం డనఁదగు నియ్యనఘుం డొచ్చెం బుచ్చరించుటకల్ల ఇందుల కేదో యనివార్యం బగుకారణంబుండక తప్పదు. (ప్రకాశముగా) వినచో స్మృతిమే కాని మనకు మనమై యిందులకు స్వతంత్రించుటకన్న దురూహామగు నీయంశమ్మును కృష్ణద్వైపాయనునికిం దెల్పి తత్స్మృతినిం గొని యాచరించుట శ్రేయస్కరంబు. కావున నెల్లి నేఁట నట్లొనరింపుదము. నేఁటికిఁ గొలువు చాలింతము.

(ని॥ ష్క్రమింతురు.)

గద్య

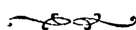
ఇది శ్రీ— తిరుపతి వెంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
ద్వితీయాంకము

శ్రీమత్సర్వదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

చతుర్థాంకము.

(విదురుఁడు ప్రవేశించును.)

విదు—(తనలో) అప్పుడే యింద్రప్రస్థపురమ్మునకే వచ్చితిని. (కోపముతో) ఓరీ! దుర్యోధన! పాండవు లనిన నీకింతయసూయ యెందులకురా? నీతండ్రి వారికంతింత భాగముగ నర్ధరాజ్యము వారల కిచ్చెను గాని నీది లేశమును నీయలేదే? వారుదిగ్విజయము నర్చి రాజసూయము చేసిరనియే కదా! నీకీదుఃఖము. (యోజించి) కలహప్రియుఁడగు నారదునివలన నీముప్పు మూడినది. పాపము! అతఁడేమిచేయును? స్వర్గస్థుఁడగు పాండుడు కొమరునిచే "రాజసూయము చేయింపు" మని యమ్మునివరుం గోరెనఁట, ఇతరులయెడ నెట్లయినను నారదుఁడు వీరియెడల నుపకారియే గాని యపకారి కాఁడు. కాని నోఁ బాంచాలికై వీరు పరస్పరముఁ గలహింపకుండ సుందోపసుంద చరిత్రము నుపన్యసించి చక్కనికట్టుఁబాటు చేయఁడా; బ్రాహ్మణకార్యార్థమై ఆ కట్టించుప దాఁటుటచేత నే కదా యర్జునుఁడు తీర్థయాత్రకరుగవలసెను. అదియును వారలకుక కారకమే యయినది.

ఉ. అందునులూపి యన్వనిత నంది సుతోదయ మంది మీఁదఁ బాం
డ్యేందుకుమారియందుఁ గనియెన్ మఱియొక్క సుపుత్రుని న్సుభ
ద్రిం దుదను న్వరించి సుతరత్నముఁ గాంచె నొకంటెఁ గాదు వా
రెందుల కేగినన్ జయమయేర్పడుఁ బార్థు లజేయు లేరికిన్.

యాగముమాటట్లుండ మయుఁ డొనర్చిన యాలోకపాలసభం జూచినది మొదలు వీనికి మఱింత యసూయ పెచ్చు పెరిఁగినది. వీనికిఁ దోడు శకుని యొకఁడు; తమ్ముఁడు చెప్ప నేయక్కఱలేదు. కర్ణుఁడొకఁడుండినను వాఁడు పరాక్రమముచే జయింపవలయు నని యె బోధించును. గాని శకునివలె నైదుగురకుఁ గలహము కల్పింతమనియు ద్రౌపదిని వారలను నెడఁబాపుదమనియు లేనిపోని కుట్రలు పన్నుటకొప్పుకొనఁడు ఏమైనను నీదుష్ట చతుష్టయము కురువంశ మున్మూలించుట కుదయించినది, పోనీ! కొడుకు గుఁష్టుడై

నను తండ్రి బుద్ధిగఱపి మరల్పవలెనెగాని దుర్ద్యూత వినోదమునకై తగదునని నన్నుఁ బాండవులఁ దెమ్మని యనుపుట యెంతబాగుగనో యున్నది.

క. పండుగయో పబ్బంబో, పెండిలియో రాజకార్య విషయమొ యకటా!
పాండవుల నేమొఁగమ్మన, దుండగపుంద్యూతమునకుఁ దోడ్కొనివత్తున్.

నాకృత్యము నే నెఱవేర్చుకొనక తీఱదు. (పరిక్రమించి) అదుగో, పాండవులు, తమలోఁ దా మేమో చెప్పికొనుచుఁ గూర్చున్నారు. పోయి ప్రకృతమును దెలిపెద.

(పాండవులు ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(చూచి) తమ్ముఁడా! పరమపూజ్యుఁడగు విదురుఁడు కాఁబోలును వచ్చుచున్నాఁడు ఎదురుగాఁబోయి తోడ్కొనిరమ్ము.

భీమ—(అట్లొనరించును)

ధర్మ—(ఆదరముతో)

ఉ. తల్లియుఁ దండ్రియున్ గడుముదంబున నుండిరె? ధార్తరాష్ట్రులం
దెల్లెడ సేమమే కద? యహీనుఁడు లక్ష్మణుఁ డొప్పుమీఱునే?
సల్లలితుండు ద్రోణునకు సంతసమే? గుణశాలి తాతకున్
మొల్లమె? యెల్ల వారికిని మోదమె? నీకు సుఖమ్ము గల్గునే?

విదు— అందఱును కుశలముగా నున్నారు.

తే. గీ. మీకనామయంబె? మీపుత్రులేవురు, ద్రౌపదేయులకు ముదంబె? శౌరి
మేనయల్లుఁ డొప్పుమీఱునే? పాంచాలి, పరమసాధ్వి కుశలవతియె? తండ్రి?

మిమ్ముల నందఱి నొక్కపరిఁ దోడ్కొనిరమ్మని సుయోధనాను మతంబున వృద్ధరాజు నన్నుం బనిచిన వచ్చితిఁ గావునమీరు నావెంట హస్తిపురమ్మున కరుదేవలయు

భీమ—(తనలో)

తే. గీ. అంపినను దండ్రి యాతని నంపుఁగాక, వల్లభుంబనియితఁడిట వచ్చుఁగాక
ఎపుడు మనమున మనమున్న నేపగించు, కపటి దుర్యోధనుని! ప్రేరకత్వమెట్లు?

అర్జు—(తనలో)

ఉ. అన్నయొనర్చు జన్నమున కందఱువచ్చిరి చూచి రంతయు
న్నొన్నటిముచ్చటేకద! మమున్ మరలం బిలిపించు టేటికో
యెన్నఁడుఁ లేనియిట్టి దయ యెక్కడిదో? ధృతరాష్ట్రసూతి, కీ
పన్నిక యెందుకో? మనము పట్టి కదల్చినయట్లు లాఁగెదున్.

నకు—(తనలో)

క. కారణము సెప్పకయె యిట్టు, లూరక రమ్మనుట కేదియో హేతువు ? ని
స్సారమగు విషయ మేనియు, ధీరుఁడు విదురుండు వచ్చి తెలుపునె యిటకున్.

సహ—(తనలో)

తే.గీ. అదరఁగాఁ జొచ్చె నెడమకన్నది యూఁగాక, మనము చెయివెట్టి కలఁ దినమాడ్కి నుండె
నితని యూగమునమ్మిన నేదియేని, దొసఁగు పొసఁగంగ వలెనని తోఁచు నాకు.

ధర్మ—(సంశయముతో) ఆర్యా ? ఎందులకైయుండునో ?

విదు—(తనలో)

తే.గీ. ఉన్నదున్నట్లు చెప్పిన నన్నయాజ్ఞ, కన్యథాసంచరించినయట్లు లగును
అట్లు చెప్పనిచో సత్యమడఁగిపోవు, నట్టులుండంగ జగమున నప్రతిష్ఠ.

కావున సాధ్యమైనంతవట్టు, రాజద్రోహము లేకుండ నైనను యథార్థమే వచింపవలయును. (ప్రకాశము) నిమిత్తమున కేమున్నది ? రాజులు ద్యూతప్రియులు గదా! అదిగాక యపూర్వమైన సభయొకటి నిర్మింప జేసినాఁడు. అదిమీరు చూడవలయునఁట

భీము—(తనలో) సుయోధనుఁడంత ద్యూతప్రియుఁడు కాఁడే ?

అర్జు—(తనలో) ఇక్కడికిఁ దేలినది. ఇది శకునియొక్క ప్రేరణయైయుండును.

నకు—(తనలో) ఇంతటిపని కింతప్రయత్న మెందులకో ?

సహ—(తనలో) ఈద్యూతము తేనెపూసిన కత్తిగాఁ బరిణమింప వచ్చును.

ధర్మ—(తనలో) నాకిది పరమప్రియమే (యోజించి) ఐనను నియ్యది సద్వర్తనులాదరింపఁదగినది కాదుగదా ? (ప్రకాశము) ఆర్య ! సమస్తధర్మవేదివగు నీకు మాదృశులు బోధింపవలయునా ?

ఉ. కుక్కుటపుంసమీకములు గొఱ్ఱెపొట్టేళ్ళ దుగంబులు న్వశం
బక్కఱలేని రాజులకునై యొదయించిన వంతకన్నను
న్నెక్కుస మాడుగోదగము పృథ్వపుం డెటుసమ్మతించెనో ?
యక్కట ! యింకమాకుఁ దనయం బెటులన్భయభక్తులుండెడిన్.

తే.గీ. చెడ్డపను లాచరించెడి చిన్నవారిఁ, గని కననిరీతి నుండుట చనునొకింత
అంతియేకాని తామయియాచరింపఁ, జేయుదురె ? కూడఁదనఁ డెన్నఁ గాంగేయుఁడేని

విదు—(తనలో) అడిగిన యంశమున కుత్తరమీక తప్పదుగదా ? ఇందు రాజద్రోహమే ముండెను ! (యోజించి) ఇట్టి దుష్టరాజునకు ద్రోహమైనను దోషములేదు (ప్రకాశము) కుమారా !

ఉ. తాత యొకండె కా దఖిలతత్త్వవిదుండగు ద్రోణుఁడేను "బ్ర
ఖ్యాతిపథంబె? యిట్టిది దుష్కర్మ మమాన్యము నిన్ను నంటి ప్ర
జ్ఞాతిశయముల్ దలంపఁ దగిపట్టిది కా" యని యెంత చెప్పినన్
ద్యూతము మానిపించెడి కుతూహల మింతకలేదు నేనికిన్.

భీము—(సంశయముతో) వినోదార్థమై యేర్పడినపని కింతవిచార మెందుకు? ఇది గాక యిట్టిది యెట్టిదైనను అనాదిగా రాజులందఱును మన్నించుచు చేయుచున్నారు కదా!

అర్జు—వినోదమున కైనను దుష్కృత్యము సమంజసము కాదు. శిష్టాచారమైనను నీతికి బాహ్యమైనచో నది మాన్యము కానేరదు.

నకు—ఇంతకు నీజూదమువలన సుయోధనుని కుపయోగమేమో?

సహ—అదియే తెలియవలసియున్నది.

ధర్మ—ఏదో యొకవిధముగా మనల నవమానించుటయే యతనిముఖ్యోద్దేశము.

భీము—అతనికి నెఱవేఱనిదియును నగునే.

అర్జు—ఇతని కీయుద్దేశ మింతలో నెందుకుఁగలుగవలెనో

ఉ. యాగము చూడ వచ్చి యట నయ్యయి కృత్యములంగాఁ దాన యుం
ద్యోగ మొనర్చి యొక్కఁడు కుతూహలమున్ గనఁజేసె నింతలో
నీగతి దుర్గ్రహుండగుట కేమినిమిత్తమొ? లేక యింతకున్
యాగమె కారణంబొ? తెలియన్వలె దీనియథార్థ మియ్యెడన్.

విదు—ఇంద్రినందనా? యథార్థము నీవు కనిపెట్టనే కనిపెట్టితివి. నాచేగూడ నెందుకు చెప్పించెదవు?

నకు—ఇది నాచే నింతకు మున్నే కనిపెట్టఁ బడినది.

తే, గీ. యజ్ఞమున కేగుదెంచె నటన్నమాటె, కాని యాతని మొగమిందుకయును గళల నొప్పు, దప్పుడె యాతని కుద్భవించెఁ, బాయని యసూయ, యదియిట్లు పరిణమించె.

విదు—

ఉ. వాడినమోముతోఁ గళకుఁ బాసిన చూపులతో విచారముం
గూడినబుద్ధితో మిగులఁ గ్రుంగిన దేహముతోడ నొక్కఁడుం
బోఁడిమి దక్కియున్న కురుముఖ్యుని మాతులుఁ డాదరించి యా
జాడఁ దెలిసి జూదపు మిష న్గలిగించెను మిమ్ము నొంపఁగన్.

ఇద్దాని వారింపఁ బూనిన పాటులు భగవంతుని కెఱుక, ఇప్పటికిని భీష్మద్రోణులీవిషయము

మై సంతతమును వృద్ధుం డనకుఁ జెప్పుచునే యుందురు. వాఁడిందు దాని కేమి భవితవ్య మెట్లయినను మనమర్యాదకరుగుట తప్పనిపని, వారు మనరాక వేచియుందురు.

ధర్మ— తే.గీ. తండ్రి చిన్నప్పుడే పోయెఁ దండ్రియైన, దైవమైనను, నింక నాతండ గాఁడె కొమరుఁ డెల్లైన నయ్యానఘుండు మాకు, నెన్నఁడపకారము నొనర్పఁ డింతయును.

కావున నవశ్యమును దండ్రియాజ్ఞ నిర్వర్తింతును. (తమ్ములవంకఁ దిరిగి)

చ. అలఘుమనీషులార ! మనకందఱు కాఁడె నేఁత యాటఁ బో
వలయును గాని జూదమను వ్యాజమున న్నిరసింప రాదు ని
ర్మలమతులైనవారు విదుర ప్రముఖుల్ పలుమంది కల్గుచోఁ
గలఁత ఘటిల్లునే ? యొకటఁ గల్గినఁ దుదిదాఁక నిల్చునే ?

పోదము పదుండు. ప్రయాణసన్నాహ మొనరింపుఁడు. (నిష్క్రమింతురు.)

(అంత ధృతరాష్ట్రుఁడు భీష్మద్రోణులతోఁ బ్రవేశించును)

భీష్మ—కుమారా ! ఆంబికేయ ! ఒకఁడు విన్నను వినకున్నను ధర్మజ్ఞులకు ధర్మము చెప్పక తప్పదు. కావున,

ఉ. జూదము దేరికేనియు నసూయ జనింపఁగఁ జేయు దానిచే వా
దనివార్య మాసదియు సంశయములన్ గడకొత్తు నూరకే పో
దవమానపుం బని నృపుల్ తలపెట్టఁగ రాదు నీవు దు
ర్యోధనుచందమున్ దెలియవో ? పరికింపవొ ? వానిమిత్రులన్.
ఈయపకీర్తి నీయది, నాయది, ద్రోణునిది వినుము నామాట, జగ
ద్గేయ మగుపనికి విఘ్నము, సేయుట తగ దిట్టిపనికిఁ జేయఁగఁదగదే.

ద్రోణ—ఉ. ఎంతయొ కాలమాయె నిటకే నరుదెంచి తదాదిగా బుజా
స్వాంతుని నిన్ను నెఱుంగుదును సక్కట ! యేమన నేర్తు ? నేవపుం
జింత ఘటిల్లె నియ్యదియు శిష్టులకున్ హిత మౌనె ? దీనిచే
నంతము నందరేఁ దఱు ? నలాదుల నంత లెఱుంగవే ? నృపా.

ఆ. వె. అతఁడు బుష్కరుండు నన్నదమ్ముల నుతుల్, గార ! జూదమునకె కారణమునఁ
గాదె ! శత్రులైరి కావున జూదంబు, వలవి తగులు మనకు వలదు, వలదు.

ధృత—(తనలో)

చ. కొమరుని దుష్టచేష్టితము గూడ దటందురొ ! వాఁడు నేఁడె ప్రా
ణము లెడఁబాయు, వీరలనినం గడు మాన్యులు తండ్రియున్ గుఱుం

డములిన చిత్తులిర్వురకు నాప్తులు నిక్కము పల్కుమంటిరీ
సమయము నాకు నెంతయును సంకటమై కనుపట్టు నక్కటా !

(ప్రకాశము)

క. మీరిరువురు విదురుండును, శారద్వతుడున్ మహాయశస్కులుండఁగ
బో రాడఁగూడునె ? ద్యూత, ప్రారంభమువలన నింత భయమేమిటికిఁ.

(తెరలో)

ఓహో ! ద్యూతప్రియులగు రసికులారా ! పాండవులును గౌరవులును ద్యూతారంభమునకై సభకరుగుచున్నవారు. చూడ నాసక్తి యున్నవారలందఱుఁ ద్వరగా రండు.

(అంత విదురుఁడును పాండవులును దుర్యోధన దుశ్శాసన శకుని కర్ణవికర్ణులును ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(ధృతరాష్ట్రునకు నమస్కరించి)

క. ద్యూతమ్మునకై యేనా, హూతుఁడనై వచ్చితిని మహోన్నతగుణాఢ్యా
తాతయు గురుఁడును నీవును, నీ తెఱఁగున కొప్పుకొంటిరే ! దయకలిమిన్.

దుర్యో—(వారికడ్డమై) ధర్మనందనా !

క. ద్యూతమ్మునందు నీకభి, చాతుర్యము గలుగుటయును సతతమ్మును సం
ప్రీతిగలుగుటయు నీయూ, హూతికిఁ గారణము లింతయుప్పుడు ! మనకున్.

ఇందెవ్వరితోడను విచారింపనక్కఱలేదు. ఇది సుహృద్ద్యూతము గాని వేఱొండు కాదు. నీకు నభిప్రేతమైనయెడలనే యాడుకొందము లేదేని బలాత్కారము లేదు.

విదు—సుయోధనా ! ఎఁగులకేని వృద్ధానుమతముగాఁ బ్రవర్తించుట మంచిపనికదా ! అదికాక,

క. ద్యూతము వేఁటపానము, నాతి మొదల్ వ్యసనముల ఘనమతులు ప్రాజ్ఞుల్
నీతిపరులు నగు నృపతులు, ప్రీతివిశేషించి తగుల వెఱతురు కాదే !

కర్ణు—(తనలో) ఇతని కక్కఱలేనిది కనుపట్టదు. (ప్రకాశము) విశేషించి తగులఁదగదు. కాని యొకించుక తగులవచ్చును గదా !

భీష్మ—(కోపముతో) ఓయీ ! అంగరాజా! ధర్మశాస్త్ర ప్రశంసకుఁగూడ నీవే యుత్తరము చెప్పవలయునా ? చక్కఁగా యోజించినచో నీవ్యసనములలో నొకట రెంటఁ దక్కబొత్తిగాఁ దగులనే తగదు.

దుర్యో—(ప్రీతితో) సఖా ! మనకీ ప్రసంగ మెందుకు ? నీవూరకొనుము. ఏమో రాజులకుఁ జిరకాలమునుండి వినోదముగా నేర్పడిన విషయము గనుక మనమిందు దిగితిమి

అందులకు ధర్మనందనుం డంగీకరించెనా ! మంచిదే, లేనిచో నంతకన్న మంచిది.

ధర్మ—(ఆవేశముతో తనలో)

ఉ. రమ్మని పిల్వఁగాఁ బడి భరమ్మగు పూనిక నేగుదెంచి ధ
ర్మ్యమ్మని యెల్ల రాజులు చిరమ్ము బహూకృతి చూపినట్టి ద్యూ
తమ్మునయందుఁ దద్దయు హితమ్ముగలాడని పేరుగాంచి నే
నిమ్మెయి వెన్కఁదీయ నగరే ? నగరేఁగునె ? యింత మాత్రలో.

(ప్రకాశము) అంగీకరించుటం జేసియే యిటకు వచ్చితిని. వృద్ధానుమతమ్మున నిరపాయంబగు మార్గమ్మున నిందుఁ బ్రవర్తింతము.

శకు—ద్యూతమున నింతవ్యసనిని నేనింతవఱకుఁ జూడను. కావుననే యితఁడు మనవన్నిన యూరిలోనికి వచ్చియున్నాఁడు.

ఉ. నాదగు నేర్పుకల్మి యమనందను రాజ్యము నెల్ల గెల్చి యా
మోదముదక్కియున్న కురుముఖ్యునికిచ్చి యతండ నేనుగా
నేదెస నన్నె భూమిప్రజ లెల్లరు మెచ్చుకొనంగ మేటిమ
ర్యాదకు నాస్పదుండనయి యుండెద నందఁగరాని సౌఖ్యముల్.

(ప్రకాశముగా)

క. జూదమ్ముకన్న ధనసం, పాదక మగువిద్య గాని పరమానందం
బీఁదగువిద్దియ కానీ, లేదని నీవెఱుఁగవే ? యళీకమె? నృపతీ ?

కావున నొండు విచారంబు దక్కి స్థిరచిత్తుండవై యిందుఁ బ్రవర్తింపుము.

ధర్మ—(తనలో) ఈకాలపువారిలో నితండు ద్యూతమునఁ గడుఁ బండితుఁడు. (ప్రకాశము) గాంధారరాజా ! నీవు మధ్యస్థుండవై యుండలి మంచిచెడ్డలను వివరించుచుండుము.

దుర్యో—(బహూకృతితో) అన్నా ! ద్యూతమున నీకును నాకును హస్తిమశ కాంతరమని యే నెఱిఁగి నాకై ప్రతినిధిగా నీతని నేర్పఱచుకొంటిని. మాధ్యస్థ్యమున కేమి? శాంతనవాదులు పెక్కండ్రు గలరు.

ధర్మ—(తనలో) శకుని యన మాయాద్యూత కుశలుండు. నే నితనితో నాడితి నేని యోడుటయే ధ్రువము. ఇందుపాయ మేమి ? ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము)

గీ. ద్యూతమన్నను ధన మిచ్చు ఖ్యాతిఁ దెచ్చు, రెండునుంగూడఁ బోఁగొట్టుచుండు నొకటఁ
దనకుఁదానయిప్పని సేయఁదగును గాని, యొకరికై యొండొరులు సేయుటుచితమగునె

5

ద్రోణు—(తనలో) మొట్టమొదట జూదమే గర్హ్యమనిన ధర్మనందనుఁడు తుదకుఁదన్మయుఁడైనట్టులున్నాఁడు. అక్కటా! యిది యెంతదుర్వ్యసనము? (కోపముతో) ఛీ! ధర్మశాస్త్రములు తగులఁబెట్టనా? ఇట్టిజూదముగూడఁ బుణ్యప్రదమఁట. ఇట్టి వ్రాఁతలు వ్రాయువారి నేమనవచ్చును?

ఆ. వె. ద్యూతమాడువాఁడు దొంగయుఁ గావచ్చు. దొంగ చేయలేని దోషమేది?
దీనిఁదగులువాఁడు దెల్లంబు తక్కిన, వ్యసనములకుఁబోవువాఁడు కాఁడు.

దుర్యో—అన్నా! నీకీసందియ మెందుకు?

క. నా మేనమామ యోడిన, గ్రామములున్ దేశములును గనకంబును నిం
కేమైన నేనె యనుకొని, యామోదము మీఱ నీకు నర్పణసేతున్.

శకు—కౌంతేయాగ్రజా! అతఁ డెందుకు? నేను మాత్రము దరిద్రుఁడ ననుకొంటివా?

తే. గీ. నాకు రాజ్యంబులేదో? ధనంబులేదో?, కామినులులేరొ యశ్వముల్ కరులులేవొ
ఓడుటయె నిక్క మేని నేనొసఁగ లేనె?, యాడగలిగిన నాడుమిట్లుదగ నేల.

భీష్మ—ఓహో! ఈదుర్మార్గుఁడు క్రమముగాఁ బురికొల్పుచున్నాఁడే!

కర్ణ—యమనందనా! గాంధారరాజు దుర్యోధనునికై ద్యూతమాడును, అందునోడిన యఖిలమ్మును నాతఁడే భరించును. అట్లుకానిచో నితఁడేఁ సహించును. అందులకు నీతఁడు వినుదీపె నేని,

క. నారాజ్యమిత్తు నగశకు, దీఱనిఋణ ముండె నేనిఁ దేజమ్మున నీ
ధారుణి నఖిలము గెల్చి యు, వారణగతి నీకు నొసఁగువాఁడ నితనికై.

విదు—సూతపుత్రా? యుత్తమక్షత్రియుల కేర్పడిన విషయమ్మున మనబోటులు ధ మొసంగుట యెట్లు? ఒసంగినను వారు గ్రహించుట యెట్లు? అదిగాక,

తే. గీ. తనకు నెవరైన ధృతరాష్ట్రతనయుకన్న నితనిమామ గాంధార నృపేంద్రుకన్న
మిన్నగనిధర్మరాజు నిన్ మేటిజేఁసి, యాడునే? ద్యూత, మింతయుహమ్ము దగునె
ఇది యిట్లుండుము.

ఉ. ధారుణి గెల్తునంటివి వృథా రుచియింపనివాక్కు లేల యీ
దారుణపుంబ్రతిజ్ఞ కులధర్మతనూజుని తమ్ములున్నచో
నేరు సహింప నేర్తురె? జయింపరె వారలు, రాజసూయమున్
శూరతమై నొనర్పరె? యనూయ భసత్ప్రముఖుల్ సహింపరే?

భీష్మ—కుమారా? పాంచాలీ పరిణయము నాఁటి పరాభవము నేని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొ నేరని యితనిమాటలకు నీకింత కోపమెందుకు

కర్ణ—(కోపముతో) ఏమీ ? నీవు కూడనా ప్రసంగము దంభధర్మములు చెప్పుటకంటె నేమని యూహించుచుంటివా ? (ఏమొయునబోవును)

దుర్యో—(వారించి కోపముతో విదురుదిక్కు)

క. ఈసుగలవాఁడని విన్నోసరిలన్ జీయ నెంచియుదు నిండ్రికినై
నేసైఁచి యూరకొందును, దాసీపుత్రుండె ? యితఁడు తగఁడె ? జయింపన్.

ధృత—(తత్తఱపాటుతో) కుమారా ? ఎందుల కీసభ ? ఏమి జరుగుచున్నది ? అంత తో విగమింపుము విదురుఁడు సర్వవిధములఁ బెద్దవాఁడు. నాకన్నను నీకుఁ బరమ పూజ్యుఁడు. అధిక ప్రసంగము కట్టిపెట్టుము. పరికృతము చూచుకొనుము (విదురుని దిక్కు) తమ్ముఁడా ? అతఁడు బాలుఁడు, నేనొకటి యనినవొకటియుఁగాదు. వాని మాటలకు నాతోపాటు నీవును సహింపుము.

విదు—సహింపకేమి ? సహించితిని. కాక సహింపక చేసెడిదేమి ? (జనాంతికముగా నీహితమే కాక లోకహితముం గోరి నీకొకటి చెప్పఁదలఁచుచున్నాఁడను. దాని యాంద యాథార్థ్యమును గ్రహించి పిదప నీచిత్తమువచ్చినట్లొనరింపుము.

చ. కొమరుఁ డటంచుఁ జూడకుము క్రూరుఁడు వీఁడు, నిజంబు రాజవం
శము లడఁగింపఁ బుట్టె మనసంశయమున్ దెగఁ గోసి క్షిత్రిమా
లము దిగద్రావి వీనిని బలాత్కృతిమై వధియింపు మంతతో
నమలినమా జగంబు, యశమబ్బు నిహంబుఁ బరంబు నీకగున్.

వీఁడు పోయినను నీకుఁ దొంబదితొమ్మండ్రు కొమరులు గలరు. నేనెందులకో చెప్పితిన ని యోజించి యుపేక్షించితివేని,

ఉ. ఎల్లకుమారులున్ బడుదు రెల్లకులమ్ములు నాశమౌ జగం
బెల్లఁ జెడున్ సమస్తమున కీచెడుగే యగుమూలకుండు, నేఁ
గల్ల నచింతు నే ? తుదకుఁ గాలమువచ్చినయప్పుడాఁపఁగాఁ
జెల్లునె ? యిప్పుడిట్టిపని సేయుము కోయుము వీనికుత్తుకన్.

కర్ణ—(జనాంతికముగా) సఖా ! చూచితివా ? మీతండ్రి యీదాసీపుత్రుని దురుప దేశ మెట్లు చెవియొగ్గి వినుచున్నాఁడో ! ఆబోధించెడిబోధన యెట్టిదియో ;

దుర్యో—(జనాంతికము) ఎట్టిదో మన మెఱుఁగమా ? మన యుద్యమమ్మున కొక్క విఘ్నభంగ ము కలిగింపు మని, లేదా ? నిన్నును నన్నును జంపించి పాండవులకు రాజ్యమి య్యమని యైనను జెప్పఁగలఁడు ఇఁక దీనితప్పేమి ?

క. ఎంగిలులు మెసవుబానిస, నంగడ మని యెఱిఁగి వీనిఁ బరమాప్తునిఁగాఁ
 జెంగటికిఁ జేర్చుజనకుని, సంగతికిన్ వగవఁగలయు సంగడిఁ గాఁడా ?

ఇప్పుడు మన మెవరితోడను గలహింపఁగూడదు. " కార్యార్థినః కుతోగర్వః " అనుట నీ వెఱుఁగనిది కాదు. ఎవ రేమన్నను నాకై సయిరింపుము. (ప్రకాశము) ధర్మనందనా ! మధ్యమధ్య తేనిపోని ప్రసంగములచేఁ గాలము వ్యర్థమగుచున్నది. నానిమిత్తమై గాంధారరాజు ద్యూతమాడుటకు నీ వంగీకరించితి వేని ద్యూతము ప్రారంభమగును; లేదా ? నీవతనికి నోడితివని యనుకొందుము.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

ఆ. వె. శకుని కెంతయెంత సామర్థ్యమున్నను, నాకు నందొకింత లేకయున్న
 నాడఁబూనివచ్చి యిపల కూరకపోవు, నంతనీచుఁ డొక్కఁడె ! యమసుతుండు

భీష్మ—(తనలో) ఔరా ! యెంతటినీతిమంతున కెట్టియావేశము గలుగుచున్నది !

ద్రోణు—(తనలో) ఇప్పుడితఁడు తన్నే తాను దుఃఖింపుమనట్లు తోఁచదు.

క. పానాసక్తులు నబలా, ధీనులు మృగయాళులును గొంత యేగినపదపన్
 మే నెఱుఁగుట కల దకటా ! మానరు జూదరులు దానిమరణము దనుకన్.

శకు—(తనలో) ఇతఁడితరు లెన్ని యంతరాయ ప్రయత్నము లొనర్చినను ' దుదకుమనకే యనుకూలుఁ డైనాఁడు. ఇఁక నాలస్యము చేయరాదు. " అలస్యాదమృతంవిషం " (ప్రకాశము) రాజా ! నీవు నాకన్నను సమర్థుఁడవే. సంశయ మేమి ? ఇదిగోఁ బాచికలు. ముందు నీవే మొదలిడుము,

ధర్మ—(పాచికలు పుచ్చుకొనును)

దుర్యో—(సంతోషముతో) ఇదిగోఁ బందెము. (రత్నఖచితములగు మురుగులు తీసి యక్కడ నుంచును.)

ధర్మ—(పాచికలు వైచును.)

దుశ్శా—(తొందరగాఁజూచి) గెలుపు మనది. (విచారముతో) కాదు కాదు.

ధర్మ—(సంతోషముతో) మరల నొడ్డుఁడు.

శకు—(జనాంతికము) కుమారా ! సంశయింపకుము. మొట్టమొదట నతనికిఁ గెల్పుగలిగించుట యెందుల కనుకొంటివి ? మఱింతయాదరము హెచ్చించుటకుఁ జుమా ! ఇది ద్యూతజ్ఞుల రహస్యము.

దుర్యో—నారాష్ట్రమును దప్పఁ దక్కిన యావత్తు ధనమును నొడ్డితిని.

ధర్మ—మంచిది. (పందెము వేయును.)

శకు—గెలుపు మాది. పాచిక లిటు తెమ్ము, ఒడ్డుము.

ధర్మ—(ఆవేశముతో) నా యావద్రాజ్యమును నొడ్డితిని.

శకు—సమ్మతించితిని (పందెము వేయును)

విదు—(ధృతరాష్ట్రునితో) అన్నా! చూచితివా? సుహృద్ద్యూత మెంతపనికి వచ్చినదో?

ధృత—(విననియట్లు నటించును.)

దుశ్శా—(సంతోషముతో) మామా! పందెము మనమే గెల్చితిమి.

శకు—(తనలో) ఇక్కడికి నా మేనల్లునిచింత తీరినది. (ప్రకాశము.) ధర్మనందనా!

క. ఓడితివి సర్వరాజ్యము. నేఁడిఁక నొడ్డంగ నేది నీకున్నది? యిం
కాడుట చాలించెదవో? యాడెదవో? యేదియే నుపాయము కలిమిన్.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

మ. బహుదర్పోద్ధతుఁ డైననీలు ననిలో భజించి యయున్ జంభకు
న్నిహతుం జేసి యయు శూరసేననృపతి న్నిర్జించి పాండ్యున్ జయా
పహు నోడించి యనేకులన్ బ్రబలులన్ వారించి నాచేత నే
సహదేవుం డొనరింపఁజేసె, మఖ, మాసత్యాధ్యు నిం దొడ్డితిన్.

శకు—అట్లయినచో నిదిగోఁ బందెము వైచుచున్నాను. (పాచికలుచూచి) మేమే గెల్చితిమి. ఇఁక నేమి యొడ్డెదవు.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

ఉ. ప్రాకటశౌర్యదర్పులగు బర్బరసాళ్వదేశ వాసులన్
వీఁక నదల్చి పుష్కరవనీగతదుర్మదులన్ జయించి దు
ర్ధీకుల దత్తకాదుల వారించినను మఖిఁ గా నొనర్చు ను
శ్లోకు ద్విపద్విపాహీనకులు న్నకులుం బణ మింను వైచితిన్.

శకు—(పందెము వైచిచూచి) మేమే గెల్చితిమి. (ఎకసక్కెముగా) రాజా! సవతితల్లి కొమరు లనియా యేమి? మాద్రేయుల నొడ్డితివి.

ధర్మ—గాంధారరాజా! నీ భేదకతా చాతుర్యము నే నెఱుఁగనిది కాదు. అంతతోఁ గట్టిపెట్టుము? (ఆవేశముతో)

మ. భగదత్తున్ నగభేదిమిత్రు నని సంభావించి కాశ్మీరుఁ బాం
డ్యుఁ గుళూతాధిపు విష్వగశ్వు సుధన్వుం బోర నిర్జించి శ్వే

తగిరీశుం బోరఁ గేవలఁ జేసి మిగుల దర్పించి నాచే మఖం
బోగఁ జేయించిన పార్థుఁడిందుఁ బణమై యున్నాఁడు నాయానతిన్.

శకు—(మరలఁబందెమువైచి) రాజా ! మేమే గెల్చితిమి చూచితివా !

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

మ. శిశుపాలుం బశుపాలునిం బలె జిగీషించెం జరాసంధునిం
గృశునిం జేసి వధించె నియ్యనఘుచేఁ గీర్త్యుద్ధయుక్తిలవా
వశమే ? పేర్కొన, రాజసూయమున కెవ్వాఁ డయ్యెఁ బ్రేరేపకుం
డశనిప్రాయుఁడు భీమసేనుఁ డిటుఁ దానోఁ గాక పందెంబొగిన్.

శకు—(పందెమువైచి) ధర్మనందనా ! మాదే గెల్పు.

ధర్మ—(ఆవేశముతో)

చ. తెలిసినమూర్ఖుఁడంచు జగతీతల మెల్లను గేలిసేయ న
వ్వలుకులు సైఁచి ద్యూతపు దెసమ్మన పర్వము గోలుపోవు కా
వలుఁడు యమాత్మజుం డివటఁ బందెముగా నియమింపఁ గాఁబడెన్
దలఁగనిదుష్టదైవము కతమ్మున నెమ్మనమాఁప నేరమిన్.

శకు—(పందెమువైచి) ఇదియును నమ్మే గెలిపించినది (ఏకపక్కముగా) ధర్మనందనా

ఆ. వె. మీకు నేగుగకును మిక్కిలి ప్రియురాలు, యాజ్ఞసేని నొడ్డుకట ! నీవ
నిన్ను నొడ్డుకొంటి వన్నలినాక్షిని, యొడ్డి యొడ్డు గెలుతువేమొ మగల.

అట్లొడ్డితివేని మేమింతకు మున్ను గెల్చిన నీయావత్తుసొత్తును బహుమముగా వైచెదము.

ధర్మ—(యోజించి తనలో) కానిమ్ము చెడ్డకాపురమునకు చుప్పేమిటి ? (ప్రకాశము)

చ. మనుమపతిప్రతామణి నపారగుణాకరఁ బాంచాలపుత్రిసం
సరణమహాబ్ధినౌక నభిజాత నయోంబుభవ న్మహాయశ
స్స్ఫుర దనవద్యలక్షణఁ బ్రసన్నహృదంతర నోర్చి యిదిన్ దుర్యో
దరమున నేఁడు పందెముగ ధర్మతనూభవుఁ డొడ్డినాఁ డహో !

శకు—(పందెమువైచి) ఇదియును మేమే గెల్చితిమి. (అంతఃపురమున విహ్వలంగుపడి మూర్ఛలు)

(దుష్టచతుష్టయము సంతోషము సూచించును.)

దుర్యో—(విదురునిదిక్కు) విదురా ! నీవుపోయి మాకు దాసియైన పాంచాలిఁ దోడ్కొ
నిరమ్ము. ఇకఁ ముందు తానొనరించుపనుల నేర్పఱించి మీయందఱ సమ్ముఖమ్మున వి
నిపింపవలయును.

భీము—(కోపము సూచించును.)

విదు — (మండిపడి) ఓయీ ! కురువంశోద్ధారక !

క. చెడిపోయెదునుమ్మీ దుం, దుడుకింతగఁ దగదు సాధ్వి ద్రౌపది తా నె
క్కడ ? నీవెక్కడ ? నేనెక్కడ ? తరతమభావ మింతగా నెఱుఁగుదువే ?
నీ వేమనినను నాకుఁ గోపము లేదు గాని యటుఁజూడుము (భీము నిర్దేశించి)

చ. అతని నెఱుంగుదే ? జగమునంతయు నొక్కట మ్రింగఁజాలు ను
న్నతుఁడకటా ! కడుం బసితనంబు నిను న్బలవంత పెట్టి యి
ట్టితులువవృత్తుల న్గఱపెడి న్జెడిపోతివి పార్థు లేడ ? నీ
మతమున దాస్యము న్నలుపుమా టది యేడ ? దురుద్ధరం బహో !

ధృత — (ఎఱుఁగనట్లుగా) తమ్ముడా ! ఏమి జరిగెను ? ఎవరెవ రేమేమి యొడ్డిరి ?

విదు — (అనాకర్ణితముగా)

క. మిత్రద్యూతంబని సుచ, రిత్రులఁ బార్థులను బిల్చి పేరేఁపి తుదిన్
శత్రుత్వము సాధించు న, పాత్రుని నిను దైవ మెట్లు పరిపాలించున్ ?

దుర్యో — (తనలో) ఇతఁ డెప్పుడును శత్రుపక్షములోని వాడే; మనమితనితోఁ జెప్పనే
కూడదు (ప్రకాశము) ఎవఁడురా ? అక్కడ.

ప్రాతిగామి — (ప్రవేశించి) జయము జయము. ఏమియాజ్ఞ ?

దుర్యో — (ప్రకృతమ్ము తెలిపి ద్రౌపది నియ్యెడకుఁ దోడ్కొనిరమ్ము.

ప్రాతి — (నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి) అయ్యా మీయాజ్ఞఁ దెల్పఁగా నామె
యిట్లనియె.

దుశ్శా — ఏమనియెను ?

ప్రాతి — భార్యను జూదమం దోడిన మహానుభావుఁ డిప్పటి కెన్నఁడును వినఁబడఁ
డు. అయినను దనోడి నన్నోడెనో ? నన్నోడి తన్నోడెనో ? కనుఁగొని మరల
రమ్ము. అప్పుడవసరమైనచో నేను వచ్చెదను " అనియెను.

ధర్మ — (తలవంచుకొనును)

దుర్యో — సరే, ఈధర్మసందేహము తానిక్కడికేవచ్చి చెప్పుకొనినచో సభ్యులు తీర్చె
దరు రమ్మని చెప్పుము పొమ్ము.

ప్రాతి — (పోయి మరలవచ్చి) అదిగో నాయమ చనుదెంచి యాకురువృద్ధుల వెనుక
నున్నయది.

దుర్యో — అక్కడ నెందుకు నిల్వవలెను ? ఇక్కడికే రమ్మనుము పొమ్ము.

ప్రాతి — (నిష్క్రమించును.)

దుర్యో—(చూచి జనాంతికము) తమ్ముఁడా వాఁడు భీమసేనునికి వెఱచునుగావున

క. నీవరిగి తోడితెమ్మది, కోఁలమ్ముం గులటయటంచుఁ గిల్బిషమనిశం
కావిలుఁడవు కాకు మహో !, యేవురు పతులుండి సాధ్వి యెట్లగునోక్కో ?

దుశ్శా—(జనాంతికము) అన్నా ! ఈపన్నగడ కుంతి యెందులకు బన్నినదనుకొంటివి? తన్నుఁగోడ లెప్పుడేని యాక్షేపింప కుండుటకుఁ జుమీ ! (ప్రకాశము) ఇదిగో తోడితెత్తును. (కొంతవరకు జని తనలో) ఓహో ! నన్నుఁజూచి యెక్కడికో పోవుచున్నదే !

ఉ. ఎక్కడికేగె ? దింక మగలేవురు నాకుఁ గలారటంచుబల్
నిక్కెదు విఱ్ఱవీఁగెదవు నేఁడు మదర్గము వైతి వోసి ! నీ
కక్కసమెల్లఁ బోనడమకాలము వచ్చెనులే యిఁకేటి ? కి
తక్కులు దాసివై తివిగదా ? పనిచేయుము చెప్పినట్లుగన్.

లేదేని నీమానప్రాణంబులు దక్కవు. దుశ్శాసనుండు చండశాసనుండని యెఱిఁగి మసలుకొనుము, (నిష్క్రమించును.) (తెరలో)

నేనేకవస్త్రను రజస్వలను దూరముగాఁదొలఁగుము ఇట్టిరోజుఁ నేను గురుజనస్థానం బగు నాస్థానంబున కెట్లు రానయ్యెడిని ?

కర్ణ—(దుర్యోధనునితో జనాంతికము) సఖా ! చూచితివా ? ఎంతలో నెట్లు బొంకుచున్నదో !

దుర్యో— అట్టిబొంకులకు మనదుశ్శాసనుఁడు పాటించువాఁడు కాడు గదా ? వినుము తగిన యుత్తరమునే చెప్పుచున్నాఁడు ! (తెరలో)

ఆ. వె. ఏకవస్త్రవేమి ? యేకవస్త్రవె యగాదు, కాక విగతవస్త్రగావుగాదె ?
దాసి కిన్నివగలు తగవు నీటుక్కరి, తనము మానిరమ్మ తడయకిపుడు.

(శిరోజములు పట్టుకొని యీడ్చికొనివచ్చును.)

(భీష్మాదులు తలలు వంచికొని విచారింతురు.)

ద్రౌప—(శోకముతో) ఓహో ! కురువృద్ధులారా ! ధర్మనందనుండు దైవవశమ్మున నన్నోడినను నోడుఁగాక. మీయట్టి వివేకులు గలసభలో నన్ను వీఁడిట్లు పరాభవింపఁజూచి యూరకొనుట తగవేకదా ?

భీమ—(విచారముతో) అన్నా ! ధర్మనందన !

క. ఓడితివి మమ్ము నలువురఁ, బాడియె వీరేమి మనల బాధింతురు ? ప్రూఁ
బోడిఁ ద్రౌవదిఁ బణ మిడి, యాడుదురే ? యెందుగలదె ? యుపేక్ష మిటుల్.

(కోపముతో) ఇట్టియెడల నిన్నేమిచేసినను దోసము లేదు. నీబాహువులు తగులఁబెట్టి నఁగాని నాకోపము తీరదు.

అర్జు—(వారించి) అన్నా ! శాంతింపుము.

క. ఆడెడిది జూద మందుఁ, బాడియెటుల్ తోఁచు ? ధర్మవర్తనుఁ డితఁడే
జాడ జనునదియె ధర్మము; కూడ దనం జాలునంత కోవిదుల మెటో ?

వికర్ణ—ఓహో ! సభాస్తారులారా !

ఉ. అందఱు నాఁడువాండ్రు గలయట్టిక యిట్టిసభ న్సతీమణి
న్నిందితఁ జేయఁగానగునె ? నీమమదే ? ఋతమొక్కొ ? యన్నముం,
బందలకేని యిట్టికృతి పాడియె ? లోకము మెచ్చునే ? యశం
బొందెడి వారికిం జనునొకో ? యిటు లూరక చూచుచుండుటల్.

కర్ణ—కుమారా! యనేకులు పెద్దలున్నయెడ నీకీయధిక ప్రసంగ మెందుకు ? ఇంతకును నియ్యది పతివ్రతయైనచో నీవన్నట్లు తప్పని యధర్మమే కావచ్చును. కులటలయెడ నిట్టి నీతులతో నవసరముండదు. మిన్నక కూర్చుండుము.

వికర్ణ—తండ్రీ ! యిప్పట్లు గురువుల కెదురాడక తప్పక వచ్చుచున్నది.

తే. గీ. ధర్మసూక్ష్మమ్ము లెఱిఁగెడి ధన్యులన్న, దొరకరెక్కడనో కాని. ద్రుపదపుత్రి
కులటయే యనుకొందమక్కు లటకేని, మానసంతులొప్పరుకదా ! మానహాని.

కర్ణ—(కొంచెము కోపముతో) అంతతోఁ జాలింపుము. పుంశ్చలికి మానహాని యొకరు చేయుటయెందుకు ? తనంతనే సిద్ధించుచున్నది. తెలిసియుఁ దెలియని ప్రచారములు గట్టిపెట్టుము.

దుర్యో—తమ్ముఁడా ? పాండవులయు ద్రౌపదియొక్కయుఁ బుట్టమ్ములొలువుము.

(పాండవులు తమపైవస్త్రమ్ములుదీసి యొక్కెడ నుంతురు.)

దుశ్శా—(ద్రౌపది పైఁటకొంగు పట్టుకోఁబోఁగ నామె తొలఁగించి చనఁగా నతఁడు వెంటనంటి చీరలాగును)

ద్రౌప—మ. కరుణాదూరత నూరకుండి రయయో గాంగేయముఖ్యుల్ మహా
పరిభావమ్మున కోర్వరామిఁ దలలన్ వక్షమ్ములోఁ గ్రుక్కిడు
గ్భర దీనస్థితి నున్నవారలు పతుల్ రావే ననుం బ్రోవవే !
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునిఁక గృష్ణా ! దీనసంరక్షణా !

దుశ్శా—(తనలో) క్రింద నొకచీరయున్నదే ! (మరల చీరలాగును)

ద్రౌప—మ. తరుణీరత్నముగాదొ ? యాసిరి ప్రమాదంబెప్పుడుఁ జెందదో ?
త్వర నీకుం దగఁజెప్పి పంప దదియే భాగంచు లెంచెనో ?
సరి యామాటలకేమి ? చెల్లెలని యిచ్చన్గొంత చింతింపుమా ?
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునిఁకఁ గృష్ణా ! దీనసంరక్షణా !

దుశ్శా—(యథాప్రకారముగా నుండుటఁజూచి మరలఁ జీరలాగును.)

ద్రౌప—మ. గిరికేలం ధరియించి గోపకుల రక్షింపంగలేదే ? పడిఁ
గరిఁగాపాడఁగలేద ? చక్రమున నక్రమ్మున్ విదారించి, ని
ష్కరుణాదృష్టిని నన్నుఁ జూడఁ దగవా ? కాపాడవా ? సోదరా !
శరణం బెవ్వరులేరు నాకునిఁకఁ గృష్ణా! దీనసంరక్షణా !

దుర్యో—(కర్ణునితో) సఖా ! చూచితివా ? ఈబంధకి చాతుర్యము. ఎన్నివస్త్రమ్ములిమిడ్చి కట్టికొన్నదో !

కర్ణు—ఇది కడువిచిత్రముగా నున్నది. (యోజించి) ఇన్నివస్త్రమ్ములిమిడ్చి కట్టికొన్నదనుటకును దోఁచకున్నది.

దుశ్శా—ఓసీ ! పంచభర్తృకా !

గీ. ఎపుడుగాని యసత్యమ్ము నెఱుఁగఁడనుచు, నీదుభర్తను బ్రతీతుఁగాదె ? జనులు
అట్టివానికి భార్యవై యెట్టులంటి ?, వేకవస్త్ర నటం, చిన్ని కోకలుండ.

భీష్మ—(తనలో) ఓహో ? ఆపద్బాంధవుఁడగు శ్రీకృష్ణునిదయ ద్రౌపదిని గాపాడినది (ప్రకాశము)

ఉ. ఎంనుకు నేను గల్గి ? మఱియెందుకు ద్రోణుఁడు గల్గి ? యక్కటా !
వంశ విచిత్రవీర్యజుఁడు పాపి తనూజులఁ గాదనండు వీ
నిం దునుమన్ వలెన్ విదురుని న్నను ద్రోణునిగాదటంచు నీ
నిందిత మైనజూదమున నీతుఁడు తా నిటు సమ్మతించు నే ?
(కత్తి దూసి ధృతరాష్ట్రునిపై కరుగఁబోవ విదురుఁడు వారించును)

ధృత—తమ్ముఁడా ! యేమిజరుగుచున్నది ? ఎందులకీకలకలము ?

భీమ—(కోపముతో) ఓయీ ! నీకుఁ గన్నులు గానరావు గాని చెవులు వినరావా ? పాంచాలి పెట్టుకొన్న మొఱ్ఱవినియును; వినవియట్లు నటించుచున్నావుగా ? కానిమ్ము,

శా. పిన్నల్ పెద్ద లనేకు లున్నసభలోఁ బెంకేది గుర్వాద్యుఁడై
పన్నెన్ వాసియు నుంత చూడ కకటా ! పాంచాలి నీరీతిగా

బన్నం బందగఁజేయు నీఖలుని నిర్బంధించి వక్షస్స్థలం
బు న్నైనె పగిలించి శోణితము నామోదంబుమైఁ ద్రావెదన్.

ఈదుశ్శాసను నిట్లు చేయనైతి నేని ?

క. అధముండ జనుఁడఁ బూర్వపుఁ, బృథివీశులగతికిఁ దప్పవకలిని గుప్త
ప్రథమావతారమూర్తిని, పృథానిహంతకుఁడ నింక వచ్యేమిటికిన్.

దుర్యో—(తనలో) అధముఁడవే కాకున్నచో భార్యకట్టి యవమానము జరుగుచుండ నెందుల కూరకొందువు ? నీమాటట్లుండ నీభార్య యనేకవిధములచే నధమురాలైనదిలే?

విదు—అన్నా ! యెందుల కిట్లు తెలుఁగనట్లు నటించెదవు ?

తే. గీ. చెప్పలేద ? వికర్ణుండు చెవులు లేవ, అతని పాటి యోగ్యుండు ధీయుతుఁడు జ్ఞాని
యీసభనొకండు గలఁడె ? నీయిష్టమింక, కురుకులమడంగ జూదంబు జరుపువాఁడె.

నీకామమందు దుశ్శాసనుండు ద్రౌపదిం బలాత్కరించి చీర లొల్చుచున్నాఁడు అంగులకు సుయోధనాదులు సంతసించుచున్నారు.

దుశ్శా—(తనలో) అక్కటా ! విప్పి విప్పి విసువెత్తినది. చీరలరాసులు పర్వత ప్రాయములుగా నైనవి ! ఇఁక నేమిచేయుదును ?

ద్రౌప—(దుఃఖముతో) అక్కటా ! ధర్మజ్ఞులారా ! అట్టిద్రుపద మహారాజునకుఁ బట్టినై పరాక్రమైకధనులగు సోదరులకుఁ దోడఁబుట్టువునై, విపక్షగజహర్యక్షులగు పాండవులకు ధర్మపత్నినై యేనిట్లుపరిభవం బందుచుండం జూచి మీగందఱును మిన్నకుండెదరు గా! ఇది యేమి న్యాయము ? పోనిండు నేను వీరికి దాసి నేమొ తెల్పుఁడు ? దాసినే యనుకొందు. అయిననో నిట్టి పరాభవ మొందఁదగిన కార్యమేమి యొనర్చితిని ?

భీష్మ—(విచారముతో) అమ్మా ! ద్రుపద రాజనందని !

ఉ. చచ్చినవానిపోల్కెఁ బెలుచన్ మతిపోయిన వానిమాడ్కి నే
నిచ్చటనుంటి నీశ్వశురుఁ డేమనుకొంటివొ ? వాలిమ్రిచ్చు బల్
కుచ్చితుఁ, డెందుకీవు మముఁ గోరెదు ? ధర్మము చెప్పనుంచు న
ద్యచ్చరితుండు ధర్మజుఁడు దానిది చెప్పనలేఁ పతీమణీ.

నీ కేమియుం గొదవ రానేరదు. ఇక్కురువంశ నాశనమ్మునకై యీదురోదరం బేర్పడినది.

కర్ణ—(ఏకసక్కెముగా)

తే. గీ. తరుణి ? యమ్మడిగొడ్డుపందమునవిడుము, గొందఱలసను బతులిందఱుండఁజేసి
ఏమి సార్థక్య మిందఱుహీనులుండి, తగినవానినొండొక్కరుఁ దగుచుకొనుము

దుర్యో—(విలాసముగాఁ జూచి తనతొడఁ జూపించును.)

భీము—ఉ. తొడఁజూపించెదురా దురాత్మ ! తులువా ! ద్రోహీ ! కులఘ్నా ! జడా !
వెడఁగుం బోక లడంపఁజాలడొకో ? యీభీముండు, కామానలం
బుడిపింతు న్నిను మోరిపాపి ! గదచే నూరుద్వయంబుం బొడిం
బొడిగా జేసినయప్పు డేడ్చెదవులే పోల్చెది బల్ పేరవై.

(మండిపడి మీఁదికురుకఁబోవును.)

భీష్మ—కుమారా ! యిది సమయము గాదు శాంతింపుము.

అర్జు—అన్నయ్యా ! శాంతింపుము.

ద్రోణు—కుమారా ! పవమాననందన

క. కురుకులము నశించుటకై, దుర్యూహాలు జనించె నిట్లు దోర్బలమునకుం
దఱికాదు ధర్మనందను, మరియాద న్నిలుపు మయ్య మముఁ గనియైనన్.

ధృత—(తనలో) అక్కటా ! నాకొమరు లెంత దుర్మతులైరి ? సుహృద్ద్రోహత మెంతవ
ఱకు వచ్చినది ! ఇఁక నేనెట్లు లీయుపద్రవము వారింతును ? (యోజించి) ఇట్లగుఁ
గాక. (ప్రకాశము) నాయనా సుయోధనా! ఏమియీ యాగడము.

ఉ. ఏఁడులు హెమ్మవక్కొల్పెఁది నేవపుబుద్ధులు నీకు హెచ్చినా
నాఁడె నశింపఁజేసెదవె ? నాకులశీలములెల్ల, సుంతయో
యోడక ద్రోపది న్సతి వయోనిజ నింత యనాదరింతె ? యీ
కూడని చెయ్వు లెట్టులొడఁ గూడెనురా ? చనురా దురంతనుల్

క. కడు యోగ్యులైన పాండవు, లిడుమలపాలైరి నీవు హేతువుగ, నిఁకే
నుడుగుము దుండగపున్నడ. వడి పచ్చనికొంప మాపఁ బాడియె పుత్రా!
(పాంచాలిదిక్కు) అమ్మా ! ద్రుపద రాజనందని !

క ఎఱిఁగియు నెఱుఁగని తులువల, దురాత్ములను దుండగులను ద్రోహులమ్మున్
భరియింపుమమ్మ నానుతు, తిరస్కృతిన్ మఱవుమమ్మ తేఁకువకలిమిన్.

ఈతప్పునకై నీకేయ్యది యిష్టంబయ్యెనియది యడుగుము ? చేయుటకు నిచ్చుటకు సంసిద్ధుఁ
డనై యున్నాఁడను.

ద్రౌప—అట్లు వరమొసంగెదవేని ధర్మపుత్త్రుని దాస్యమువలన విముక్తుం జేయుము.
దానిచే నయ్యనఘుకొమరుం డగుప్రతివింధ్యునిఁ గురుకుమారులు దాసపుత్త్రుఁడని
యాక్షేపింపకుందురు.

ధృత—ఇచ్చితిని. మఱియొండు గోరికొనుము ?

ద్రౌప—ధర్మనందనుతమ్ములు తమతమ శస్త్రాది సాధనమ్ములతో దాస్యమువలన విముక్తులగునట్లొనరింపుము.

ధృత—ఇచ్చితిని, మఱియొండు గోరుము.

ద్రౌప—ఇంతకన్న క్షత్రియసతికి నధికారము లేదుగదా!

ధృత—అమ్మా! నీయోరిమికి సంతసించితిని. నీవు గోరకున్నను నేనే యిచ్చుచున్నాను. కైకొనుము!

తే. గీ. ద్యూతమున నేఁడు ధర్మజుండోటుపడిన, యెల్లరాజ్యమునొక్కింతయేని మిగుల
కుండ నీకిచ్చితిని మోదమొందుమమ్మ, దుస్సలయొకండు నీవొండె? ద్రుపదపుత్రి!

శకు—(జనాంతికము) కుమారా!

తే. గీ. ఎంతకష్టించి తెచ్చిన నేమిఫలము? యమ్మచేసె మనపరిశ్రమమ్ము రాజు
కోరకుండఁగ నేయిచ్చెనూరకీతఁ, డొకఁడుగణియింప గుణియించు నొక్కఁడకట!

దుర్యో—(జనాంతికము) అవును; ఈవృద్ధులమూలమున మన ప్రయత్నములన్నియు నిట్లనే యగుచున్నవి. (యోజించి) ఎవరొప్పుకొన్నను నిందులకు దురభిమానగ్రస్తుండగు భీమసేనుండు మాత్రి మొప్పికొనఁడు.

దుశ్శా—అవును నీవనినట్లేకాని యొకవేళ నాతఁడును నొప్పుకొన్నచో నుపాయమేమి?

శకు—ఉపాయమున కేమున్నది? తిరిగియు జూదమని పిలిచిన ధర్మజుఁడు వెనుతీయువాఁడుకాఁడు. అయ్యెడ నింకొకయుక్తి పన్నుదము.

ఉ. ఓడినవారు కానలను నుండవలె న్పదిరెండు నేఁడు, నొ
క్కేఁడతిగూఢవర్తనమెయిం జరియింపఁగ నొప్పునయ్యెడన్
జాడయెఱుంగ వచ్చినఁ బునర్వనవాసము గూఢవాసమున్
బాడికిఁ దప్పకుండ సలుపవ్వలె నియ్యది పందెమయ్యెడన్.

అని యేర్పఱచి యోటుపఱచి యడవులకుఁ బంపుదము.

కర్ణ—ఇది కడుఁజక్కని యుపాయమే కాని నన్నడిగితిరా—

ఉ. పోరిజయించి రాజ్యమును బొందుట మయ్యది కీర్తినిచ్చు పెం
పారును దానఁ దేజము, సమస్తజగమ్ము నను మెచ్చు నెవ్వరు
న్నోర్తురు మెదల్పలేరు శమనుం డెదురైన నదల్చి గెల్తు నివ్వా
రొకలెక్కయొక్కొ? విలుపట్టుట కేమిఫలమ్ము? ఛూంరా?

శకు—నీవు చెప్పినది తుట్టతుదకాచరింపఁ దగినయది కాని ప్రప్రథమమున నేతగినది కాదు, మనమిప్పు డియ్యెడనుండి యీసంగతుల విడిచితిమేని వృద్ధరాజాకృత్యమ్మునకు

సమ్మతించినవారమగుదుము. కావునఁ బోవుచున్నము, పదుండు. (దుష్టచతుష్టయమును
వికర్ణుఁడును నిష్క్రమింతురు.)

ధృత—తండ్రీ! ధర్మనందన!

క. నీవు కడు మంచివాడవు, కావలెనె నాకొమరులు కావించుకరీ
భావము సైఁపుము రాజ్యము, నోఁడిది కిచ్చిన గమ్ము నోర్చిన్ గొనుమీ.

క. మోసకుఁ దప్పు లన్నియును, ధీరులు సయిరింపవలయుఁ దలియుదు తన,
కావ్యారలు చెప్పిన వినఁడు కు, మారుఁడు నాకెల్లగతుల మానకుఁ డయ్యెన్.

ఏమి సేయుదును? నీవు నాయందుఁ గడుభక్తుండవు నీ కిట్టిగతి గలిగెఁ గదా! యని విచా
రింపుచుంటి నన్నుం జూచి నాకొమరులయెడఁ బగ దిగఁద్రావి యథాపూర్వముగ
నింద్రప్రస్థపురమునకుం జని రాజ్యం బేలుకొనుము.

ధర్మ—జనకునాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాఁడను.

భీము—(కోపముతో)

మ. కొఱవిం గాల్చుచు నీగమున్ జిలుకునీక్రూరత్వ వాక్ప్రఘుణిన్
బరిభావంబు దలంపకే శిరము సూఁపం జెల్లునే? దీనసం
బరముంగల్గెనె? యింతదీనదశయే? భార్యాకృపాసంభృత
స్థిర నేలించునె? భీమసేనుఁ డకటా! సిగ్గేది ధర్మాత్మజున్.

ఉ. ఉత్తమమధ్యమాధములు లొక్కటికొక్కటి తీసిపోవు నీ
విత్తములందొకండు తనవృత్తికిఁ గైకొనఁ జెల్లుగాక స్త్రీ
విత్తము నుత్తముండును వివేకియు నాయమనందనుండు దా
నత్తికి నత్తునంత యధమాధముఁడే? మృతులైరె? సోదరుల్.

అర్జు—అన్నా! పరికృత మానూచన యేమను? భార్యాకృపచేత నని యేలయనుకోవలెను?
ఆర్యకృపచేత నని యనుకొందము. భవితవ్య మెట్లు జరుగునో అట్లే జరుగును. పోవు
దముపదుండు (పాండవులుసతీసమేతముగా నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణు.—రాజా! తుదకు మంచిపని చేసితివి. ఈకారణమున నీసలగ్గు గలుగుఁగాక.
(తెరలో) దుర్యోధనమహారాజుగారు తండ్రిగారితో నేదియో యాలోచించుటకు వచ్చు
చున్నారు కావున సభ్యులందఱును జనుఁడు.

(ద్రోణభీష్మాదులు నిష్క్రమింతురు.)

దుర్యో—(ప్రవేశించి) తండ్రీ!

క. నీ కేమి వెఱ్ఱి యెత్తెనె ?, యా కోడలియందుఁ బ్రేమ మంతగ్గల మే ;
యేకారణమున రాజ్యం, బాకులటకు భార వోసి తకటా ! చెపుమా.

ధృత—(తనలో) అప్పుడే పోయి యీ గోరో యీసంగతి వీనికిఁజెప్పినారే (ప్రకాశము) నాయనా ! ఈయయున్న నాభీముని ముందు మనకు బ్రతుక వశమటోయీ !

దుర్యో—మంచిది ; అభీమున కిప్పుడు మాత్రము మంచివారమైతిమా ? ఏకారణముననో చిన్నప్పటినుండి మేము పరస్పరవైరులము; అదిగాక.

ఆ. వె. కొలువి పెట్టి నెత్తి గోఁకికొన్నవిధానఁ, బాము నింట నుంచుపగిదిఁ బాండు
పుత్రకులను బరమశత్రుల రాజ్యము, నందయుంచు టెట్లు ? లర్హా మకట !

ధృత—(తనలో) వీఁడెట్లును వృద్ధినొందువాఁడు కాఁడు. నే నేమి సేతును ? (ప్రకాశము) అప్పటికి నాకుఁ దోఁచినచందమున వృద్ధసమ్మత మగుగతి నట్లుచేసితిని; ఈ మాటకు నే నన్యథా సంచరింప వీలులేదు. పయిననీయిష్టము.

దుర్యో—అట్లయినచో వారల నింకొకపరి జూదంబాడుటకుఁగాఁబిలిపింపుము.

ధృత—(తనలో) అక్కటా! యేమి చేయుదును ? (ప్రకాశము) తిరిగియుఁ బాంచాలిని బరిభవింపఁదలయు ననియేనా ?

ఉ. అన్నకు నోడి భీముఁడును నర్జునుఁడున్ గవలున్ సతీమణిన్
బన్నము సేయునప్డు వినుచుండల నొప్పరికించి రింక వారిం
డ్రన్నను గిన్నరుం దలఁప గాగ్రహపూర్తి మెయిన్ గడంగి మీ
యున్నతి రూపుమాపుదు రహో ! యిపు డేటికి జూద ? మాత్మజా.

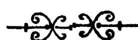
దుర్యో—చేసినపనియే చేయుటకు నేనంత వెఱ్ఱివాఁడ ననుకొంటివా యేమి ?

క. ధనసంబంధము మనుస్త్రీ, జనసంబంధమ్ము రాజ్యసంబంధము లే
కనివార్య మైన వేళ్ల కొ, పనిపఱఁగముగఁ జేసి యందు వర్తింతు మొగిన్.

ధృత—అట్లయినచో మీతల్లితో యోజించి పలిపింతును. ఇప్పటి కీవిచారము కట్టిపెట్టుము. (అందఱురు నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది శ్రీ—తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
జతుర్థాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

పంచమాంకము.

(అంత నొకదాసి ప్రవేశించును.)

దాసి—(తనలో) నాయొడయురాలగు నూర్వశి యర్జును విడిది కరిగి యతఁడేమి యొనర్చుచున్నాఁడో చూచిరమ్మనియెఁ గావున నరసిపోయెద. (పరిక్రమించి యాకాశముఁ జూచి) అప్పుడే భగవంతుడగు చంద్రుఁడుదయించినాఁడు. ఇఁక నాలస్యమొనరింపఁదగదు. (పరిక్రమించిచూచి) అదిగో నర్జునుని యనుచరు లటుపోవుచున్నారు. వారలవలనఁ దెలియకున్న పిదప నాపెం దీసికొనివచ్చెద. (నిష్క్రమించును) (ప్రవేశము) (అంత నూర్వశి చెలికత్తెతోఁ బ్రవేశించును.)

ఊర్వశి—(తనలో) మనోరథము నెఱవేఱెడినా ? నెఱవేఱుటకేమి? ఇంగితములొక సూచన గన్పట్టుచున్నది. ఏమన, ఇంద్రుండు తనకుఁ దానయై "చెలీ నీవీ రాతిరి నాకొమరు కేళీగృహమున కరుగు" మని యాజ్ఞాపించెఁగదా ? (సంతోషముతో) చిరకాలానురక్తనగు నాకిది యెంత యనుకూలమైనయాజ్ఞ ! (ప్రకాశము) చెలీ ! ఇఁక నెంతదూరము పోవలయును ?

చెలి—అదిగో నయ్యదియే మాడుగు.

ఊర్వ—అట్లయిన నేనియ్యెడ ద్వారమ్మునఁనే యుండెదను గాని నీవరిగి నారాకం జెప్పుము.

చెలి—అట్లనే యొనరించుచున్నాను. (భవనములోఁ బ్రవేశించుట నభినయించి) అదుగో, ఆయెడ శయ్యామాత్రసహాయుండై యర్జునుఁ డున్నవాఁడు పోయి విన్నవించెద. (అంతయర్ధోక్తముగా నర్జునుఁడు ప్రవేశించును.)

అర్జు—(తనలో)

క. అన్నలు దమ్ములు సతియును, నున్నారు వనమ్మునందు నొకఁడనయై యే
నిన్నాకమందు సుఖినై, యున్న ఫలంబేమి ? యెప్పుడో ? యేగుటికన్.

రేపటఁ దండ్రితోఁ జెప్పి యొప్పించి యాజ్ఞఁగొని వేగమ యన్నన్ జూడఁ బోవలయు.

చెలి—(సమీపించి) మహారాజా ! జయము, జయము. ఊర్వశి యింద్రప్రేరితయై వచ్చి ద్వారంబున నిల్చియున్నయది.

అర్జు—(తనలో) ఏమి ? ఇట్టిసమయమ్మున నెందుకు రావలయును ? అందులోఁ దండ్రి ప్రేరణకూడ నెందు కుండవలెను ? (ప్రకాశము) ప్రవేశపెట్టుము.

చెలి—చిత్తము. (పరిక్రమించి యూర్వశితో) అమ్మా సెలవైనది.

ఊర్వ—నీవరిగి మరల వేకువజామునకు రమ్ము.

చెలి—(నిష్క్రమించును)

ఊర్వ—(ప్రవేశించుట నటించును) ఔరా ! ఇతని నింతకు మున్నింద్రసింహాసనంబునఁ జూచినప్పటికన్న నిప్పు డెక్కుడు సొబగు గన్పట్టుచున్నదే ? (యోజించి) కాదు, కాదు. ఇది రాత్రిసమయముగదా ! ఈప్రభావము దానిదియై యుండునా ? అదియును గాదు. స్వతోరమణీయములగు వస్తువులు క్రమక్రమముగా నాస గొలుపుట సహజమై యున్నది.

అర్జు—(శయ్యడిగ్గి చేతులు జోడించి)

క. కొమరునిపై దయకలిమిని, నమరాధిపు డనుపఁ జూడ నరుదంచితె ? యో
యమ ? సంతోషమ్మయ్యెను, శ్రమయేమిటి ? కేన యటకు ? జను దేరనొకో ?

ఊర్వ—(తనలో) అహా ! యేమి యీవినయము ? కాని యిందీతఁ డేలొకో నాపై మాతృభక్తిం గనఁజేయుచున్నట్టున్నాఁడు. (యోజించి) కాదుకాదు. తన కులదేవతలయందుఁ గలగౌరవాతిశయముచే నిట్టులాడి యుండనోపును. (సంశయముతో) కొమరునిపైననుగ్రహ మనఁగా నేమో ? ఇటశ్లేషపొడకట్టుచున్నది యౌవనవంతుఁడనైన నాయందలి ప్రేమచే వచ్చితివా ? యని యతని యాశయమైయుండును. (తలపంకించి) అట్లేయయినచో 'ఓయమ' యని యేలసంబోధించును ? (యోజించి) సంబోధించుటకేమి ? ఇదిగౌరవార్థము కావచ్చును, వినను వావివరుసలతో వేశ్యలకేమి యవసరము ? ఇతఁడు సన్నుధుర్యముగాఁ గామించియున్నాఁడు లేనిచో నిట్టిసమయమున నొంటరిగానున్న తనయొద్దకు వచ్చుట కేల యంగీకరించును ? ఇదిగాక "నేనే నీగృహమ్మునకు రాదలఁచి యున్నాఁడ' నని యెందుకుఁ జెప్పవలయును ? అయినను గొంచెము మాటలాడిన పిదపఁగాని నిశ్చయము తెలియదు. (ప్రకాశము) కుమారా ! (నాలుకకఱచుకొని తనలో) అక్కటా ! నేనుగూడ సందిగ్ధార్థముగనే సంబోధించితినే ! (ధైర్యముతో) కాని

మ్ము; అతఁడు మూర్ఖుఁడా యేమి ? యీశబ్దము యెవ్వనిఁ దైనన్యాయముగా బోధించునని తెలియకపోఁడు (ప్రకాశము) కుమారా !

ఆ. గీ. వ్యాసుఁ డిచ్చినమంత్రమ్ము పఠన చేసి, యిమ్మహాదేవు నారాధన మొనర్చి
పాశుపతమును గైకొని స్వర్గలోక, మరుగుదెంచుటచే ధన్యాత్ముల నైతి.

అర్జు—(వినయముగా)

తే. గీ. జన్మములుచేసి తపములు సల్పిగాని, పొందఁగారాని యీలోకమునకుఁ దండ్రి
యనుమతించి నీవిచ్చితీ నాకయిట్లు, తాలిమాలిమిఁ బల్కు టెంతయును వింత.

ఊర్వ—రాజాగ్రణీ ! నాయభిప్రాయ మిది.

క. స్మరసుందరుఁడ వైని, గ్గగనాధునికన్న మేటిశౌర్యమ్మున కా
కరమగు నీపరిచయమున్, బొరసిన లోకమ్ము స్వర్గమున కధికంబౌ.

ఉ. కానలు నైనకౌరవుల కారణమై వనవాస మబ్బె మీ
కేవురకున్ సతీమణికి, నియ్యది మీకతికష్ట మైనను౯
భావుకమయ్యె మాకుఁ, గనుపండువుగా నినుఁ జూచుభాగ్యమా
యీవగఁ గాకకల్గునె ? మహేంద్రుఁడు మేమును నీకు లక్ష్యమే.

అర్జు—(తనలో) ఈపెవాగ్వైఖరిం జూడ నేదో౽ర్థముసఁ బొడకట్టుచున్నది. ఇంతకు నియ్యెడకు రాఁగత మేమైయుండునో ? (యోజించి) మామటకేరైన నిసిపేళ నేలరావలయును ? ఇది తగదనిచెప్ప యవ్వలకుం బంపుదునా ? (సంశయించి) తగదనిచెప్పుట కిప్పటి కీమె చేసినయకృత్య మేమున్నది ? ఇట్లుగాక (ప్రకాశముగా)

తే. గీ. పొద్దు వోవుచు నున్నది పురుషులెవరు, వెంటలేకుండ వచ్చితివేంటి నింటి
కరుగఁగావలెఁ గాఁబోలుఁ దెరువుగూడ, నింతసుఖమునురాదు నీవిపుడ చనుము.

ఊర్వ (తనలో) ఇతనిగాంభీర్యము కడుశ్లాఘనీయము. వలచినచో నిట్టివానినే వలవవలయును. (లేని కోపముతో)

ఉ. వచ్చినకార్య మేమనవు భావ మొకించుకయుఁ దేలనీవు నా
కచ్చెరు వయ్యెఁ బూరుషుల కక్కట ! యింతటి ధైర్యముండునే ?
మెచ్చఁగవచ్చు నిన్ను, వినుమీ వచియించెద నాకునేనయై;
వచ్చిమనంబు నీకడకు నన్నిటఁ దెచ్చె నిఁకేడ కేగదన్.

తే. గీ. నాదరాగలాలన నీవాహురూప, ములను నీవిని యున్నదమ్మునను రాఁగఁ
నెడను వేచుచునుండ నదృష్టమిట్లు, తనకుఁ దానయి పండె సుదారచరిత.

అర్జు—(తనలో) ఓహో ! యీమె తనకుం దనభావము స్పష్టపఱచినది. కాదు కాదు. మొదటినుండియుం బ్రతిపదమునకు సత్కారకవితారచనం బోలె నేనో యొకవిధమునం బ్రకృతమును సూచించుచునే యున్నది. ఇంద్రునకు నుంపుడుకత్తెయగుటచే నీపె నాకుం బూజ్యురాలును దల్లివంటిదియును గావున నిందుల కంగీకరించుట యిహపరలోకదూష్యము. (ప్రకాశము)

చ. తెలిసె భవన్మనోరథము దేవవిలాసిని ? నకు నేతయా
నలఘుఁడు నాకుఁ దండ్రియగునప్పుడు తల్లివి నీవు కావె ? యి
ప్పలుకులు విన్న నెవ్వరును బాపమటంచును గోయ రొయ్యరో ? నీ
తలఁ పసమంజసం బగుఁగదా ? పగదానవె ? లేకయుండినన్.

ఇదిగాక మావంశజుండగు పురూరవునకు నీవు కొంతకాలమ్ము భార్యవైతివి వింటి. దానం జేసి నాకు బూజనీయురాల వగు దవ్వుకదా ! కావున నాయెడ నాగ్రహింపక యీతలఁపుడిగి నన్ననుగ్రహింపుము

ఊర్వ—(తనలో) ఓహో ! మొదటనే యీతఁడిట్టి యభిప్రాయమును సూచించినాఁడు. నేనే పొరఁబడితిని. కానిమ్ము. ఈవంశమున కుత్తరమే చెప్పలేకపోదునా? (ప్రకాశము) గడికవరా! ఈమాత్రమెఱుంగక యే నేను నిన్నుఁగామించితిననుకొంటివా?

తే. గీ. భూమిలోకపు మాజాతి భామినులకు, వావివరుసలతో ననావశ్యకంబు
స్వర్గమున నున్న మాకివి చాగు లెట్లు? పట్టి నేలేని కట్టెట్టు ? పట్టనముల
ఇదియిట్టుండుము రతిహితులకు స్వర్గంబు నియతముని నీవెఱుఁగనిది కాదుగదా!

మ. ధృతరాష్ట్రాక్ష్ములు లోకనూర్గుడు భవత్తేజోనలంబందు నా
హుతి గాఁబోదురు నేఁడొ రేపటు, సమాయోగంబు మాతోడ నా
శతమున్ గాంచకయున్నె ? వారితనుజుల్ సంబంధమా మీఁదటన్
బ్రతిషేధింతురె? నేఁడె పుట్టితివదో ? స్వర్గంబు రాజోత్తమా !

అర్జు—పితృ ప్రేయసీ ! నీవువచించిన సమాధాన మిక్కడల సరిపడదు.

క. దేహాంతరమ్మునందీ, యూహలు జనియింపకుండుటొప్పును నొకటౌ
దేహమ్మున నీకృత్యం, బాహా ! యంగీకరింతునా ? మానఁడేనిన్.

ఊర్వ—(సంతోషముతో) త్రోవలోనికి వచ్చితివి.

తే. గీ. అన్నదమ్ములరగు మీకు నైదుగురికి, ద్రోవది యొకతె కాదె? భార్య. యీవివేక
మచట నేమాయె ? జ్యేష్ఠునిల్లాలు కాక, తండ్రి యుంపుడుకత్తెయే తల్లియగునె?
"పితృసమో జ్యేష్ఠ" యనుట నీకు నేను జెప్పవలయునా ?

అర్జు—(తనలో) ఈప్రశ్నమునకుఁదగిన సమాధానమే లేదు. అయిన నిట్లనుఁగాక. (ప్రకాశము) ఇత్యాది మాతృశాసనమ్మునను కృష్ణద్వైపాయనుని యను మతమ్మునను బూర్వజన్మసంస్కార విశేష వశమ్మునను శిష్టసమ్మతంబయ్యె, దాని నుదాహరణంబుగఁ గైకొని మనమే కాదిఁక నెవ్వరును బ్రతిక్షేపింపరు. ప్రతిక్షేపింపను గూడదు.

ఊర్వ—(సంతోషముతో) మరలఁ ద్రోవలోనికే వచ్చితివి. ఇత్యాది పితృశాసనము నీ తండ్రియాజ్ఞ లేనిచో నాకెంత యనురాగమున్నను నింత ధారాళముగ నేను రాఁ గలుగుదునా? ఇఁక నీకేమి సందియము?

అర్జు—(తనలో) ఎక్కడికక్కడికి నేదో యొక దురుద్ధరమగు యుక్తి చెప్పుచున్నది. వేశ్యలన చతురిమకుఁ బుట్టినిండ్లుకదా!

క. పరదేశములరయుట ధీ, వర మైత్రియు రాజసభల వర్తించుట శా
స్త్రరసము లెఱుఁగుట వేశ్యా, పరిచితియును నైపుగల్గువాఁడు చతురుఁడౌ.

అని చాతుర్య సంపాదన సామగ్రిలో వీరల పరిచయమునుగూడఁ బెద్దలు పరిగణించి యున్నారు. అందులో దేవవేశ్య! ఈమె కుత్తరము చెప్పఁగలను! ఎట్లైన యీ విషయమ్మునుండిమాత్రము తప్పించుకోవలెను. (ప్రకాశము)

ఆ. వె. తండ్రియాజ్ఞగనుక తప్పదు నీకంటి, వింద్రుఁడిట్టియాజ్ఞ యిడెనయనుము
అమరవరులదైన యాచారమునుబట్టి, యేను మానవుండ నెట్లు నడతు?

ఊర్వ—ఇంద్రనందనా! నీవు మానవుఁడవని నీలో నీవనుకొనవలసినదే కాని యొరులు విశ్వసింపరు. మానవమాత్రుఁడవు కావనుటకుఁ బ్రమాణ మింద్రనందనుఁడవగుట యొక్కటియే కాదు.

సీ. అంగారపర్ణుని నవలీలమై జయింపఁగ నేర్చునెట్టులో? మనుజుఁడొకఁడు
అమరేంద్రు నిర్జించి యగ్నిచే ఖాండవం బేర్పింప నేర్చునే? యితరుఁడేని
మాయాకిరాతు మహానాథు నిర్జింపఁ దరమెట్టులగు? నొక్క నరవరునకు
మేనితో స్వర్గంబు రా నేర్చునే? యొట్టిఘనతపశ్శాలియైనా మనుజుఁడేని
ఇంక నెన్నినిటను గలవీవు నరుఁడ, వింతకయుఁ గావనుచుఁ దెల్పు హేతువులు న
రుండనెడి పేరు నీకు నొక్కంతు మాత్ర, మున్నదది నేతిబీఱకాయన్న పగిది.

లేదా? అయ్యది నీవు పూర్వజన్మంబున నరనారాయణులలో నరుండ వగుటఁజేసి కలిగినపేరు కావచ్చును. ఆ నరనారాయణులు దేవతలకన్నఁగను నధికులు. నన్ను, ఆ నారాయణమునియే కదా తన యూరువునుండి సజీవమూర్తముగ నిచ్ఛామాత్రమ్ముగ

సృష్టించె. దానం జేసియే యే నూర్వశి నైతి. ఆయాయీ హేతువుల నిర్జరులలోని వాఁడనే యగుటచే స్వర్గలోకాచారములం బట్టి చరింపుచుండ కేమధ్యాంతరమును నుండదు. కావున నీ యందు విచారంబు దక్కి నన్ను మన్నింపుము. మదనుండు కాలవారణమ్ము నను నోర్చువాఁడు కాఁడని పరేంగితజ్ఞులకు వేఱ చెప్పవలయునా ?

అర్జు—(తనలో) ఓహో ! తుదకు సుతిమియుమన్నది (యోజించి) కాని యీమె యే. నాకొక యుక్తికిఁ ద్రోవఁజూపినది. దానిచే నిరుత్తరయుఁగాక (ప్రకాశము) జనకమనోహారిణీ !

మ. నరనారాయణు లన్నదమ్ము లెకదా ? నారాయణోరూద్భవన్
దయఁజెన్నిన్నను కూఁతురం చెఱిఁగి యీన్ ధర్మంబు వోనాడి ముం
దరయన్ జాలక కైకొనన్నగఁడె ? కంసారాతి నీతండ్రి, యి
ష్కృయఁ డీతండని గేలిసేయరె ? ప్రజల్, కామాంధశీల్ కూడునే ?

ఊర్వ—(నవ్వుచు) ఇందులకా నీవు జంకుచుంటివి ? కృష్ణుఁడు తనచర్యలు నిర్దుష్టము లైనప్పుడుకదా నిన్ను నవ్వవలయు. అతఁడు నాకుఁ దండ్రియే ? అయినను బ్రసంగవశముచేఁ జెప్పవలసివచ్చినది.

తే. గీ. గొల్లయిల్లాండ్రకెల్లను గుత్తఁ గాఁడు, దేవకీనందనుండలఁడు వావివరుస
లిట్లు విడకిన సరిపడు టెట్లు ? లింత, యేల? రాధకు నతనికి నేమి వావి ?

అది యట్లుండనిమ్ము. అనేకములుగా వావులున్నప్పుడంతయుఁ బ్రకృతమును తూలించు వావిఁ జూచుకోవలెను. ఒక తల్లి నావిగాని చెల్లెలివావిగాని వచ్చినచోఁ బరిత్యజింతురు గాని మామానవులైన నిట్టియెడ నిషేధింపరు. ప్రకృతము నీవు చూపిన కూఁతువావి బొత్తిగాఁ దప్పులేదు. "కూఁతువావి కూర్చవచ్చు" ననికదా? పెద్దలందురు. ఇవి యన్నియు నిట్లుంచుము.

మ. నరనారాయణు లన్నదమ్ము లెకదా ? నారాయణుండింత్రి సో
దరుఁడౌటీవు నెఱింగినట్టిదె మదిన్ దర్కింపు మేమాదు ? వీ
వరుస, న్మద్దమయింది వైతివినుమీ ? వావుల్ విచారింప కా
దరముగ్ జూపుము కౌఁగిలింపుము ముకన్ దండింపు మొండేటికిన్.

(అని బలత్కారముగఁ గౌఁగిలింపఁబోవును)

అర్జు—(తాలఁగని కోపముతో)

ఆ. వె. ఈవు దేవవేశ్య వెంతయు జాణవు, నీకు నుత్తరంబు నేను జెప్పఁ
జాలువాఁడనే ? విచారంబు దక్కుము, చనుము నిన్ను నేను సమ్మతింప.

ఊర్వ—(కోపముతోఁదనలో)అక్కటా! యీతండు వృథాగా నన్నవమానించినాఁడే!

ఉ. తా నయి కోరుటన్నఁ గడు దప్పిదమౌఁగద ! వారకాంత, కిం
దేనియు నద్దిరూన్ గలిగెనేని "సెబా" సనిపించుకొన్న మే
లౌ నది యట్లుగాక యిటులైనను వేడికఁ జెప్పుచున్న దే?
లేనిది లేకయుండ సరిలేమలు నవ్వుటయౌఁ దటస్థమౌ.

ఇంతయవమానము నేనెట్లు సైరింతును ? (ప్రకాశము, కోపముతో) ఏమి ? నన్నవమానిం
చెదవుగా ? ఇదిగో దీనికిం దగినశాప మనుభవింపుము.

తే. గీ. ఏనునిజముగ నినువరియింతు నేని, ఇదియు శాస్త్రవిరుద్ధమై పోగలదేని
సురపతియు నిట సమ్మతి చూపెనేని; శాపమిది గైకొనుము నపుంసకుఁడవగుము.

(దిగ్గున లేచిపోవును)

అర్జు—(తనలో)

ఆ. వె. శాప మిచ్చెఁగాక నను గాక యింద్రుని, తోడఁ జెప్పుగాక తోయజాక్షి
యతఁడు నన్ను శిక్షయైనఁ జేయుఁగాక, యిట్టికాని పలుకులెట్లు తగును ?

(అంత నింద్రుఁడు ప్రవేశించును)

ఇంద్రు—(కౌఁగిలించికొని) తండ్రీ ! నీయింద్రియజయమ్మునకు మెచ్చితిని. ఊర్వశి
యొసగిన శాపంబు నీకజ్ఞాతవాసమ్మున నొకవత్సరం బుపకారమై పరిణమించుఁగాక.

అర్జు—(ఆశ్చర్యముతో) తండ్రీ ! నీ కీసంగతి యప్పుడే యెట్లు తెలిసినది ?

ఇంద్రు—నే నిచ్చోట నే గూఢముగానుండి మీయిరువుర సంభాషణమ్ములను వినుచు
న్నవాఁడ, నీయంతవానిని నేను మునులయందేని కానలేను, నీయట్టి జితేంద్రియు
నకు సాధింపరాని పని యుండదు. కావున,

క. ఘోరుల నివాత కవచుల, దారుణసంగ్రామమున విదారింపుము నీ
కారణమున దేవతలకు, భూరిసుఖమ్ములు లభించు పుత్రక ? యింకన్.

అదె ప్రభాతంబగుచున్నది. ప్రాగ్దిశాంగనాముఖ సరోజాగ్నిశిఖ విశేషకంబుపగిది భా
స్కరుఁడుదయించుచున్నాఁడు. మనమిచ్చోట సురనదికిం జని యచ్చోటఁ గృతస్నా
నులము కావలయు. పదపడి నీకు మఱికొన్ని యస్త్రమ్ములుపదేశింప నవసరమై
యున్నది.

అర్జు—(వినయముగా)

తే. గీ. తండ్రి ! నీయాజ్ఞకన్యథాదలమనన్ను. నింక క్షమించి దయ సెలవిచ్చి పంపు
మన్న నాకాకఁ గోరుచు నన్నపదంబు, చింతగొనుచుండు నేనటఁ జేరవలయు.

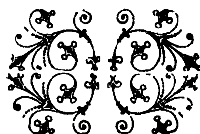
ఇంద్రు—(ధ్యానించుట నటించి) తండ్రీ !

క. నీయన్నయు నీతమ్ములుఁ, దోయజపత్రాక్షి ? ద్రుపదదుహితయు మీకున్
శ్రేయస్కరుండు ధౌమ్యుఁడు, నీయెల్లరు కుశలు లింత యెఱుఁగఁగనయ్యెన్.

మఱియు నీదివ్యాస్త్రలాభంబు వ్యాసునివలన విని ధృతరాష్ట్రాదులు మిక్కిలిగ నసూయాగ్రస్తులై వందురుచున్నవారు. నేఁటరేఁపట నీసేమంబు రోమశునివశంబున నీయన్నకడ కంపుము, నమ్మహాముని ప్రేరణమ్మున నీయన్న శ్రేయస్కామియై తీర్థయాత్రఁ బొనరించి పదంపడి గంధమాదనంబున సతియును దానును దమ్ములును నీరాకకై రోమశు నాదేశమ్మున వేఁచియుందురు. అయ్యెడ నీవు వారలఁ గలసికొందువుగాక, ఇప్పటికీ యుద్యమంబుడుగుము. నావెంటరమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ—తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
బంచమాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

షష్ఠాంకము.

(అంత ధౌమ్యులు ప్రవేశింతురు)

ధౌమ్య—(తనలో) వేటకుఁ బోవుచుఁ బాండవులు నన్ను ద్రుపదపుత్త్రిం గాపాడుటకై నియోగించిరి. అత్యావశ్యకమగుటచే దేవార్చనకై కుసుమంబులు తెచ్చుకొన నింతదవ్వు వచ్చితిని. వచ్చియిప్పుడే చాలసేపైనది. ఇఁక నిటఁ దడయఁదగదు. తఱచుగా దుష్టులు సంచరించుచుండు నియ్యడవిలో స్త్రీలనొంటిగా డించుట భావ్యముగాదు. కావున నుటజమునకే పోవుదును. (పరిక్రమించి చూచి) అదిగో! పాంచాలి లోన నెవరికో యాతిథ్య మొసఁగుచున్నది. ఇతఁడెవఁడో రాజన్యుఁడుగాఁ దోఁచుచున్నాఁడు.

(అంత ద్రౌపదియు సైంధవుఁడును యథోక్తముగాఁ బ్రవేశింతురు.)

ద్రౌప—అన్నా! అదిగో! పాద్యము. కాళ్ళుగడిగికొని యీకృష్ణాజినంబునఁ గూర్చుండుము.

సైంధ—(కూర్చుండి) అక్కటా! యింత సుందరిని నేనెన్నఁడును జూడలేదు.

క. కొమరులఁ గనినను నీసతి, కొమరిం మకరయేనిఁ జనక కొండొక హెచ్చౌ
సుమబాణుబాణమో? లే, కమరాధిపు రాజ్ఞియో? యహా! మోహినియో?

ధౌమ్య—(పాఱఁజూచి) వీఁడా? వీఁడు పరమదుర్మార్గుఁ డగుదుర్యోధనునిబావ దౌర్మార్గ్యమున వానికన్న నేఁడాకు లెక్కువ చదివినవాఁడు. వీఁడియ్యెడకు రాఁ గతమేమో? వీనివలన నేదేని యుపద్రవము రాదు గదా? అట్లయిన శుద్ధశ్రోత్రియుఁడను; అసమర్థుఁడను నేనేమి చేయఁగలను? కావునఁ ద్వరగాఁ జని పాండవుల వెదకి తీసికొని వచ్చెదను. వారును నీపాటికి వచ్చుచునేయుందురు. (నిష్క్రమించును.) (ఇదివిష్కంభము)

ద్రౌప—అన్నా! పూజ్యులగు గాంధారీధృతరాష్ట్రులకుఁ గుశలముకద? నీవెందుండి యేటకరుగుచుంటివి?

సైంధ—(విలాసముగా) ఆఁ! అందఱును కుశలముగా నున్నారు. నేను సాల్వకన్యం
బెండ్లి యాడుటకై పోవుచుంటిని గాని,

ఉ. నీరజపత్రనేత్రి! విను నిన్ గనుఁగొన్నది యాదిగా మనో
ధీరత బొత్తుగాఁ జెడియెఁ దెంపునఁ గే నిఁక సాల్వకన్యకై
యేరహిఁ బోవనేర్తుఁ? జన నీయవు నీదగుతళ్కు బెళ్కు, లం
భోరుహముం ద్యజించి యెటుపోఁగలుగున్? భ్రమరంబు, కోమలీ.

నిన్ను దౌదవ్వులన కాంచి నాపడినపాట్లు వినినచో నీవు కరుణింపక పోవని నా
నమ్మకము.

చ. నినుఁ గనుగొంటి నెమ్మనము నీరయి పోయెను నానవాలు ప
ట్టె నెఱుఁగనైతి వెంటనె తటాలున నాచెలిఁ గోటికాస్యునిన్
బనిచితిఁ జూచితేగద? యబద్ధ మొకింతయు లేదు నమ్ము మా
తనిఁ బలన్ సమస్తమును దన్వి? యెఱింగితి ధైర్యమందితిన్.

తే. గీ. జూదమున నాలిఁ గోల్పోయి సొబగుడక్క, యడవులందున్న నిర్భాగ్యులైన పాండ
వుల తిలోదరియే కదా? వలచి నేను. గమ్మనినరాదె? యనునమ్మకమ్ము గలిగె.

అక్కటా! నీవంటికులుకులాఁడికి భగవంతుఁడు—కాదుకాదు, దుర్ణయులగు పాండవు
లెన్నిపాట్లు తెచ్చిపెట్టిరి?

ఉ. నీపతికన్ననున్ గలఁడె? నీచుఁడు, ప్రప్రథమంబు జూదమం
దాపదగాంచియున్ మరల నాడుట కేమనిసమ్మతించె? నీ
కై పలుపాటులన్ బడి వయమ్మున మామకుఁ జెప్పి నేన చ
మ్మా? పరమార్థబుద్ధి మెయి నీయఁగఁ జేసితి మున్ను రాజ్యమున్.

నీకై యప్పుడు నేను బడినపాటు లన్నియున్ జెప్పనేల? ఎందులకేని నీసౌందర్యము
ముఖ్యకారణము

సీ. దుర్యోధనుని కేమి దుశ్శాసనుని కేమి ధార్తరాష్ట్రులకు నందఱకు నేమి
కర్ణుని కేమి యాగాంధారపతికేమి నాకేమి నిక్కమ్ము నమ్ము మబల
లేదు కోపమ్ము నీమీఁద లేశమ్మును. నినుభార్యగాఁ గొనుమనమె కాని
కొప్పుపట్టుకొని నిన్ గొలువునకీడ్చుట కోకలొల్చుట తోడఁగూరుచుండు

తే॥గీ॥ మనుట యన్యునివరియింపుమనుట మొదలు, సకలకృత్యమ్ములును సంజ్ఞలకట యెఱుఁగ
వైతి వింతకు నగసికులల్లవాఁడు, నేనొనర్చితినే యిట్టినీచకృతులు.

తటస్థించిన రహస్యమ్మున నామానంబు నీకుఁ దెల్పిన నీవు సమ్మతింపక మానవని వేఁడు

మఱి నేఁటికి భగవంతుండు నాకు ననుకూలుం డయ్యె నీకుఁ దడయకుము. లెమ్ము. అదిగో నాసేన, పోయి నీవు రథమ్ము నెక్కుము. నేను నీవెనువెంట వచ్చు చున్నాఁడను.

ద్రౌప—(తనలో)అక్కటా! దైవమా! యీయడవిఁబడి యాకలములు తిని జీవింపు టకును నీవోర్వక పోతివా? ఈదుర్మార్గు నిక్కడి కెట్లు తెచ్చితివి? (నలుదెసలు పరికించి) ఒకరుగాకున్న నొకరేని సమయమునకు రాకున్నారు. అయ్యో! ధామ్యులె క్కడికేగిరో యేమిగతి? హా! కృష్ణా! ఆపద్బాంధవా! నీవున్న నాకొనర్చిన మేలు నేను మఱవలేదు. మరల నీచెల్లెలిఁ గాపాడఁదగుసమయము, వచ్చినది. వీనిని శిక్షింపవు లేదా! సుబుద్ధి నేనిఁ బ్రసాదింపుము. (యోచించి)విధిగా వీనికీపా టికి మంచిబుద్ధి కలుగనమ్మను భగవంతుండు తలఁచిన నొకటి దుర్లభమా? (పెదవివిఱిచి) తక్కనవేళయును దగ్గఁభములుఁ కావు కాని దుష్టులకు మాత్రము మం చిబుద్ధిని భగవంతుఁడును గలుగఁజేయలేఁడు. అయినను నిట్లు చెప్పి చూతును. (ప్రకాశముగా) అన్నా! నీవు కౌరవభగిని యగుదుస్సలకు భర్తవుకాన నాకు సోదరుఁ డవు. అట్టిచోఁ దెగవిడిచి నన్ను మోహింపఁ దగునా? నీవు సమస్తధర్మమ్ము లె ఱింగినవాఁడవే. దైవము బ్రమాదవశంబున నిట్టిపనికిఁ బూనితివి. దానికేమి యొకుఁ గక చేసిన దోషమును భగవంతుఁడును లెక్కింపఁడు. ఇఁక నేని నాయెడ నొండుతలం పుడిగి నేఁటపోయిన నీబావలు వచ్చునంతక నియ్యెడలన నుండి వారు తెచ్చిన మృదుఫలమాంసమ్ముల నీనాసమేతమ్ముగ విందుగుడిచి వారివీడ్కొలుప నరుగు దువుగాక.

సైంధ—(తనలో) ఈమె పయికిట్లు చెప్పుచున్నను నాయందనురాగము లేకపోలేదు. కాని నో విందుగుడిచిపొమ్మని యొండులకనవలెను. ఇష్టమే లేనిచో నన్నుఁ బరుష భాషణమ్ముల నిందింపకుండునే? ఇఁక నీమెతోడిగాఁ జిక్కినదియే కాని యొండుకో? జాలమొనరించుచున్నది. ఇంతలోఁ బాండవులు వత్తురేమో? (ధైర్యముతో) వత్తురు గాక. చిరకాలమునుండి యన్నవస్త్రమ్ములు లేక యాకలములు దినుచున్నవారు నన్నే మి చేయఁగలరు, నేను సైన్యసమేతుండ, వారలేకాకులు. అయినను అంతఃపురకు రా కుండఁగనే యీమెఁదీసికొని పోవుట కడుమంచిది. (ప్రకాశము) మోహనాంగీ? విందుగుడిచి పొమ్మనెదవా? ఇప్పటికి నేను ధన్యుండను. నాజన్మము సఫలము.

ఉ. ఓంటిన నిష్టభోజనము వేయుచు నేటికిఁ? గామకుండ నా

కెందుకు? మాంసముల్ ఫలము లెందుకు? నవ్యము సొమ్ము గాక్షి! యో

చందనగంధి ! నీయర్థసంపద నానగ నిచ్చితే సుమీ ?
విందగు నీమనంబు నగవింపకు ఖీ ! కనుఁగొంటిఁ జూచితే ?

తే. గీ. అడవులంబడు వనదల నాశ్రయింప, కను నీకిట్టి యిక్కట్టు గలిగెనబల?
అక్కటా ! చిక్కిపోయితి వశమమిన్న, యిప్పుడేనియు నీసొగ సేరికబ్బు ?

ఇంక మాటాడకుము. లెమ్ము రథమెక్కుము. (కేలు పట్టుకొనఁబోవును)

ద్రౌప—(తొలఁగి తనలో) అక్కటా ! యింక నీనికి వివేకము గలుగదు. (దసలు పరికించి) పార్థులు వచ్చుచున్నట్లులేదు ఇంకేమిగతి ? శ్రీకృష్ణుఁడు నన్నుఁ జూచి యై ననీగుణాత్ముగునికి సుబుద్ధిం గలిగింపఁడొక్కో. (యోచించి) వీనికి వినాశకాలము దాపయి యుండఁ గృష్ణుఁడు వానికి బుద్ధి నిచ్చుటయెట్లు? నీనిలువ నాకవమాన మెట్లునుం దప్పదు. కానిమ్ము (ప్రకాశము కోపముతో) ఓరీ ! దుష్టా ! అన్నా ! యని నిన్నుఁ బిల్చుచున్న నన్నిట్టి బెట్టిదంపుమున్నుడికఁ బలుకులచే నొప్పింప నీనాలుక యెట్టులాడెరా ! దురాత్మా ! ఇఁక నేని బుద్ధి తెచ్చుకొనుము, పృథాగారఁ బాండవుల కోపానలమ్మునకు మిడుతవ్రకాశము పొమ్ము.

సైంధ—(తనలో) ఓహో ! యింకను నీపె మనము గరఁగినట్లు లేదే ! (యోచించి) అవును. స్త్రీలు కఠినస్వభావులు గదా ! లోనొకటి యుంచికొని పైకొకరీతి మాటలాడుదురు. (ప్రకాశము) జగన్మోహినీ ! విందు గుడిచి పొమ్మని యిచ్చమొకక పొమ్మనుట న్యాయమా ? నివన్నాయని పిల్చితివంటివిగదా ! ఆశబ్దము కర్ణము "ఓయీ!" యనుమనుమీ ! నీయుఁతన నీవునత్తునని యింతసేపూరకొంటి, నింకనిన్ను బలాత్కారముగనైనఁ గొంపోక మానను. నీయిష్టము.

ద్రౌప—(మండిపడి) కొంపోయెదవుగా ? ఔరా ! బలాత్కృతిగా నన్ను ధర్మజాదులతోఁ గొంపోయిన జటాసురునిగతి వాయునందనుచే నేమయ్యెనో ? అదిరా నీకును మూఁడును. పృథాగా నెందుకుఁ జచ్చెదవు ? నామాట వినుము. ఒకరు తూర్పు నొకరు దక్షిణము నొకరు పడమట నొకరు ఉత్తరము నకును వేటఁబోయిరి. నీవు నన్నుఁదీసికొని యేదిక్కున కరిగినను నీకుఁజావు నిశ్చయము. నామాట విని బుద్ధి గలుగుము. ఓరీ ! నీకుఁ దోడఁబుట్టువులు లేరా ?

సైంధ—(తనలో) నీకో వచ్చుట నాకిష్టమే కాని పతులవలన జంకెదనని సూచించుచున్నది. ఈభయము తీర్చెదంగాక. (ప్రకాశము)

ఈ! నీపతు లెంత ? నాకుఁ గడునీచులు చూడఁపుఁ గొల్వునాఁడు నీ
యాపదఁ జూచి యూరకొనినట్టిరికా ? తరళాక్షి ? వారిపై

జ్ఞాపటిమంబు నే నెఱుఁగనా! యిటు లూరకయుంటిఁ గాని యో
కోపన నీమనమ్ము నెఱుఁగుదు నిజముం గ్రహియింప నేరనే ?

జాగుచేయకుము. త్వరపడుము. అల్లదె భద్రగజము, దాని నొండె లేకరథమ్ము నొండె నధిరోహింపుము.

ద్రౌప—ఓరీ ! పాపాత్మా? నీతరమును నెగిరితరమును నెఱుఁగక వృథాగర్వాలాపము లేల యాడెదవు? మొన్న మొన్ననే కదా ! నిన్నును నీరాజును దమ్ములను గంధర్వులు కట్టి కొంపోవుచుండఁ బార్థులు విడిపించిరి. ఇంతలోఁ బాండవులకన్న నీకెక్కుడు బలమెక్కుడనుండి వచ్చినదిరా ? దురాత్మా ! బుద్ధిగలిగి మసలుకొనుము.

సైంధ—(తనలో) ఇఁక నీయుతివ తనంతఁ దానై వచ్చునట్లు తోఁచదు కావున బలాత్కారంబ యిటఁ గర్తవ్యము. (ప్రకాశము) ఇదిగో నిన్ను బలాత్కారముగాఁ దీసికొని పోవుచున్నాను. (పట్టికొని యెత్తుకోఁబోవును.)

ద్రౌప—(వానిని వెనుకకుఁబడునట్లుగాఁ ద్రోసివేసి) ఓరీ! దుర్గంధ సైంధవ ! నీకుఁ జేటుకాలము దాపైనది. అవశ్యమును బాండవుల చేతిలో మరణము వ్రాసియున్నది. సీత నపహరించిన రావణునిగతి యేమైనదిరా ? దురాత్మా ! (నలుదెసలు పరికించి తనలో) అక్కటా ! యిప్పటికేని యొక్కరును రారే ! పోనిమ్ము. ధౌమ్యులుగూడ సమయమునకు లేకపోయిరే ! (అంత ధౌమ్యులు ప్రవేశింతురు)

ధౌమ్య.— అక్కటా యెంత వెదకినను నేగుటలో నొకరేని గన్పట్టరైరి. ఇక్కడ పాంచాలిగతి యెట్లులున్నదో ! (పరికించును)

సైంధ — నన్ను వెనుకకుఁ బడద్రోసెదవు గా ! (నవ్వి) ఇందుఁ దప్పేమున్నది ? ప్రియురాండ్రు తమప్రియులవెంట నిట్లు జరుపుట కామశాస్త్ర ప్రసిద్ధమే కదా ! ఈసారి తప్పక నిన్ను రథమెక్కించెదను, చూడుము. బలాత్కారముగా నెత్తికొని పోవును.)

ద్రౌప—ఓరీ ! దుష్టాత్మా ! దుర్మత్త ! (అని తిట్టును)

ధౌమ్య—(ఆత్రముతో) ఓరీదురాత్మా ! నీకు వినాశకాలము తటస్థించినదిరా ? వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః, అన్నట్లు నీకిట్టిదురూహ జనించినదిరా ? (ఎలుగెత్తి) ఓహో ! ఖండితారాతి మండలురగు పాండవులారా !

క. సైంధవహతకుఁడు కడుదు, ర్గంధుండు మదాంధుఁ డగుచు ద్రౌపది నిద ని
ర్బంధించి బలాత్కృతిమై, బంధురగతిఁ బోయెడిన్ దప్రపారహితుండై.

నేను వెనువెంటఁ బోవుచున్నాఁడ. మీరు త్వరలో రండు విడిపింపుఁడు. (మూఁడుసా

ర్లు కేకలువైచి నిష్క్రమింతురు.) (అంత పాండవులు ప్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(తనలో) ఏమో? కారణము తెలియరాకున్నయది గాని యెడమ కన్నదరుచున్నది. (విని ప్రకాశము) తమ్ముఁడా! ఉటజమ్మున నేదియో రోదనధ్వని వినవచ్చుచున్నది.

భీమ—అవును ధాత్రిక కంఠధ్వని వలె నున్నయది.

(అంత యథోక్తముగా ధాత్రిక ప్రవేశించును.)

ధాత్రి—(రోదనముతో) ఏమి చెప్పుదును? సైంధవహతకుఁడు ద్రౌపదిని బలాత్కరించి తన రథమ్మునఁ బెట్టుకొని యల్లదె కొంపోవుచున్నాఁడు. ధౌమ్యులు వెనువెంట వానిని శపించుచుఁ బోవుచున్నారు.

భీమ—(కోపముతో) ఏదెసఁ బోవుచున్నాఁడు? ఏదీ! (ధర్మజునిఁ జూచి) అన్నా! చూచితివా? నీవలన నెందఱి కెన్నిపాట్లు మూఁడుచున్నవో.

సీ. ఘోషయాత్రను జన్ను కుటిలాత్ములను నీవ విడిపించితివి మమ్ము వెనుక కంపి
జూదంబునాఁడె చచ్చుదురాత్ములను నీవ బ్రదికించితివి మమ్ము మెదలనీక
యుద్ధమో యని యేను నుద్యమాశ్రయింపనీవు పౌరుషంబొక్కింత నేరవైతి
వేనాఁటికైనాఁడె యీరీతి దిగఁదీసి యనుజులబలము నట్టడవిఁగల్పి;

తే.గీ. తకట? నిన్నమ్మి సంగతుల దలఁచి కొంత, మొగ్గుచేయుంచిరో చూచితే? సుయోధ
నాదు, లింకనైన నీ యుపన్యాసములను; గట్టిపెట్టుము మము దయఁగావు మధిప!

అర్జు—అన్నా! ఇప్పుడీ ప్రసంగమున కవకాశము లేదు. కావున శీఘ్రముగాఁ బోయి యా సైంధవు నుక్కడంచి పాంచాలిని విడిపించి పదంపడి చూచుకొందము. (చూచి) అదిగో వానిరథము పోయిన జాడలు. ఇటు పోవుదము (పరిక్రమించి) అదిగోఁ బన్నిద్దఱు సౌవీరకుమారులును దక్కటి సైన్యములును వెంట రా సైంధవుండరుగుచున్నాఁడు. రయమ్మునఁ బోయి కలసికొందము.

(పాండవులు నిష్క్రమింతురు.)

ధాత్రి—(చూచి సంతోషముతో) అమ్మయ్యా! యిక్కడికి బ్రతికితిని. సౌవీరకుమారుల నర్జునుఁ డెప్పుడు చంపెనో తత్క్షణమే సైంధవుఁడు రథమునుండి యుఱికియిల్లె పరుగుపరుగున వచ్చుచున్నాఁడు. ద్రౌపది ధౌమ్యులున్నయెడకు వచ్చి నిల్చినది (కోపముతో) ఓరీ! దురాత్మ! ఎక్కడికిఁ బోయెదవురా? చచ్చితివిలే (భయముతో) అయ్యో! నేను చెప్పితినను కోపముచేఁ గాఁబోలును నాసంకకే వచ్చుచున్నాఁడు. (చూచి) లేదు, అక్కడ నేదోయొక పొదరింట దాఁగుచున్నాఁడు

మహాత్మా ! వారి కానవాలు చూపి నిన్నుఁ జంపించెదములే. (పరికించి) పాండవులెల్లరును వీనిని వెదకుచునివటికే వచ్చుచున్నారు. (అంత భీముఁడు దప్ప నందఱును బ్రవేశింతురు.)

ధర్మ—(బిగ్గరగా) తమ్ముఁడా ! పాఱిపోవు సైన్యమ్ముల నెందుకుఁ దఱిమెదవు? సైంధవుని వెదకి పట్టుకొని నాయొద్దకుఁ దీసికొనిరమ్ము.

ద్రౌప—(కోపముతో) మరల నా దురాత్ముని నిక్కడికేమునకుఁదీసికొని రావలయును. అక్కడనే చంపి రాఁగూడదా !

భీము—(కోపముతోఁ బ్రవేశించి)

ఉ. సోదరియంచుఁ జూడక పశుస్థితి నిట్లు బలాత్కృతిన్ దిరో
నాదరణీయపుణ్యచరితాస్పద కగ్గొనరించు దుర్మతున్
మోఁది వధించి రమ్మనక ముందటి కేటికిఁ దెమ్మటంటివి ? నా
పై దయనిచ్చి పంపెదవొ ! పాపకుఁ బూజ్యుఁడటంచుఁ గానుకల్.

అర్జు—అన్నా—

ఉ. పాతకు వానిఁ జంపెదరొ పాండుతనూభవు లెన్నఁడేని నీ
వూరక యంటికాని యిది యొప్పిదమే? రణధర్మనాశమే? యా
కారపసోదరిన్ దలఁచి కామినికత్వము దాల్పఁబోలు న
త్కారము లేక యొండొకవికారమొ చేయుట మింత యేటికిన్.

ద్రౌప—(కోపముతో) ఇక్కడికిట్లయిన నేమి యెట్టకేలకు వనవాసము సమాప్తి కావచ్చినది. పదంపడి యజ్ఞాతవాసముగూడ నిట్లనే తుదనెగ్గవచ్చును. అప్పుడేని వారలు మీకు రాజ్యము నీయరనుట ధ్రువము. అయ్యెడ యుద్ధము తప్పదు గదా ! అప్పుడవ్వారిని నివ్వారిని దలఁచినచో జయము కలుగుట యెట్లు ? రాజ్యము చేకూరుట యెట్లు ?

ధర్మ—ఇప్పుడీ యనవసరప్రసంగ మెందులకు ? ఆదురాత్ముఁ డెక్కడికేనిఁ దొలఁగి చనకుండఁ ద్వరలోఁ బోయి వెదకి పట్టి తీసికొనిరండు శిక్షింతము. దుస్సలయొక్కయు గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులయొక్కయుఁ బ్రియమ్మునకై వానిని జంపుటవశాత్రము నాయభిమతము కాదు.

భీమార్జునులు—(వెదకుటకై పోవుచుండఁగా)

ధాత్రి—ఆర్యా ! అడుగో దట్టమ్ముగ నల్లికొన్న యీ పొదరింట దాఁగినాఁడు. ఇందాఁక నేను జూచితిని (అంత యథోక్తముగా సైంధవుఁడు ప్రవేశించును.)

ద్రౌప — చూచితిరా ? ఈదురాత్ముఁడు మరల నేదేని యెడరు వేచి నన్నుఁ గొనిపో వనెంచి మన యాశ్రమ సమీపముననే వచ్చి దాఁగినాఁడు. లేనిచోఁ బాఱిపోవువాఁ డిక్కడికే యేల రావలెను.

ధౌమ్య — (నవ్వి)

కం. ఒడ లెఱుఁగనిభయమున నిటు, తడఁబడి యురుదేరఁబోలుఁ దరుణీ! యితఁ డి
ప్పుడు దినినదెబ్బలను మఱు, చెడినే? యిఁక నిట్టిపనికిఁ జిత్తం బిడునే ?

ధర్మ — గురువరా ? చక్కఁగా సెలవిచ్చితిరి.

భీమార్జునులు — (వెదకుట నభినయింతురు.)

సైంధ — (తనలో) ఔరా ? నేను వీరియాశ్రమమునకే వచ్చి యంటియుంటి కుందేల నైతినే! ఇఁక నేమిగతి? అన్నా ! యీగర్భదాసి నాకొంప తీసినది. ఇప్పుడేని దీని కేదేని యిచ్చెదనని సైగ చేయుదునా ? మఱియొక దిక్కునకుఁ గొనిపోవును. (చేతి మురుగును జూపును.)

ధాత్రి — (బిగ్గఱగా) అదుగో! అదుగో! అక్కడనే? అక్కడనే?

భీమార్జు — ఏఁడీ? ఏఁడీ? ఎక్కడ? ఎక్కడ? (పరిక్రమింతురు.)

సైంధ — అక్కటా ! యీ తెలివితక్కువముండ చక్కఁగ గ్రహింపక పైపెచ్చు మఱింత గుట్టు బైటఁబెట్టినదే ? ఇఁక నిక్కడనుండిన లాభము లేదు. (లేచి పరుగిడును)

భీము — ఓరీ? పాఱుఁబోతా! నిలువుము. (పట్టుకొని యీడ్చి తన్నఁబోవుట నటించును)

సైంధ — (తిరుగఁ బడఁబోవును.)

భీము — (ధర్మజునొద్ద కీడ్చుకొని వచ్చి మరలఁ దన్నఁబోవును)

ధర్మ — తమ్ముఁడా! అంతతోఁ జాలింపుము వీఁడు చచ్చిపోవుచున్నట్లున్నది. (సైంధవు దిక్కయి) ఓరీ! మాతృద్రోహీ.

తే॥గీ. శకునిసోదరిఁ బెండ్లాడుటొకటి వట్టి, వికలులఁ దనూజులఁ గాంచు టొకటి కాక
కూఁతునీకిడుటయుఁ గూడఁ గురువరేంద్రు, నన్వయము మాపుటకె హేతువయ్యెనొక్క.

(భీమునిదిక్కయి) తమ్ముఁడా! యిద్దురాత్మునికేమి శిక్ష విధింపు మందువు.

భీమ — ఇయ్యది పాంచాలి చెప్పవలసినది గదా ?

అర్జు — ఆమె చెప్పుటయు నందుల కుత్తరము చెప్పుటయు నిదివఱకే యైనది.

నకు — ఇప్పట్లఁ బాంచాలి చెప్పిన చొప్పంత రమణీయముగ లేదు. ఏమంటిరా?

తే గీ. మరణమెప్పుడో యొకనాఁ డమనుజకోటి, కెల్లనున్నదియే గాన నిదియునొక్క
శిక్షగాఁ జూడఁదగ దిట్టి చెనఁటి కేది, యేని మఱియొక్క శిక్ష యూహింపవలయు.

సైంధ—(తనలో) ఇతఁ డిప్పట్ల నాకుఁ బరమాపకార మొనర్చినాఁడు. కానిమ్ము బ్రతికితినా? పిమ్మట వీర లిప్పుడు నాకొనర్చెడి యవమానమును దీర్చుకొనలేకపోవుదునా? ఘోరమ్ముగు తప మొనర్చి పురహరు మెప్పించి యిద్దురాత్ముల నడఁచెదఁ గాక.

సహ—అన్నలారా? నాకుఁ దోఁచిన తెఱంగు చెప్పుచున్నాఁడ.

చ. తెగితెగనట్టి కత్తి నొకతీరుగ నెత్తినిఁ జెక్కలాడున
ట్లుగ నొకకొంత చెక్కియుఁ గడుం బరిహాసము గాఁగ సైనుజు
ట్లాగి నొసరించి చెప్పఁదగు నొప్పగుబుద్ధులు సెప్పి పొమ్మనం
దగుఁ, జెయిఁ జిక్కు శత్రుఁడు వధంబున కర్హుఁడు కాఁడు గావుతన్.

ధర్మ—నీవు చిన్నవయ్యును నీయూహ కడు శ్లాఘ్యముగా నున్నది.

భీమ—ఇఁక నొకటిగూడ నిందుతోఁ జేర్పవలెను. (సైంధవు నుద్దేశించి) ఓరీ! కౌరవ భావుక.

క. ఎవరేని నిన్నుఁగని "నీఁ వెవఁడవురా" యనిన నారికేమందువు? "పాం
డవదాసుఁడ" నని చెప్పుము. తవులను మిఁక నెన్నఁడిట్టి తప్పుపనులకున్
ఏమిరా! వెకలీ! యిట్లు చెప్పుకొనెదవా?

సైంధ—(తనలో) ఇప్పు డింగుల కొప్పనేని యీతండు నన్నుఁ జంపు. ఏమిగతి (ప్రకాశము) చెప్పుకొనెదను.

సహ—ఏమని?

సైంధ—పాండవ దాసుఁడ నని.

నకు—ముమ్మాటికి?

సైంధ—పాండవ దాసుఁడను (అని మూఁడు సార్లు చెప్పును.)

భీమ—ద్రుపదపుత్రీ! ఇఁక వీనికిఁ బంచశిఖలుంచి కొత్తవడక పెండ్లికొడుకుం జేసి పొమ్మందునా?

ద్రౌప—పాండవదాసుఁడు గనుక నంతతో విడువవచ్చును.

భీమ—(తలచెక్కుట నటించి జుట్టు నయిదుముడులు వైచును.

ధర్మ—ఓయీ! సింధురాజా!

చ. చపలులు లేరె? యెందుఁ జెఱచానలె కానలెనే? స్వకాంత లే
ల పనికిరారు? రా రనుము లంజలు లేరె భవాదృశుల్ నృపా
లపశువు లంగనాజనములన్ గికిరింతు రటంచుఁ గాదె? శు
ద్ధకులు సమానజాతి నొకదానిని ధీరులొప్పి రోజడా!

ఇది యిట్లుంచుము.

క. చాపల్యమెంతఁ గల్గినఁ, బాపమునకు వెఱవకున్నఁ బరభార్యయకా
దీపడతి తోడఁబుట్టువు, ఛీ ! పాపీ ! తొలఁగిపొమ్ము చెడుగా! తులువా !

(సైంధవుఁడు నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—(ధౌమ్యునిదిక్కు)

ఉ. పాపమటన్న భీతి పడువారగలు నాయనుజన్ములక్కటా !
యీపెను జెప్పనేల ? యిటులేటికి వీరికిఁ గష్టముల్ , మహా
పాపిసుయోధనుం డతనిపక్షము సర్వము నట్టిదే సుఖా
శాపరిపూర్తిఁ వారల కెసంగుట కేమినిత్తమో ? కదా !

ధౌమ్యు—(ఆలోచించుట నటించును)

భీము—ఇందుల కుత్తరము విశేషించి యోజింప నక్కరలేదు.

క. కడుదుష్కృతులగు శత్రులు, యెడ దయఁ గల్గుటయు దాని కీమేమును దో
డ్పడుటయె హేతువు లీనాఁడు, డఁడగరే ? కౌరవులు పడఁతి నటుచేయుటెడన్.

ద్రౌప—ఇప్పు డీసైంధవునెడ జరిపిన శాస్తియేని వారలకు నపుడు జరిగినచో మనకు వ
నవాస మెందుకు ? ఈపాటులెందుకు ?

అర్జు—అవును పరియాదమే జరిగినది. అప్పటి మనయోరిమియే మనకింత తెచ్చినది
(కోపముతో)

చ. పలువురు గల్గు నాసభ నపాత్రుఁడు రాధసుతుండు సాధ్విఁ బుం
శ్చలి యని పేర్కొనినప్పుడె రసజ్ఞను సైంధవునెత్తి పోలికన్
జెలిపిఁ గౌరవుల్ జడిసి చేతులనెత్తి నమస్కరింతురే ?
కొలఁదికి దాఁటె గోటిపని గొడ్డలిదన్క నుపోయె నీయెడన్.

ధౌమ్యు—అర్జునా ! వానికిందగు ప్రాయశ్చిత్తము నీతండ్రి యమరేంద్రుండు సహజ
కవచ కుండలమ్ముల నపహరించి యొనరించెనుగదా ! ఇఁక వాని తుప్పిల్లిణఁగినది. కౌ
రవేంద్రునకు వానిసహాయ మంతలాభకారి కానేరదు.

నకు—అన్నా! మఃమిది యోరిమియనుకొనుచున్నారము గాని వారలట్లనుకొనరనుమీ ?

సహ—అసమర్థతగాఁ దలఁచుచున్నారు. అట్లనుకొనుట వారిది తప్పా!

క. కపటద్యూతమునందున్, నృపతి నమాయకుని గెల్చి నేదుష్మతి యా
చపలున్ శకునిన్ నాఁడె క్రుడపినన్ మనకేల ? యీయడవులందుండన్.

ధర్మ— అన్నలారా ! ఎందుల కీగతజలసేతుబంధనము ? (ధౌమ్యులదిక్కు)
గురువరా ! మనవనవాసవత్సరము లింక నెన్ని మిగిలియున్నవి ?

ధౌమ్యు—(లెక్కించి) పండ్రెండవ సత్సరము జరుగుచున్నది. ఇఁక స్వల్పము మాత్రమే శేషమున్నది.

భీము—ఎందుల కీలెక్కలు ? అధర్మవర్తనులయెడ ధర్మం బెందుల కుపచరింపవలెను. వనవాసమున కేమి ? ఎట్లో నెఱవేర్చితిమి. అజ్ఞాతవాసము సేయుట మనబోంట్లకు శక్యమా ?

ఉ. డాఁగెద వెట్టు ? నీవు నను డాఁచెద వెట్లు ? ధనంజయుండు దా
డాఁగెడు నట్టివాఁడె ? యకటా ! కవలెక్కియ డాఁగువారలో ?
యీగజరాజయాన నెటు లెయ్యెడ దాఁతుము చెప్పుమా ? వృథా
గాఁ గడపంగ నేల ? చని కౌరవులన్ వధియింతమగ్రజా.

ధర్మ—తమ్ముఁడా ? ఆనాఁడు శ్రీకృష్ణుండు సత్యాసమేతుండై వచ్చి మన కేమి చెప్పెను?

ద్రౌప—ఏమిచెప్పెను ? యాదవవృష్ణి భోజాదిరాజులెల్ల మీయందు పక్షముగల్గియున్నారు గావున మీరు యుద్ధసన్నద్ధులు కావచ్చునని చెప్పెను.

ధర్మ—ఇంక నేమియుఁ జెప్పలేదా ?

అర్జు—చెప్ప కేమి ? నీవుతలఁచినచో దుష్కరమేమియును లేదనికూడ నొక్కి చెప్పెను.

ధర్మ—పిదప నేను "అజ్ఞాతవాసానంతరమునం గాని యుద్ధము సమంజసముగా" దనిన నొప్పికొనియెనా ? లేదా ?

సహ—ఆసంగతి మేము వినలేదు.

ధర్మ—పాంచాలీ ! కృష్ణుఁడు నీకొమరులందఱును విద్యాబుద్ధులు గలిగి సేమముగా నున్నారని చెప్పి పదంపడి యేమనియెను ?

ద్రౌప—అనుట కేమున్నది? మీ కచిరమ్మున శుభకాలము రానైయున్నది." అనియెను.

ధర్మ—అతనికిఁగూడ నిదియే సమ్మతము. కానిచో రానైయున్నదని యెందుకనును ? "అజ్ఞాతవాస మెట్లొనరింప నేర్తు" మని మీరు వెఱవవలదు. అందులకును ధర్మవర్తనమే సహాయము కాఁగలదు. (తెరలో)

చ. విరటుపురమ్ము మీకుఁ గడు వీలుగ నుండెడి గూఢవాసమున్
జరుపుట కాతఁ డెంతయును సజ్జనుఁ డయ్యెడ మిమ్ము లోకు లె
వ్వరుఁ దెలియంగ లేమిని ధ్రువంబు వరంబుగ ధర్ముఁ డిప్పుఁ ద
త్తరపడ నేల మీకు శుభదంబగు కాలము వచ్చెనచ్చుగన్.

(అందఱును నాశ్చర్యముతో విందురు.)

ధర్మ— వింటిరా? అంబరవాణికూడ నెట్లు బోధించుచున్నదో! (మరలఁ దెరలో)

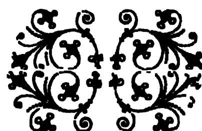
శా. మార్కండేయుఁడు వచ్చుమీకడకు సమ్మంత్రిజ్ఞుచే ముంగలో
దర్కాంబో కథ లాలకించుచు నమందానందులై ధర్మసం
పర్కమ్ముల్ పెడఁబాయకే ఘనమునన్ బండ్రెండు నేఁడుల్ వనన్
గోష్ఠుల్ మీర విరాటరాణ్ణగరి కేగుం డేగురున్ భార్యయున్.

ధర్మ—(విని) అట్లనే నీ యాజ్ఞ చొప్పున వర్తింతుము. మీకందఱికిని మాయందనుగ్రహ మున్నప్పుడు మాకెందును గొదవ రానేరదు. మాకు నిఁక సర్వశుభమ్ములను గరతలామలకమ్ములు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

గద్య.

ఇది
శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందు
షష్ఠాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః.

పాండవ ప్రవాసము.

సప్తమాంకము.

[అంత నొక గాయకుఁడు ప్రవేశించును.]

గాయ—(తనలో) ఇప్పటికాలపు రాజులలో నీతఁడు గానమునఁ గడు నాసక్తుఁడని వినియుంటిని. (స్మృతి నభినయించి) ఒక్క గానముననే కాదు. సమస్త విద్యలందును నట్టి వాఁడే. మొన్న మొన్ననే యొక మల్లునితోఁ దనయొద్దనున్న వంటలవానిం బరీక్షార్థము పోట్లాడించెనని వినియుంటిని. కావున నితఁడు తానే విద్యయైనఁ బరీక్షించి యోగ్యతానుసారమ్మున సమ్మానింపఁ గంకణము కట్టుకొన్నాఁడనుటకు సందియము లేదు. సమ్మానించు రాజు లనేకులుండవచ్చును. విద్య నెఱిఁగి సమ్మానించువా రరుదు. (సంతోషముతో) నా యదృష్టము మంచిదిగనుకనే యిచ్చటికి వచ్చితిని. (ఆకాశము వంకఁ జూచి) రాజుగారు ప్రతికృతమిచ్చుట లేరనుచున్నారా? ఏమి? ఎక్కడికి వెళ్ళినారు? (వినుట నటించి) ఎవరో శత్రువులు తమ గోగణము నపహరించిరని విని వారిమీఁదికి యుద్ధమునకు జనినారనియా? ఇట్లైన వారు వచ్చువఱకు నీ పట్టణముననే యుండెదను. (పరిక్రమించి) ఇదిగో! నొక భవనము. (విని) గానము వినవచ్చుచున్నదే! ఆహా! కడు మధురముగానున్నది. స్త్రీ కంఠములవలె వినవచ్చుచున్నవి. లోనికిఁ బోదునా? (ప్రవేశము నటించి) ఏమి? యీయుపాధ్యాయుని సొగసు! (సంశయించి) ఆఁడుదివలెఁ బొడకట్టుచున్నది. ఇది వేశ్యాగృహము కాదుగదా! కానిమ్ము. ప్రతికృతి మేదేని తగు బస విచారించుకొని పదంపడి సావకాశముగ వీరలం గలసికొనియెద. (నిష్క్రమించును) (విష్కంభము)

[అంత నుత్తరయుఁ జెలికత్తెలును పేడియగు నర్జునుఁడును బ్రవేశింతురు]

అర్జు—తే.గీ. బాల! కంఠమ్ముచే గీతిఁ బాడవలయుఁ, జేతితో నర్థమును బ్రదర్శింపవలయు
జరణముల నాట్యపుఁబ్రశంస జరుపవలయు, నభినయంబన నిట్టిదియండ్రు బుధులు.

ఉత్తర—చిత్తము (అభినయకౌశలమును జూపును.)

సైరంధ్రి—(పటాక్షేపముగాఁ బ్రవేశించి) అమ్మా! ఉత్తరా! నీవిద్యాభ్యాసమునకు భంగము గలిగించునన్ను మన్నించి కొంచె మిటు రాఁగలవా?

అర్జు — ఏదో యాత్యవసరమైన కార్యమున్నట్టులున్నది పోయిరమ్ము.

ఉత్తర — సైరంధ్రితోఁ గొంచెముమాటలకుఁ జని) నావలనఁ గార్యమేమున్నది ?

సైరం — ఎక్కుడుకార్యమే యున్నది. దక్షిణగోగ్రహణప్రశంస యంతయు నీవెఱిఁగి నదియేకదా! ఇప్పుడుత్తరమునందలి గోవులఁ గూడఁ గౌరవులు గొంపోవుచున్నా రని గోపాలకులు చెప్పిరి. అందులకై నీయన్న యుద్ధసన్నద్ధుండయ్యెను దగినసారథికై వెదకుచున్నాఁడు—

ఉత్తర — ఇయ్యెడ నేను జేయవలసినదేమి ?

సైరం — శేషము వినుము. మీయుపాధ్యాయు లున్నారో? ఆయనకు సారథ్యమునందుఁ గడు నేర్పు గలదని నేను విని యున్నదానను. కావున నీవువారిం గోరెదవేని తప్పక నీయందలి గౌరవంబున వారిందుల కంగీకరింతురు; నేను బోయి యీయుదంతమును మీయన్నతో విన్నవింతును (నిష్క్రమించును)

ఉత్తర — అట్లనె యొనరించెదను (సమీపించి) మీరొక్కసారి మాయన్నగారి యొద్దకు దయచేయవలయును; కార్యమాయనయే నివేదించును.

అర్జు — (తక్కినకన్నియల వంకఁ జూచి) ఈనాఁటికిఁ బాఠశాలకు సెలవు, మీరిండ్లకేగుఁడు. నేను యువరాజదర్శనమునకుఁ బోవలసియున్నది. (చెలికత్తెలునిష్క్రమింతురు)

[ఉత్తరుఁడు గోపాలసహితముగాఁ బ్రవేశించును.]

ఉత్తరు — (సంరంభముతో)

శా. ద్రోణుం ద్రుంచెద, భీష్మునొంచెదఁ గృపున్ దూలించెదన్ గౌరవ
శ్రేణిం దంచెద మించెదన్, గురుసుతున్ శిక్షించెదన్ గర్ణునిన్
గ్రేణింతున్ గవలన్, బృథాతనయులన్ గీలింతు వాలమ్ములన్
స్థాణున్ గూల్చెద వేయు నేటికిఁ? దగున్ సారథ్యమే యున్నచోన్.

గోపా — (తనలో) ఏమీ ? మనరాకొమరుని శూరత్వము ! (ప్రకాశము) రాజేంద్రా పాండవు లుం దున్నట్లు లేదు

ఉత్త — (గాంభీర్యముగా) ఉండనిమ్ము. ఎందుకుండక పోవలెను ? నాకుఁ దగినసారథి యుండవలెఁ గాని యొవరున్న నేమిభయము ? (స్మృతినభినయించి) అవును పాపము! పాండవులను దుర్యోధనుఁడు ద్యూతమునం దోడించి యడవులపాలొనరించెఁ గదా ! (కోపముతో) కానిమ్ము నేఁడందులకుఁ బ్రతిక్రియ జరుగునులే. "ఏకక్రియా ద్వ్యర్థకరీ బభూవ" అని లోకు లాడుకొందురు గాక!

ఉ. శూరుల మంచుఁ బేరుకొని చోరులు నాఁ జనుదెంచి మించి యా
భీరకుమారులన్ గెడపి పేరును బెంపును గోలుపోయి యా
కౌరవులాచరించిన యకార్యముచూచి సహింప నేర్తునే ?
వారలఁద్రుంచి రాజ్యమును బార్థులకిచ్చి యశమ్ముఁ గాంచెదన్.

(సంరంభముతోఁ బరిక్రమించి) అవురా ! సమయమున కెట్టియిక్కట్టు వచ్చినది. ఇది యంతయును గంకుభట్టు చేసిన తెలివితక్కువ. పోనీ తండ్రియాలోచనము మాత్ర మేమి బాగుగనున్నది ?

ఉ. గంటలవానికిన్ బసులవాండ్రకునున్ రథమేల ? వీరలా ?
గెంటెడివారు శత్రువులఁ, గేవలవైరికి మంత్రిఁ జేతురే ?
బంటులు రాజులన్ గెలుతు వల్లదె ? యేదెటులైనఁ గాని నా
వంటి నృపాలు సారథిని వారికినిత్తురె ? గాసి తెత్తురే ?

సైరం—(ప్రవేశించి) రాకుమారా ? నీకిప్పటియవసరమును మన బృహన్నల దీర్పఁగలఁడఁట. మీ చెల్లెలాయన నిటకుఁ దోడ్కొని వచ్చుచున్నది.

ఉత్తర—(తిరస్కారముగా)

మ. నృపలోకోత్తము నుత్తరున్ దెలియవో ? నిష్పౌరుషున్ బేడి నే
నెపుడున్ జూడఁగ నేవగింతు నకటా ! యీనాకు సారథ్యమా ?
చపలుం డాతఁడు నేయుటా ? వినిన నీచాదంబు నిందింపరే ?
రిపులోకం, బిటు గేలిసేసెదవె ? తీరే ? యిట్టిసంభాషణల్.

సైరం—(తనలో) ఇతఁడు విపరీతముగా భావించినాఁడే ? (ప్రకాశము) కుమారా ! బృహన్నల కొక్క నాట్యవిద్యయందే పాండిత్య మనుకొంటివా ? యేమి ? మున్నర్జు నుండు ఖాండవవనమ్ము దహించునప్పుడితఁడేచుమీ ! సారథ్య మొనర్చినవాఁడు.

అర్జు—(సమీపించును)

ఉత్తర—(తనలో) సైరంధ్రి యవఁగను మాన్యురాలు. ఈమె యసత్య ముచ్చరింపదు. (అర్జునుదిక్కు ప్రకాశము)

ఉ. కౌరవసేనతోఁ గలిగెఁ గయ్యము నేఁటికి నాకు, దానికిన్
సారథి లేమి నట్టునిటు సందియమున్ గనుచుండనంద నీ
పేరు వచించె నీయువిద, పేడితనంబున నింత నేర్చితే ?
వారక సారథంబు కడకున్ బని పూనెదవే ? బృహన్నలా !

ఆ. వె. గాయకుండ వంచు గారవింతుమె కాని, నీవు యుద్ధమునకు నేర్పరివని
యెఱుఁగ మింక నేమి ? యిప్పు డెటులెంగితి, మానసంబు గలిగె నదియుఁ జూడ.

అర్జు—(తనలో) పగఱ నిర్జించుటకుఁ దగినసమయము వచ్చినది. అందులకీయ్యది నాందిగాఁ బరిణమించుఁగాక. (ప్రకాశము) కుమారా! నా కింపును విశేషించి ప్రవేశము లేదు. మీయొద్ద నునికిం జేసి యావసరమైనతఱి వెనుదీయుట పాడిగాదని యిందులకు సమ్మతించుచుంటి.

ఉ. చిన్నతనమ్మునందుఁ గృషి చేసితి నించుక గానవిద్య యం
దున్నటనంబునందును, ననుంగులు కొందఱుగూడి తేరినే
ర్పున్నటి నేర్చుచుండఁగ "నృపుల్ కడు మన్ననఁ జేతు" రంచు నా
చిన్నెయుఁ గొంత నేర్చితి విశేషములంతగ నేర నెయ్యెడన్.

ఉత్తర—(చనవుగా) అన్నా! ఇమ్మహాత్ముఁడు గానమునందుఁ దనకెంత ప్రజ్ఞయున్నదో నూతకృత్యమునందును నంత ప్రజ్ఞయున్నదని సూచించుచున్నాఁడు కావున నఖండప్రజ్ఞ యున్న దనియే మనమనుకొనవచ్చును.

ఉత్త—(గౌరవముగా) నీవినయమునకు మేము సంతసించితిమి. నీవు సన్నద్ధుండవై తేరి నాయత్తపఱచి యిటు తోడితెమ్ము.

అర్జు—మంచిది. (నిష్క్రమించి తేరితోఁ బ్రవేశించి) కుమారా! ఇందధిరోహింపుము.

ఉత్త—(ఎక్కుటనటించి)

చ. దురముగఁ దోలుమీ ! రథము, ద్రోహులుకౌరవు లేగకుండఁగన్
దరిమి వధింపఁగాఁ దలఁ బదంపడి గోవులఁ గ్రమ్మఱించి స
త్వరమున వచ్చి కండ్రెయుఁ బ్రధానులు మెచ్చుకొనంగఁ బోర్మి న
చ్చెరువున ముంపఁగావలయుఁ శ్రీయు యశంబును గాంచఁగావలెన్.

అర్జు—ఇదిగోఁ దోలుచున్నాఁడను.

ఉత్తర—అన్నా! నీ వక్కురువీరుల జయించి వచ్చునప్పుడు నానావిధమ్ములును నవర్ఘ్యమ్ములును నగువారల యుష్ణీషాంచలమ్ములు బొమ్మపొత్తికలకుఁ గానాకై తేవలయు.

ఉత్త—(ఆదరముతో) తప్పక యట్లొనరింతును.

సైరం—(తనలో) అజ్ఞాతవాస వత్సరము గూడఁ బూర్తికావచ్చినది. ఇఁక నెవరెఱిఁగిన నేమగును? (ప్రకాశము) కుమారీ! తే రప్పుడే దూరమరిగినది, మనమంతిపురికిఁ బోదము. (నిష్క్రమింతురు.)

అర్జు—(నిరూపించి)

మ. అదె కన్గొంటివె? కౌరవేంద్రబల, మల్లాతండె రారాజు, బ
ల్లిదులౌ మేటి మహారథుల్ తదితరుల్ లెక్కింపఁగా రాక యె
ల్ల దెసల్ నిండిరి వారిఁ జూచితివె? నీ లావల్ల శోభిల్ల న
భ్యుదయ మ్మందుము వీరలన్ గెడపి మాత్స్యశ్రీధవుం డుబ్బఁగన్.

ఇంతకన్నను నెక్కుడు వేగంబునఁ దేరు వోవనిచ్చినంగాని వారలం గలసికొనఁజాలము.
(రథవేగమును హెచ్చింపఁబోవును)

ఉత్త—(తేఱిపాఱఁ జూచి భయముతో)

ఉ. కౌరవనాథుసేన యనఁగా నిదియా? పొరపాటు చేసితిన్
వీరవరేణ్యు లయ్యెడల వేలకువే ల్భటసంఘమున్న నో
ధారుణి యీనినట్లె మది ధైర్యము చాలదు వెన్కపక్కకున్
దేరు మరల్పుమా? తగుగతిన్ బొనరింపఁగ వచ్చుఁ బిమ్మటన్.

అర్జు—(తనలో) ఏమీ! యీకొమరుఁడు చూచినంతనె భీతిల్లుచున్నాఁడే! (యోజించి) లేక నా ధైర్యము కనుగొనుటకై యిట్లనియుండునా; (ప్రకాశము) రాజనందనా!

శా. నన్నుం గేలి యొనర్చుటో? నిజముగా నాశక్తి వీక్షించుటో
చన్నే! రాజకుమారు లిట్లు వలుకన్, జన్యంబులన్ జూడవే?
యెన్నండున్ గనలేదుమున్ వినఁగలే దీలాటి చందంబు వె
న్క న్నీబోఁటులు చూతురే? సమరమున్ గావింప నేతెంచియున్.

ఉత్త—(ప్రాభవముతో) ఏమీ! బృహన్నలా! యుద్ధములు నీవే చూచితివా! మేము చూడలేదా? నీకదియంతయు నెందులకు? ఎందుకువచ్చితివో యాపని నెఱవేర్చుకొనుము. అధికప్రసంగము కట్టిపెట్టుము.

అర్జు—(తనలో) ఏమీ! ఇతని ప్రాగల్భ్యము (ప్రకాశముగా) ఇదిగో నాపని నెఱవేర్చుకొనుచున్నాఁడను. (రథము వడిగాఁ దోలును)

ఉత్త—(కోపముతో) ఏమీ! నాతో నీకు నెకసక్కెమా? ఒకటిచెప్పిన నొకటి చేసెదవుగా?

అర్జు—(శాంతముగా) రథచోదకత్వము నాపని. అది నెరవేర్చుటతప్పా?

ఉత్త—(కోపముతో) ఓహో! ఇట్లయిన బాగుగనే జరుగును. ఇఁక నేని నీకొంటెతనము గట్టిపెట్టి రథము వెనుకకుఁ ద్రిప్పుము.

అర్జు—(తనలో) ఇతఁడు నిజముగానే భయపడినాఁడు! కావున నితనికి ధైర్యముచెప్పి చూచెదఁ (ప్రకాశము)

ఉ. ఒక్కఁడు పెక్కు సేనలను నుక్కడఁగించుట యొక్క వీరునిన్
బెక్కుగఁ గూల్పలేమి పృథివిన్ గలయట్టిద "వారు పెక్కు రే
నొక్కఁడ" యంచు భీతిలుట యొప్పునె నీవె జయింపవచ్చు వా
రొక్కఁడఁగాఁగ వచ్చినటు లోడుట పాడియె ? రాజనందనా !

మఱియొకలాగు భావింపక నావచనంబులు వినుము.

ఉ. రాజనకేమి ? శాత్రవపరంపర వచ్చుట ? లేక వచ్చుటో ?
రాజనసప్రియో జనమునాఁ జనవఁడె చుమీ ! కుమార ! నీ
వాజికి నోడితేని భవదంబయుఁ దాతయు సాటివారి నే
యోజ శిరమ్ము లెత్తి కననోర్తురు ? మార్తురఁ జంపనెంచుమా !

ఉత్త—(తనలో) ఇతఁడు క్లీబుండయినను మాటలు కడుఁ బౌరుషోచితములు గాఁ గనుపట్టుచున్నవి. అక్కటా ! యెంతదుర్దశ వచ్చినది ! ఒకనపుంసకుఁడు నాకు ధైర్యము చెప్పువాఁడా ? అయినను వీఁడెవఁడో యొకింత కనుఁగొనవలయు (ప్రకాశము)

ఉ. గానము గాదు నాట్యమును గాదభినీతియుఁ గాదు యుద్ధపుం
బూనిక లేదె ? యక్కట ! నపుంసకు లేద ? విశేషపౌరుషా
ధీనులమైన మేమె వెనుదీయుదు మొక్కొ కచోఁ బరున్ దగం
గా నెఱుఁగన్వలెన్ బిదపఁ గయ్యమొ నెయ్యమొ సేయఁగావలెన్.

రాజనీతియనఁ గడు దురూహంబు. దాని నెఱుఁగుట సామాన్యంబు కాదు. ఎదిరి బలము మును దనబలమును నెఱుఁగక కడంగువాఁడు వృథాగా మానప్రాణమ్ములకుం దక్కు. ఇది యంతయుఁ గేవలము నాసంగతుణకే కాదు.

ఉ. సారథిఁ జంపిరే రథికుఁ జంపుదు రంతయెట్లుంగ వోక్కొ ? ని
న్నారక నేను దీసికొని యుద్ధమునన్ బలియిత్తు నేని మా
పౌరులు నన్ను దూఱరె ? కృపారహితుండని, నిన్నువంటి వి
ద్యారుచిరుండు గానమున కబ్బునె ? యుత్తరకింక నోర్జగన్.

అర్జు—(తనలో) ఏమి ? యీతని యుపన్యాసము. (ప్రకాశము) నృపకుమారా ! ఎందులకుఁ గొఱగాని యీపేడిబ్రతుకుకన్న నాకుఁ జచ్చుటయే కొంతమంచిది. అదిగాక చావెన్నటికేని దప్పనిదే. ఇట్టిమహాకార్యంబునఁ బ్రాణపరిత్యాగంబు శ్లాఘ్యంబుకదా ! నాకై నీవు సంశయింపకుము. ఇదియిట్లుండ నీవంటి రథికశ్రేష్ఠునిచేఁ గా

పోఁడఁబడు నాకుమాత్ర మేమిభయము ? అర్జును సారథిని నశ్వములు మొదలగు వానిని సంరక్షించుకొనువాఁడే కదా ? రథారోహణమున కర్హుఁడు !

ఉత్త—(తనలో) ఇతఁడు దేనికిని నొప్పుచున్నాఁడు. వీని యభిప్రాయము నిజముగా నిట్టిదే యైయుండవచ్చును. రూపు చూచిన పేడి. మాటలు చూచిన నెట్టివారలకును బైపెచ్చు. ఎట్లైని తేరు మరలింపవలయును. లేదా ? ఇఁక బ్రతుకుపై నాస వదలవలయును. (యోచించి) చెప్పిన చొప్పున వర్తింపని యనుచరుఁ డుండుట కడుముప్పుగదా ! కానిమ్ము. ఇట్లుచెప్పిచూచెద. (ప్రకాశము) నీధైర్యస్థైర్యమ్ములు చూచిన నాకుఁ గడునచ్చెరువుగా నున్నది. ఎందుకైననేమి ? నేనీ సంగరమ్మునకుఁ బూననేరను. నీకంత ధైర్య ముండెనేని నీవు రథివై కార్యంబు నిర్వహించెదవా ? లేక నాచెప్పిన చొప్పునఁ దేరు మరలించెదవా ?

అర్జు—కుమారా ! దొరికృత్యము వారు నెఱవేర్చుకొనవలయును. కావున నొక్కింత దిట్టము గలిగి వర్తింపుము.

క. కురుసేన గాదు దేవా, సురులెదిరించినను నీవ చొరగఁ గలిగి నేఁ
దఱిమితి నోడించెద నే, నెఱుఁగుదు నీకట్టికాల మిపు డరుదెంచెన్.

(రథము దుగముగాఁ దోలును.)

ఉత్త—(తనలో) ఏమి ? యీరథవేగము ! అప్పుడే చాలదూరము వచ్చితిమి. (లేచి పాఱఁజూచి భయముతో) అమ్మయ్యో ! దగ్గఱకు వచ్చినకొలఁదిని సైన్యమెంతభీకరముగానున్నదో ! ఈమూర్ఖుఁడు నేనెంతచెప్పినను వినునట్లు తోఁపదు.

ఆ. వె. అకట ! " డబ్బువెట్టియాబ్ధికముఁ గొన్న, బగిది " వీఁడు నాకుఁ బ్రాప్తమయ్యె
వీణపట్టఁ గాని వింటిపట్టెఱుఁగని, కాంత కెఱుఁకపడునె ? కదనబాధ.

కానిమ్ము వీని కౌరవులే చెప్పవలసినరీతిని బుద్ధిచెప్పుదురు గాక. నేను జెప్పి చూచిన లాభములేదు. వీనికిం దెలియకుండ నిందుండి యూరికి పాఱిపోయెద. (అట్లొనరించును.)

అర్జు—(చూచి ఆశ్చర్యముతో, తనలో)

మ. అకటా ! నీచునితోడ వచ్చితిఁగదా ! హాస్యాస్పదుం డిట్టివా
నిక నేమంచుఁ గడంగె ? రాచకొలమేనిన్ లోన శకింప కూ
రక పాఱెన్ వెసఁ దేరు డిగ్గి, యిది వీరవ్రాతముల్ విన్నచో
నొకసక్కెంబగుఁగాదె ? క్రీడితుఁ గలం డిం దంచు నిందింపరే ?

లేఁడు గాకున్న నీ పేరి బృహన్నల యర్జునుఁ డని లోకులకుఁ దెలియదా ? ఇందుపా యమేమి ? (యోజించి) యిట్లగుఁగాక. వెనువెంటనే జని యక్కుమారుని బోధించి సారథిం జేసికొని యేను రథినై విరటపుత్త్రునిం దీర్చెద. (పాఱఁజూచి) ఆరయఁగ భీష్మద్రోణాది మహావీరు లందఱును నిక్కడి శేషము లన్నియుఁ గని పెట్టుచు వారిలో వారేమో చెప్పికొనుచున్నట్లు లూహింపనయ్యెడిని. కానిమ్ము. (నిష్క్రమించును)

(అంతట భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామ కర్ణులును దుర్యోధనుఁడును బ్రవేశింతురు.)

దుర్యో—(పాఱఁజూచి) ఓగణకవరులారా !

మ. పసులం బట్టితి మేఁకమంటిమి కడుం బాగాయె గోపాలకుల్
వెసఁ బైఁ బోయి వచింపఁబోలు నెవఁడో వీఁడెంత తేరెక్కి పెం
పెసలారన్ జనుదెంచి స్యందనము వందేడించి భీతిల్లి యే
గుసడిన్ గాంచితిరే ? యితం డెవఁడొకో ? కొంతేని నూహించిరే ?

కర్ణ—అంతటి శూరుఁ డెవఁడైననేమి ? ఇంతల కీవిచారమెందులకు ?

కృపా—అంగరాజా ! అట్లు నిరసించి మిన్నకుండుటకన్న జాగరూకత కలిగి వివేకిం మట మంచిదని కదా ? చిన్నపామునేనిఁ బెద్దకఱ్ఱతోఁ గొట్టవలయును.

ద్రోణు—రాజా ! అతఁ డెవఁడనియా ? నీవిచారణము. కడు మాననీయము. నాకుం దోఁచిన తెఱఁగు వినుము.

ఉ. కౌరవసేనపై కొకఁడు గాఁ జనుదెంచుట కెవ్వఁ డోపు నీ
ధారుణిఁ, గౌరవాన్వయుఁడె తప్పక కావలయున్ బకుస్రిజం
చేరిని గోరి పట్టితిమొ యీపురి వారలయందునిక్కువం
బాగయునయ్యె నర్జునుఁడె యాతఁడు సందియ మాడ నేటికిన్ ?

కర్ణ—(ఏకసక్కెముగా) మీ యర్జునునిజూచి చిరకాల మునుపటి శిష్యప్రేమ మీకట్టి యూహ జనింపఁ జేయఁబోలు, లేక,

ఉ. స్యందన మందెసించి పెలుచన్ బరుగెత్తినగుఱ్ఱ చూచి మీ
రందలివాఁడు పార్థుఁ డని యాడితి రర్జునుఁ డైనఁ ద్రోణుతో
డం దరలించ మూతన ? కడంగఁడె ? పోరి కొంకిం మకేల, యా
పందకొమోఁడొ పార్థునిఁగ భావన చేసితి రీయ పేరిమిన్.

కృపా—అంగరాజా ! వానివాక్యము తునుముట్టి విని పిమ్ముటఁ జెప్పఁ గూడదా

అశ్వ—(ఏకసక్కెముగా) అట్లు విని చెప్పినచో నాతఁడు పరిభవమునకు ముఖ్యమిత్రుఁ డని యెట్లు ! వల్లడించుకొనును.

దుర్యో—(భీష్మునుద్దేశించి) తాతా! వీర లందఱును నేమేమో యభిప్రాయములిచ్చు
చున్నారు వింటిరికదా? మీయభిప్రాయ మేమి?

భీష్మ—ఎవ్వరేని యుండు నొకప్పుడు గాకున్న నొకప్పుడేని నీవు నచ్చఁజెప్పఁగలరు గాని రా
ధేయునకుమాత్రము చెప్పలేరు. ఆతండు తప్పక యర్జునుఁడే. సందియములేదు. కా
రణము లింకను ధనురాచార్యులే చెప్పనైయున్నారు. అంతలో నీతఁడు నుత్ప్రేక్షకు

కర్ణ—(ఏమో చెప్పఁబోగా) [మొదలిడెను.

దుర్యో—(వారించి) ఆచార్యా! తమయభిప్రాయము సాంతముగా సెలవిండు.

ద్రోణు—ఎవరు చెప్పుట కేమున్నది?

ఉ. ఇంతకు మున్ను విన్నయదిరో కద? కీచకుచావు, భీముని
క్రాంతికి సాక్ష్యమిచ్చెనది, కవ్వడి యాతఁడు గావుటెల్ల మీ
కంతట నింతటన్ దెలియ నల్లదె వచ్చుచున్నవాఁడు ది
క్ప్రాంతము లెల్ల నిండె నది యాతని శంఖపుమ్రోఁత భూవరా!

(అందఱును వినుట నటింతురు)

కర్ణ—(తనలో) అవును. ఆధ్వని దేవదత్తధ్వనివలెనే యున్నది.

దుర్యో—గురువరా! నాకీసందియముం దీర్పుఁడు.

మ. తమకున్ శిష్యుఁడు గౌరవాన్వయుఁ డంతర్వాణి మాన్యుండు ని
క్రమపారంగతుఁ డింద్రనందనుఁడు పోర న్వచ్చుటే నిక్కమం
దము వీరుం డతఁ డేల వెన్కఁజను మానంబేని, సైన్యంపుసం
ద్రము వీక్షించినఁ బౌరుషం బధికమై దైవాఱదే? కిరీటికిన్.

ద్రోణు—చ. వెనుకకు నింక నేగెనొ వివేచన సేయఁగ రాదు గాని య
ర్జునుఁ డనుమాట నిక్కమిఁక శూలికి నెక్కుడువాఁ డెవండొ యా
తని నని నోర్వఁగాని విదితంబె తదన్యుల కోర్వరాము, యా
లను గడు వేగ నంపుము బలమ్ములఁ దోడుగ నిచ్చి భూవరా.

దుర్యో—(సంతోషముతో) అతఁ డర్జునుఁడే యైన మన కార్యము ఫలించినదే.

క. మాలఁ బదిరెండు సంవత్సరములు వని నుండి యొక్కసంవత్సర మీ
పురుసఁ జరియించి రావలె, నరుఁడే యతఁడంచు మీరు నమ్మిక యేనిన్.

భీష్మ—(తనలో) అక్కటా! వీనికౌటిల్య మెన్నఁటికిని బోదయ్యెఁగదా? మంచిది.
(ప్రకాశము) కుమారా! పదుమూఁడువత్సరములును నిన్నటికే నిండినవి. లేదేని యు
ను కొందము,

ఉ. పాలడుగంగ నర్జునుఁడు వచ్చినచో నిటులాడి వచ్చుఁ దా
వాలకుఁడై విరాటు భటుఁడై కద? రావలె నిప్పు డందుకై
యాలము సేఁతకుం గలదె? యర్జును, పిమ్మటఁ జూచుకొంద మా
కాలకళాధికుల్ దొరయఁగా దొరలెవ్వరొ? యేగ్నతింపుమా?

దుర్యో—(తనలో) అప్పుడే యీముసలి పాండవపక్షపాతము జూప మొదలుపెట్టినాఁడు. (ఆలోచించుట నటించును)

కర్ణ—(ఎకసక్కెముగా) ఏమీ! నిజముగా నతఁ డర్జునుఁడేయైన నతనిని మార్కొనువారేలేరా?

చ. అతనికె కాక యంతటికి నస్త్రగురుండు ఘటోద్భవుండు, నీ
వతులితవిక్రముండవు మహాహృదయుండ, విట్టిమీకునున్
బ్రతిగురుపుత్త్రుఁడున్ గృపుఁడు పాండవపక్షముఁబూని మీరు నీ
చత మతి రోయ రేనతనిజంపుటకే నొకరుండఁ జాలుదున్.

అశ్వ—(పరిహాసముగా) నీవు చాలినదియూ లేనిదియూఁ బాంచాలీపరిణయంబును ఘోషయాత్రయును సంపూర్ణముగా నెఱుఁగుదు. దానికేమి? (దుర్యోధనుదిక్కు) వరేంద్రా! ఇంతకును నతఁ డర్జునుఁడా? కాఁడా? యనునది వివాద్యాంశము. నిక్కముగా నర్జునుఁడే యైనను విరటునకుచరుం డగుకతన మనము ము న్నొనర్చికొన్నసమయ మతని కిప్పటువఁ బ్రతిబంధకము గానేరదు. ఏమందువా?

శా. న్యాయం బందునొ యేమి హేతువుననో నాతండ్రియు న్నేను గాం
గేయుండున్ గృపుఁడు న్నిగంతరముఁ దత్తేమంబ కామింతు మిం
తే యతా నిక్కమువైనను బరులయాదేశంబునం దుంటఁ గా
దే? యేదుష్కృతికైన సిద్ధముగ మే మెందుంటి మోభూవరా!

చ. విరటునిగోవులన్ బృథగ వీరులమం చొకపేరు పూని ని
ష్కరుణులమై హరించుటయు కాక నిరాగను లైనగోపబా
లురఁ బడమోఁదు టెవ్వరికి లోకులు మెచ్చెడి మేటికర్జమే?
నరులు పరానువర్తులు పొనర్చ నిదుష్కృతు లున్నె? భూవరా?

కర్ణ—(కోపముతో) అంతతోఁ గట్టిపెట్టుము. నీ యుపన్యాసమునకు నెల్ల ఫలితార్థ మతఁడు పరాధీనుఁడౌ గనుక నతనికిప్పట్టున సమయభంగ విచారణం బనావశ్యకమని తేలినది. (దుర్యోధనుదిక్కు) మిత్త్రమా? నీవలహృదయము నీకు స్పష్టముగాఁ దెలిసినదిగదా?

ఉ. పోరికి నిట్టివారిఁ గొని పోవుట హానికరంబు వీరు స
ద్వీరులు గారు పోషకులవేరము దీరుప లేరు శత్రులన్
శూరులు పెద్దఁగాఁ బొగడఁజొత్తురె? యాచనగాఁ దలంచెనో?
పాఱుఁడితండు, యుద్ధపుస్వభావ మెఱింగిన నిట్టులాడునే?

"తాఁజెడ్డకోతి వనమెల్లఁ జెఱచిన" దన్నట్లు తనకుఁదాను స్వతంత్రుఁడు గాని తక్కినవారిం గూడ నిరుత్సాహులన్ జేయుచుండునో? అగుఁగాక నీవు సంశయింపకుము.

ఉ. అర్జునులెక్క యే మతనియబ్బ సురేశ్వరుఁ డౌను గాక వి
స్ఫూర్జితశక్తిమై నెదిరి పోరి జయింపఁ గలాఁడ నూరకే
గర్జిలుపాటి గా దిపుడె కాంచెదు నాదుపరాక్రమంబు, నీ
తర్జనభర్జనల్ కని యెదన్ భయ మందఁడు కర్ణుఁ డెన్నఁడున్.

కృపా—వృథాగా నెందులకు వాగ్వ్యయ మొనరించెదవు? మనలో మనము మంచిచెడ్డలు చెప్పికొనుటయు నొకతప్పా? పైకి నవసరానవసరములం బట్టి మనమెట్లు సంచరించుచున్నను మనస్సుమాత్రము న్యాయముపక్కకు ములు చూపకమానదు.

ఉ. ద్యూతములోన గెల్చుటది దోసమటంచుఁ బ్రపంచ మెంచు నో
సూతతనూజ? దానివిని శూరత దెచ్చుకొనం బనేమి? దు
ర్నీతిని లోకమున్ బొగడునే? యటుసేయఁగ బ్రహ్మశక్యమే?
మూతి బిగించు వేరిపయి? మూర్ఖులె? వీరలు నీకుఁజాలరే?

కర్ణు—(పండ్లు కొఱికి ఏమో యనఁ బోవుచుండఁ దుర్యోధనుఁడు వారించును)

అశ్వ—(ఏకపక్కముగా) రాజా! ఎందుకు వారించెదవు?

క. వారింపనేల? యాతని, శూరత వాక్కులనె కాదె? చూడం దగుఁ "దా
నే రాజ" నెనెడిగర్వ, ప్రారంభం బితని నింతపలుకుం దెచ్చెన్.

ఉ. వచ్చెదమన్నవాఁ డమరవంద్య పరాక్రమధూర్వహుండు వి
వ్వచ్చుఁడు, మాటలన్ జనెడివాఁ డతఁ డెన్నఁడు గాఁడు మాపయిన్
మచ్చర మేల? యీతనికి మాకతఁడన్నను గౌరవంబు లే
దిచ్చుట, శత్రువైన వచియింపఁ దగున్ గుణమాదు లేక దా?

కర్ణు—(కోపముతో) నీవంటి కుక్షింభరులకు గౌరవమున్ననేమి? లేకున్ననేమి?

ఉ. పాఱెడువారు కావునసె పాఱుల మీరలు నిమ్ముఁ బోరులన్
బోరికి వెంటఁ బెట్టుకొని పోవుట, పిల్లినిగొంచుఁ బెండ్లియిల్

చేరుటవంటి '' దూరకొనఁ జెల్లదె తేనిమనంబునిట్లు కం
గా రొనరించునట్టి పనికా ? యిటకున్ రథమెక్కి నచ్చుటల్.

అశ్వ—(కోపముతో) ఓరీ ! జాల్మా ! ఏమని పేలితివి ? ఇదిగోఁ జచ్చితివిరా ! (కర్ణునిపై కుఱుకఁబోవును.)

ద్రోణు—కుమారా ! ఊరకొనుము. ఎందుకేని యసమానునితోఁ బ్రసక్తి కూడదు.

కర్ణు—(రౌద్ర్యముగా) రమ్మ; అంతలో శాంతించితివేమి ?

ఉ. అలము సేయువానివలె నాయుధముం గొని సారెసారె మీ
సాలను దువ్వుకొంచు నృపుసత్రమునం బడి మెక్కి మెక్కి పైఁ
గాలమువచ్చినప్పుడిటు కాతరతన్ గని 'తిన్నయింటివా
సాలను లెక్కవెట్టు' నినుఁ జంపి కురుప్రభు నవ్వదీర్చెదన్.

అశ్వ—(కత్తి వెలికి) ఓరీ దుర్జనమార్గన్య ! జఘన్య!

శా. కందాలోఁ బడి భుక్తశేషమును జక్కన్ 'మెక్కి బల్మెక్కి యే
నిం దుర్నీతికిఁ ద్రిప్పనీబ్రతుకు నేనే కాదు లోకంబులో
నిందన్ జేయనివార లుండ రిదిగో నీచావు దాపయ్యెనో
పందా ? నోటికిబుద్ధిచెప్పకొనుమా పైపైకి రాఁబోకుమా.

కర్ణు—(అశ్వత్థామపై కుఱుకఁబోవును)

దుర్యో—(వారించి) మిత్రమా ! ఇప్పుడు నీవు శాంతించి నాయందలి విశ్వాసమును జూప వలయును (ద్రోణునిదిక్కు)

ఉ. మీ కిది న్యాయమే కద ? యమేయపరాక్రము లక్ష్యు శత్రునిన్
వాఁని పెద్దఁ జేసి యిటు వారికివీరికి వాదు గూర్తురే ?
సాకినవాని ద్రవ్యము విసంబె ? యసంబున కాస జేయరే ?
నాకవమానమైనఁ గదనంబున మీకుఁ బ్రశస్తి గల్గునే.

భీష్మ—కుమారా ! ఇఁదు ద్రోణాదుల తప్పిదంబు లేశంబును లేదు. కర్ణుఁడు తనకుంగల పరాక్రమాతిశయంబు ప్రకటించె. దానికేమి.

క. ఆర్యులు కదనంబులఁ గడు, ధైర్యస్థైర్యములు గల ప్రధానులు వీరల్
కార్యాకార్యజ్ఞులు దు, శ్చర్యులె ! యివ్వారిఁ గేలిసలుపన్ దగునే.

అర్జునుండన సామాన్యుండు కాఁడు. అతఁడొక్కఁడేకదా ! యతని మన మొప్పరికింపం జనదనుట మన క్షేమమునకే కాని వేఱొండు కాదు. కావున వారలం బ్రసన్నులం జేసికొని కార్యంబు నెఱవేర్చికొనుము. (ద్రోణాదులదిక్కు)

ఉ. దగ్గఱవచ్చె నల్లదె పృథాసుతుస్యందన మార్యులార మా
యొగ్గుఁ దలంపఁబోక యిట కేంచుకు వచ్చితి మత్ప్రికార్యముల్
సెగ్గఁగఁజేయుఁడీ ? విజయునిన్ జిరకాననవాసజాతరో
షోగ్రుని నగ్రితేజు నెటులో మఃమాఁపుద మెల్లభంగులన్.

(దుర్యోధనునిదిక్కు)కుమారా ! నీకర్ణుని సహాయునింగాఁ గొని పసులవెంబడింజనుము.

దుర్యో—(కర్ణసహితముగా నిష్క్రమించును.)

(అంత నర్జునుఁడు స్వస్వరూపముతో నుత్తర సహితముగఁ బ్రవేశించును.)

(ద్రోణాదులందఱును బ్రసన్నులై సన్నద్ధులగుదురు)

అర్జు—(నవ్వి) ఇంకను నీకు సంశయము బాధించుచునే యున్నదా ?

సీ. కంకుండు నానిరాతంకుఁడు మీతండ్రి ప్రియమిత్రుఁడతఁడు మాపెద్దయన్న
వలలుండు కీచకవనవహ్ని మీబానసీఁ డెవ్వఁడతఁడు మాచిన్నయన్న
వారువంబులమీఁది పారుపత్తెమున కర్హుండు దామగ్రంధి యొక్కఁతమ్ముఁ
డాలఁగాచెడివారి కధినాథుఁ డల్లతంత్రీపాలుఁడే సహదేవుఁ; డేన
యనర్జునుండను సైరంధ్రియాజ్ఞసేని, గాండివంబియ్యదియె నురేంద్రుం డొసఁగిన
మకుట మిద్దియె యే నపుంసకుఁడ నగుట. యూర్వశీశాపమునఁ జుమ్మియుత్తరుండ!

శాపావసానం బగుటంజేసి మరల నారూపు నాకు వచ్చె భీమసేనాదుల యాయుధమ్ములు
నీవు శమీవృక్షమ్మున చూచి యుంటివి మఱియును నీనడిగిన ప్రశ్నంబుల కెల్ల
నుత్తరం బిచ్చితి నిఁక నీవు లేశమ్మును జంకు గొనక సారథ్యమునం దప్రమత్తుఁడవై
వర్తింపుము. రథవేగంబు హెచ్చింపుము.

ఉత్త—చిత్తము. అట్లే యొనర్చెదను.

క. నరుఁ డవని నిన్నెఱింగిన, తరుణమునన పోయె నాయెసంగలభయ మో
కురువీర ! యెఱిఁగి యెఱుఁగక, పగచించిన తప్పులకును వేఁడెదనిన్నున్.

అర్జు—అట్టి సందియము నీమనమ్మున నుంచకుము. తేరు వోవనిమ్ము.

ఉత్త—ఇదిగో ! తోలుచున్నాఁడను. (అట్లొనర్చును.)

అర్జు—(చేతితో నిర్దేశించి) నృపకుమారా ! అటు చూడుము.

శా. ద్రోణుం డాతఁడు, భీష్ముఁడల్లతఁడు, కర్ణుండాతఁడే, చాపని
ర్వాణంబుల్ వినఁచ్చుచున్నవియె ? యశ్వత్థామ నూ ? యాతఁడా
స్థాణుం బోలినవాఁ, డతండె కృపుఁ డాచార్యోప మానుండు, పై
రాణించున్ ధ్వజమందు వ్యాళి మతఁడే రారాజు కన్గొంటివే.

ఉత్త—దగ్గఱకు వచ్చితిమికదా ! ఇంకను వీరు మనపై నారాచమ్ములు విగుడ్చరేమి ?
అర్జు—ఏమనియా ?

శా. ఆచార్యుండు నియంత, యాయనకు నాయం డెంతయో పేర్మి, స
త్యాచారుఁడగు భీష్ముఁ డోలి మము బాల్యంబాదిగాఁ బెంచె, ద్రో
ణాచార్యాత్మజుఁ డేను సోదరుల మన్ననట్లుండు, మద్దృష్టి మా
కాచార్యత్వము చేయుటన్ కృపుఁ డుపాధ్యాయుండె యౌ నుత్తరా !

మ. ఒకకర్ణుండు సుయోధనుండు మనపై నుగ్రత్వముం బూని కొం
డిక నాఁడాదిగఁ గీడు సేయుదురు కానీ వీర లయ్యార్యులన్
గికురింపం దగ దౌఁ గదా ! మనము మున్ గీలింతు మేనిన్ శిర
శ్శ్రీకరం, బార్యులు వింతు రంతవఱకున్ బైరారు వారుత్తరా !

(పాఱఁజూచి) సుయోధనుండు గడుదవ్వునఁ బసులవెంటఁ జనుచున్నవాఁడు. కావున
మనమిచ్చోట నున్నఁ బ్రయోజనములేదు. మనతేరిపక్కగా నతనియెదుటికిం గొ
ఉత్త—అట్లనే పోనిచ్చుచున్నాఁడను. [నిపొమ్ము.
అర్జు—(యోజించి) క్షణ మిక్కడనే యుండనిమ్ము. (తనలో)

క. వీరియెడ నాకుఁ గలిగిన, గౌరవముం జూపవలదె ! కలదే ! గురుధి
క్కారము, శ్రేయస్కరమే, నారాచమ్ములను వీరినారాధింతున్.

(కొన్ని యమ్ములు విడిచి) ఉత్తరా ! తేరు వెనుకఁ జెప్పినచొప్పునఁ బోవనిమ్ము.
ఉత్త—చిత్తము. (ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)
ద్రోణా—(సంతోషముతో)

శా. ఔరా ! శిష్యుఁడ నన్ను నీవకదరా ? యాచార్యసద్భక్తి నీ
దేరా ? నూర్గురు శిష్యు లుండవలెనే ? యీవొక్కఁడేచాలు, జ
న్మారాతిన్ గురునాథుఁ గొల్చుగురుపై నన్నన్న ! కోపింప కి
ట్లారాధింతువె ? దీనికిన్ ఫలము నీ కౌఁ గాక శీఘ్రమ్ముగన్.

(పట్టరాని సంతోషముతో భీష్మునిదిక్కు) చూచితివికదా ? మనయెడల నాతఁడొనర్చి
న గౌరవము.

తే. గీ. స్వాగతమునకు రెండేసి సాయకములు, శ్రవణములుసోఁకి సోఁకనిసరణి నించె
వందనమ్మున కట్టులే వైచె పాద, యుగళి సోఁకియు సోఁకనిపగది నరుఁడు.

భీష్మ—(నవ్వి) ఆచార్యా ! యిం దాశ్చర్య మేమి? అతఁ డొనర్చినశిష్యత్వ మెట్టిది?
(ప్రక్కకుఁజూచి)

చ. మనలఁ బరిత్యజించి యదె మండలపుం గతిఁ దేరు ద్రిప్పి యు
ర్జునుఁడు సుయోధనున్ గదియఁ జూచుచుఁ బోవుచు నున్నవాఁడు తేఁ
డని యొనరింప లేఁ డతని నాఁగి, క్షణంబునఁ బోయి తేనిమ
న్నన నిలుపన్ వలెన్ దడవినన్ జయి వచ్చుఁ జూడుఁడీ కడంగుఁడీ.

అశ్వ—(పాఱఁజూచి) చూడుఁడు రారాజుపైకరుగుకవ్వడికిఁ గర్ణుఁడడ్డమగుచున్నాఁడు.

ద్రోణా—తండ్రీ ! అట్లని మన మొప్పరికింపఁ జనదు. మీ రిరువురును బోయి రాజుం గాపాడుఁడు. వలయు నేని యేమును వచ్చెదము.

(కృపాశ్వత్థామలు నిష్క్రమింతురు.)

ద్రోణు—(భీష్మునితో) కర్ణార్జునులద్వంద్వయుద్ధ మెట్లున్నదో పరికించితిరా ?

భీష్మ—ఉభయులును సమర్థులే కదా ? అయిన నర్జునునకితఁడేకాఁ డెవ్వరేనియు లొచ్చనక తప్పదు. (పరికించి) కనుఁగొంటిరా ? కర్ణు నతిక్రమించి) దుర్యోధనుఁ జెనకఁ బోవునవసరంబున మనయశ్వత్థామ యనికిఁ గడంగెను ?

ద్రోణు—(చూచి) యుద్ధము కడు భరముగా నుండెడిని కాని కవ్వడి యక్షయతూణీరుం డగుటచే నితని నతిశయింపవచ్చును. నేను బోయి యతనికి దలపడియెద (కొండొక పోయి నిల్చి) ఇతఁ డెక్కటమున నా కుమారుం దలపడక రయ నాపంకను వచ్చుచున్నాఁడు.

అర్జు—(ఉత్తరునితోఁ బ్రవేశించి) ఉత్తరా ! తేరమ్మహాత్మున కభిముఖముగాఁ బోవనిమ్ము. (తనలో)

ఆ. వె. ఓనమాలు మొదలు నొజ్జయై కలువిద్దె, నెట్టితిట్టి చెప్పి ముగుదతనము
వాపినట్టిగురునిపై కేమికమ్మన, బవరమునకుఁ బోదు భయము విడిచి.

(విచారముతో) ఓహో ! దైవమా ! యిక్కరుకులపాంసను కారణమ్మున నెన్నియిక్కట్టులు ఘటించితివి ?

మ. పతితో శోకాను బుత్త్రిఁ గన్న నవలా, భార్యాసమాయోగసం
గతుఁ డాపై జననిన్ గణింపఁడు, భిపక్షతుత్వమున్ బూను యా
పితృద్రోహుండు, సమాప్తవిద్యుఁడు గురున్ ద్వేషించు నన్నట్టి సా
మెత నన్ జూచి పఠింతురే ! యిఁక జనుల్, మేనెల్ల వమ్మయ్యె నే.

(యోజించి) ఇట్లుగుంగాక (సమీపించి చేతులు జోడించి)

క. అడవులఁ బండ్రెండేఁడులు, కడునిడుమలు గుడిచినట్టికవ్వడి మీశి
ష్యుఁడు మీరిడుదీపము మీ, యడుగులకుఁ ద్రికరణశుద్ధి నభివాదించున్.

ద్రోణు—(ఆనందముతో లేచి నెత్తి) వత్సా! దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవై సర్వవిధమ్ముల వన్నెకెక్కుము. శిష్టాచారమ్ము కావించితివి కావున,

క. వినుము రథ మెక్కు మాహవ మునకున్ డీకొమ్ము మేము మును చెప్పినయా
ధనురాగమమును జక్కఁగ, గను నొప్పఁగఁ జెప్పుమమ్ముఁ గయిసేయుమికన్.

అర్జు—(వినయముతో) తమయాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాఁడను. (రథ మెక్కి సంశయముతో తనలో)

క. గురుపై నెక్కరణిని శర, పరంపరలు విడుచువాఁడఁ బగతుఁడె? యాతం
డరలేక యాజ్ఞ యిడుఁగా, కరయంగా వలదె? యిట్టి యాగడము నెడన్.

ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము)

ఉ. ఏనయి యెంత చెప్పినను నేయఁగఁజాల శరంబు మీరె నా
పైనెనరుంచి యేయుఁడగుఁ బ్రప్రథమంబున నట్టులేని నా
మానసమందుఁ గల్గు ననుమానము వోవుటె కాక సత్యసం
ధానిరతుండు ధర్మజుఁడు తమ్మునిపైఁ గడు నల్గకుండెడున్.

ద్రోణు—(తనలో) బళిరా! అర్జునా! బళిరా! (ప్రకాశము) అట్లే కావించెదను. కాని రణోచితస్థలమునకుఁ బోవుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

భీష్ము—(సంతోషముతో) సెబాసు! అర్జునా! సెబాసు! "అశ్యంపితురాచార" మ్మనుట నీకు సర్వవిధములం బట్టినది.

చ. అలజమదగ్ని పుత్రునకు నస్త్రగురుండ వైన, నాకు నీవునుం
గలన నొకింత వెన్బడవు "కౌరవ వంశమునందు నేఁటితోఁ
గలిగెను యోగ్యమొక్కటి తగన్ గురుమెచ్చును గాంచినట్టి" దన్
విలసనమున్ గడించితివి వీరవరేణ్యుఁడ వైతి వొప్పగన్.

(పరికించి) ఏమీ? అస్త్రగురుఁడే కాక గురుపుత్రశారద్వతులు గూడ నోడినారే? అర్జునుఁ డుత్తరునితో నేమో యనుచున్నాఁడు. (విని) గోవులం దోలికొని పొమ్మని గోపాలకుల నాజ్ఞాపింపుమనియు నీజయమంతయు నీవే కావించినట్లు నగరంబునఁ జాటింపుమనియు బోధించుచున్నాఁడు. (విని) మరల నేమో యనుచున్నాఁడు. (తెఱలో)

ఉ. అమ్మహితుండు చాపధరు లందఱికిం దలపువ్వు వృద్ధుఁడం
చమ్మని నెంచఁబోకు మరినూదన తాపటిమంబు పట్లబిం
కమ్ముగు జవ్వనంబు పొడకట్టు మటేమనుకొంటివో? మహా
త్మ్యమ్మున మేటి యాకొక పితామహుఁడే యనరే? దేవుఁడే.

కావునఁ గడు జాగరూకుండవై సారథ్యమ్ము నెఱపేర్చెదవు గాక. (ఉత్తరార్జునులు ప్రవేశింతురు.)

అర్జు—ఉ. ఆయన గెల్చి కాని మనమక్కురురాజుఁ గలంపలేము గాం
గేయున కాదరంబు కద ! కేవలముగ మనయం దఃంగగా
దోయదనీశనందన ? నయోచితమార్గము దప్పఁ డెప్పుడా
మ్నాయవిదుం డతండు గదనం బొనరించియు తీరుఁ దీరుగన్.

భీష్మ—(సంతోషముతో) అర్జునుండు నన్నుం గూడఁ దనవిద్యాపాటవమ్మున సానం దింపఁజేయ నిట వచ్చుచున్నాఁడు. (ప్రక్కఁజూచి) యీయిరువుర సమరముం జూచుటకుఁ గాఁబోలుఁ గురురాజుతోపాటు యోధులందఱును నీదిక్కునకేఁ వచ్చుచున్నారు. (సన్నద్ధుఁ డగును.)

(అంత దుర్యోధనాదులు ప్రవేశింతురు.)

అర్జు—(వినయముగా.)

ఉ. పోరికి నిన్ను మార్కొనఁగఁ బోలునె ? యొక్కని కేని యోజ మహో
దారచరిత్ర ? యట్లయినఁ దప్పక వచ్చె విరాటుబంటనై
కారణ మిట్టిదన్ వికలిగాఁ దలపోసెదొ యేమొ ? యోదురా
చారుఁ గృతఘ్ను గౌరవవిచారవిదూరు క్షమింపు మియ్యెడన్.

భీష్మ—(ఆదరముతో) తండ్రీ ! క్షత్రియోచితప్రచారప్రవర్తనుండ వగుని న్నొకరు క్షమించుట యెందులకు ?

ఉ. శూలి నెదిర్చినట్టి యల శూరత విన్నది యాది నీకు భూ
పాలురె కారు దేవతలు భండనమం దెదురే ? యటంచు నేఁ
బోల నెఱుంగుదున్ సమరమ్ముం బొనరించెద నైన నన్ను నె
ట్లాలములోఁ గలంచెదవొ యయ్యయి భంగులు చూచు వేడుకన్.

ఉ-చిత్తస్థలమ్మున కరుగుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

అశ్వ—(ఆకాశము వంకఁ జూచి) ఓహో ! ఆకస మెల్ల నంబరచరుల విమానము లెట్లు నిండినవో ?

తే.గీ. తాతమనుమల సంగరాద్భుత్యమునకు, సంతసించుచు నున్నారు చదల సురలు
హరిని సంగరమున గెల్చినట్టిఁ డొక్కఁడొక్కఁడో హరునోర్చిన యొక్కఁ డితఁడు.

కృపా—(చూచి) కుమారా ! గాంగేయునిచాపములు నర్జునుఁ డెట్లు తుత్తునియలు సేయుచున్నాఁడో చూచితివా !

ఉ. ఎత్తెను చాప మొక్కఁ, డొకఁడేటున నీతఁడు త్రుంచె నిండి తా
నెత్తె నితండు త్రుంచె నిటులెత్తుటయే తడ వెన్నిమాఱులో
తుత్తునియల్ పొరిం బరి తూఁగు నెవండిఁకఁ బార్థుతోడఁ బో
రొత్తరుఁ డాతనిం దొరయు యోధులు నున్న జగత్త్రయంబునన్.

ద్రోణు—(ఆశ్చర్యముతో) అహహా! యితని శరలాఘవము!

క. చాపమ్ముఁ ద్రుంచి కేలొక, చాపమ్ము గ్రహించునంత శాంతనవునిఁ బెం
దూపులఁ గొన్నిటఁ బార్థుం, డాపన్నునిఁ జేసి తోలె నదె యుద్ధజయున్.

అశ్వ—(కర్ణునితో నెకసక్కెముగా)

ఉ. పార్థునిలావు నీ కెఱుఁగ వచ్చెనె? యిప్పటికేని, కాలపు
న్వార్థము నాఁగ నాతఁ డిటు వచ్చెడి తోనికిఁ గల్గువారిమిన్
సార్థకమున్ బొనర్ప సమయం బిదియే యెదిరించి నిల్వ పా
ర్థ్యార్థిని గెల్వ లేనిబిరుదమ్ములు నమ్ములు కావె యేరికిన్

దుర్యో—(తనపైకి వచ్చుబాణమ్ముల నిపుణముగా వారించుకొనుట నటించును.)

కర్ణ—(సంరంభముతో) రాజా! నేనుండఁగా నీవెందుకు వారించుకొనవలెను? (కోదండ
ఎడి నిలిచి పోటుల నటించును)

దుర్యో—ఏమీ? ఈనాఁడితని విక్రమం బపక్రమంబుగా నొగడుచున్నదే! (యు
ద్ధసన్నద్ధుఁడగును)

అశ్వ—(తనలో) ఏనాఁ డతనివిక్రమ మపక్రమము గాకున్నది? మన కిప్పటి కప్పుడే
క్రొత్తగాఁ గన్పట్టును.

అర్జు—(పరికించి) విరాటనందనా! అదె సుయోధనుఁడు మనకుం జేఁ జిక్కియున్నాఁ
[డు. అందమ్ములిటు పఱపుము.

ఉత్త—(అలసటతో)

చ. ఎడ యొకయింత లేదొకటె యేయుట యేనిఁక నిల్వఁజాల మే
నడపడ లాడఁగాఁ దొడఁగె వారువముల్ కడు డస్సెనంత యా
క్కడ శ్రమ దీర్చి కొందమిటు లేకముఖంబుగఁ బోరు సల్పి యే
వ్వాఁడు బడలందు లోకమునఁ బార్థులె? పార్థివులెల్ల సర్జువా!

అర్జు—(మోదముతో చేయి సాఁచి) రాజనందనా! కడుబడలితివి. ఇఁకఁ గష్టించినంతనా
డుగదా? అందు కింతాంత మేనియు నవసరము లేదు.

మ. అదె రారాజతనిన్ బరాభవము చేయన్ గాల మొల్లెంచె దు
ర్మదుఁ డీతండు గణింపఁ డేని మహామాత్స్యపార్థప్రఁ, డి

య్యాదనఁ బైఁ బడమేని జోదులు శ్రీమంబాఱఁ సమీపించు రాఁ
గుదు రీయుత్న, మొకింతయోర్చికొనుమా ? కోపంబు దీపింపఁగన్.

అంత వలసిన సేన యశ్వమ్ములం గడపఁ గలవాఁడ నీయథాశక్తిం బని సేయుము. (శర ప్రయోగము నటించి)

ఉ. పాఱెదవేల ? జూద మని వచ్చితివో ? యిది భండనంబు, తే
రూరక యొక్క మాత్రమున కోడరు శత్రులు, వీరులెల్లడన్
స్వారి యొనర్పఁ గాఁ గలవె ? సామజయానము నెక్కి, నేఁడు నీ
పేరు నిరర్థకం బగును బెంపటి యేగినచో సుయోధనా ?

తే. గీ. అబలఁ బాంచాలి నవమానమందఁజేయ, నమ్మ నోరెఱుఁగని పశువ్రజముఁబట్టి
కట్టి గొల్లలపైని వేవేగ నుఱుక నమ్మ, రాదొకో ? విన్వమ్మ నమ్మ సేర్ప.

ఉ. రాజవుకావె ? నీవు కురురాట్కులమందు జనింప లేద ? యే
యోజ ధరన్ భరించెద నహో ! యని పోరులునన్య, నింతని
న్నే జూఁడ వేల వచ్చితి వినీ ! యని నీతఁకు, యుద్ధ మన్నచో
భోజనమో ? యలంకరణమో ? యనోధనధూవిహారమో ?

ఉ. చంపెదనంచు భీతినడి పాఱెకుఁ బాఱెద వేల ? నేను నిన్
జంపమి నిక్కవంబు రిపుజైత్రభుజుండు మదగ్రజుండు నా
యింపఁ బ్రతిజ్ఞగొంటెఱుఁగవే ? మిము నూర్వుర మొన్న మొన్న నే,
చంపెను మావలెన్ ద్రుపదజన్ గికురించినకీచకావళిన్.

దుర్యో—(సిగ్గుపడి నిలుచును.)

భీష్మాదులు—(మరల యుద్ధసన్నద్ధులై శరప్రయోగము నటింతురు)

అర్జు—(ధ్యానమునటించి యమ్ము విడుచును.)

భీష్మాదులు—(అందఱును మూర్ఛ నటింతురు.)

అర్జు—ఉత్తరా నీసహోదరి యుత్తర చెప్పిన పలుకు స్మృతికిం దెచ్చుకొని వీరి యు
ష్ణీషాంచలమ్ముల నుత్తరించి యిటు తెమ్ము.

ఉత్త—చిత్తము. (దరికరుగఁబోవును.)

అర్జు—(మెల్లఁగా) మాట, ఈమోహనాస్త్రమ్మునకుఁబ్రతి పితామహుండెఱుఁగుఁగా
న వతనిదెసకుంబోకుము. తక్కఁగలజోదు లెఱుంగరు వారలు తెలియఁగను నాలోన
కృతకృత్యుండనై మరలిరమ్ము.

ఉత్త—(తలపాగలకొసలు కోయుట నటించును.)

భీష్మ—(ధ్యానము నటించి కనులువిచ్చును.)

ఉత్త—(పరుగున వచ్చి యర్జునుని నొద్దనిలుచును)

అర్జు—ఇఁకఁ బోదము పద (నిష్క్రమింతురు.)

భీష్మ—(తనలో) అన్నా ! క్రీడి యెంతపని చేసినాఁడు ? (కోపముతో)

చ. నిలునిలు పార్థ ? మోహనము నీవ యెఱుంగుదువే ? బలమ్ములన్
గలఁచెద ? యుక్తి వమ్మమెయిఁ గల్గునె? దీన యశంబు ధర్మపుం
గలన జయంబొ వేఱొకఁడొ గాంచుట యుక్తము కాక నిద్దురన్
సొలసినవారిపైఁ దగునె ? శూరతఁ జూపుట నిన్నుఁ బోటికిన్.

(దుర్యోధనుని శిరము చక్కఁగాఁ బరికించి మెప్పుతో)

చ. కరుణయటన్న నీయదియ కౌరవనాథు శిరంబునిప్పు డు
త్తరుఁడొగి నుత్తరించెనని తత్తరమందితి భ్రాంతికల్మి ని
క్కురుపతి కిట్లు చేపడినఁ గుత్తుకలొక్కటఁ గత్తరింపఁడే?
తరతమభావవేది యగు ధర్మజుఁడమ్మఁడ వౌదు వర్జునా.

(ద్రోణాదులు మూర్ఛ దలియుదురు)

దుర్యో—(కోపముతో)

శా. ఏఁడీ ? ఫల్గునుఁ డేడఁబోయెనో కదాఁ యిందెందుఁ గన్పట్టఁడే
కూడన్ ముట్టుద మేటికీతడ ? పదే గోపాలకుల్ గొల్వ నా
జాడన్ బోయెడి మిన్నకుంట తగునే ? శౌర్యమ్ము వమ్మయ్యెనే?
వాడం బాఱినమోముతోఁ బురికిఁ బోవన్ బాడియే సేనికిన్.

భీష్మ—కౌరవేంద్రా ! ఎందుకీ పశ్చాత్తాపము ?

చ. మనకవమానమా ? కడుఁ బ్రమాదము దప్పెను గ్రీడి కేవల
మ్మును గరుణాళుఁ డేమిటికి మూర్ఖత నాతనిఁ దూఱఁబోయె ? గ
య్యానువునఁ గుత్తుకల్ దునిమెనా ? మన మేమగువార మట్టియో
గ్యునికి జయంబు కాక మఱియొక్కనికిన్ జయమబ్బనేర్చునే ?

దుర్యో—(లజ్జా దైన్యములను నటించును)

కృపా.—(దృష్టినిగిడ్చి) పితామహా ! సుశర్మకాఁబోలు ననతిదూరమ్మున నిటువచ్చుచున్నాఁడు. అక్కడివిశేషము లేమైయుండునో ?

అశ్వ—ఇక్కడ నింతమంది యోధానుయోధు లుండి యిట్లుజరిగినదికదా ? ఇఁక నక్కడ మఱియొకలాగు జరుగునా ?

చ. ఆట శమనాత్మజుండుఁ గవలున్ మఱిమారుతియున్ గడంగిపో
రుటకుఁ దొడంగినన్ బలము రూపఱు టబ్రమె ? వీరలెల్ల బా
సట యొనరింప నేగరె ? విచారము నొందఁ బనేమి ? పార్థుఁ డె
క్కటిన దిగంతముల్ గెలువఁగా వినమే కనమే తదుద్ధతుల్.

కర్ణ—(తనలో) అక్కటా ! మొదట వీరెన్ని వచించిరో దైవమన్నియును ఘటించినాఁడే ! (ప్రకాశము)

చ. బవరము సేయ నొక్కరుఁడు సవ్యజయం, బొకటన్ దొలంగు దీ
నివిషయమై విచారణము నెక్కలువం బని లేదు కానిచో
నెవరు సెలంగరే ? విజయ మేడ్తెఱ, దైవబలంబు కాక యొ
క్క విజయుఁడే జయించె ననఁగా వశమే ! కురునాథ ? యిందలిన్-

కృపా—ఒక్కయర్జునుఁడే యొనర్చిన యిట్టి యనేకదుర్ఘట కార్యమ్ములు గలవు. ఐనను మనయిప్పటి యవస్థకుం దగినప్రసంగ మింతకన్న నుండదు.

సుయో—(పితామహాదులకు) సమయభంగమున్ గూర్చి తమయభిప్రాయ మేమని స్థిరపఱచెదరు ?

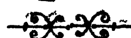
భీష్మ—నాయభిప్రాయ మిదివఱకే విశదీకరించితిని. వలసిన ,

ఉ. ధర్మజుఁ డెన్నఁ డేయెడ నధర్మపథంబునఁ గాలు పెట్టఁడీ
మర్మము నీకుమం దెలియు మానవనాథ ! తదర్థ మొక్కనిన్
నిర్మలచిత్తునట్టొడకు నీ వనుపన్ సకలంబు తెల్ల మా
సర్మిలి మీకు వారలకు నా టిఁక నేనియు మేలు భూవరా !

దుర్యో—(తనలో) వారలకును మాకును జన్మాంతరమున నేమో గాని యీజన్మమున మాత్రము సఖ్యము కుదురదు. (ప్రకాశము) కానిండు పురికిం బోయి యిందుం గుఱించి యోజింతము. (అందఱును నిష్క్రమింతురు)

గద్య.

ఇది శ్రీ—తిరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితం
బగు పాండవప్రవాసమ్మునందుఁ
సప్తమాంకము.

శ్రీమత్పరదేవతాయైనమః

పాండవప్రవాసము.

అష్టమాంకము.

(అంత నర్జునుఁడును నుత్తరుఁడును బ్రవేశింతురు)

ఉత్త—బృహన్నలా ! (నాలుక కఱచుకొని) ఇంద్రనందనా ! ఈజయము నేనేయొనర్చినట్లు మాతండ్రిగారికిఁ దెలియఁ జేయింపు మంటివికదా ? దానికింగతమేమి ?

అర్జు—ఏమనియా ? కొమరుఁడు సంగర మ్మొనర్ప నేగె నని యాయన విని యుండి పదంపడి యొంటరివలననో జయము కల్గినదన్న నంతగా సంతసింపఁడు. (చేయిసాఁచి) చూచితివా ? యెట్లలంకరించిరో పట్టనము ! (విని) ఉత్తరవిజయమంగళమని చాటింపు వినఁబడుచున్నది,

ఉత్త—(నవ్వి) పదంపడి దానికర్థము నిట్లు చెప్పకో వలయును.

అర్జు—ఎట్లు ?

ఉత్త—శ్రేష్ఠుఁడైన విజయుని సంబంధమగు శుభమని.

అర్జు—(పరికించి) కొల్వుకూటముదాఁపునకు వచ్చితిమి. (విని) ఏదో మీతండ్రిగారు బిగ్గరగా నుపన్యసించుచున్నారు.

(అంతట విరటుఁడును బ్రచ్ఛన్నవేషులగు పాండవులు నల్వురును బ్రవేశింతురు)

విర—(కోపముతో)

ఉ. గొల్లలువచ్చి నాకొమరు గొప్పదనంబు వచింప నేను నూ
రెల్లను జాటఁ బంపఁ దగదే ? యొక పేడికతమ్మునన్ జయా
భ్యుల్లసనంబు గల్గెనె ? రిపుల్ రథసారథి కొండాటింతురే ?
నల్లవొ ? యిట్టిమాట లనినన్ సహియింపను గంక ? యింక నిన్.

ధర్మ—రాజా ! కోపింపకుము.

క. కౌరవు లెక్కడ ? మిగులఁగు, మారుఁడు పసితనమువాఁడు మనయుత్తరుఁ డ
పారబ్ధసంగర విశే, షారూఢుండేడ ? గెలుచు టది యేడ? నృపా?

కావున నామాట విని బృహన్నలవిజయంబు చాటింప నంపుము.

ఉత్త—(విని) మన మొనర్చినకపటము మీయన్నగారికిని మాతండ్రిగారికిని గలహమున

కుఁ గారణం బగుచున్నయది. మన మిఁకఁ దడయఁ దగదు. పోయి యథార్థము నివేదింతము.

అర్జు—నీవు ముం దరుగుము నీవెనువెంటనే యే నేను వచ్చెదను.

విరా—(కోపముతో)

క. పెడికిఁ బొగడఁగ వలదన, నోడవు భయమింత లేదకో! నాయెడ, నీ
జాడ యెఱుఁగంగవచ్చెను, జాడుము శిక్షింతునిను నసూయ యడంగన్.
(సారిగో నివేయును)

ద్రౌప—(పటాక్షేపముగా సైరంధ్రీవేషముతోఁ బ్రవేశించి) చీరచెఱఁగున రక్తముఁ దుడుచుట నటించును)

భీము—(క్రోధము సూచించును)

ఉత్త—(తత్తఱముగా వచ్చి) తండ్రీ! యెంతయనుచితము గావించితివి.

ఉ. అమ్మహనీయుఁ డీశ్వరని యాత్మఁ దలంచితి? ధర్మమూర్తి లో
కమ్మఖిలమ్ము నేలఁ గలకార్య విచక్షణుఁ డుత్తమోత్తముం
డిమ్మెయి ధిక్కరింతువె? శుభేచ్ఛులకున్ ద్విజవర్యరక్తపా
తమ్మది శ్రేయమే సకలధర్మవిధిజ్ఞుఁడ విట్లొనర్తువే?

విరా—(వినివిననియట్లు పట్టరాని సంతోషముతో)

చ. కౌరవసేన నొక్కడఁపఁ గల్గితి వెట్లు? కుమార! యాజిదు
ర్వారులు వార లప్పగతురా మవిజేతపితామహుండు, మేల్
భారతవీరులన్ గెలిచి వచ్చితి వెంతనుఁ జాల? నేను స
త్కారము గంటిఁ బుత్రకులఁ గాంచినవారల కెల్ల మేటినై.

ఉత్త—తండ్రీ! పదంపడి సకలమ్మును దెలియనగుం గాని ముం దయ్యనఘుని వేఁడికొని సుప్రసన్నుం జేసికొనుము.

విరా—కుమారా! బృహన్నల యెక్కడ?

అర్జు—(సమీపించును.)

ఉత్త(గౌరవముతో) ఈయనయే.

విరా—(తనలో) ఇతఁడే బృహన్నల యెట్లగును. (సంశయముతో ప్రకాశము

ఉ. ఆతఁడు పేడి, యీతఁ డనఘాకృతిఁ బొల్చెడిశ్మశ్రుమంతుఁ డ
త్యాతతపౌరుషంబునకు నాకృతియో యన నొప్పువాఁడు, ప్ర
ఖ్యాతగుణాకరుం డని మొగంబె తగం బలుకం దొడంగె నీ
కీతనిసఖ్య మెట్లొదవె? నేర్పడఁ జెప్పుము నాకుఁ బుత్రకా!

ఉత్త—శ్రీ ఘమ్మను వినప విస్తరించి వచించెద. ఇపుడు నూతప్రాయముగా నిని మతి యొండునచింపక యుష్మహానుభావశరణంబు వేఁడికొనుము.

(పాండవులను ద్రౌపదిని వేఱ నిర్దేశించును)

ఉ. ఈయనఘుండు పాండుధరణీంద్రుని యగ్రతనూజుఁ, డాతఁ డ
త్యాయతశక్తి భీముఁ, డితఁ డర్జునుఁ, డయ్యనఘుల్ కవల్, సతీ
గేయచరిత్ర పాండుసుతగేహిని యాయమ యాజ్ఞసేని, వీ
రీయెడ గూఢవర్తనమెయిన్ జరియించిరి సత్యసంధులై.

విరా—(పశ్చాత్తాపముతో తనలో)

ఆ. వె. నను సుశర్మ పట్టుకొని రథమ్ముఁ బెట్టి, నంతఁ బోవ నన్నుయాజ్ఞఁజేసి
విడువఁ జేసినట్టి వీరుండు భీమసేనుండె సందియంబు లేకుండ గలదె.

విపులగప్పిన నిష్పపగిదినున్న వీరలయెడఁ గడునవజ్ఞ సలిపితిని? యిందుకేమి నిష్కృతి? ఇట్లగుఁగాక (ప్రకాశము) అనఘాత్మ ? నన్నుక్షమించి నాయపరాధమును మఱువవలయు. (పాదములపైఁబడఁబోవును.)

ధర్మ—(పడకుండ లేవనెత్తి)

క నరపాల ! యిందు నీత, ప్పరయఁగ లేశంబు గల్గదఖిలమ్మును న
స్కృరునాథునిదురితమొ నా, దురితమొ కావలయు ద్యూతదోషంబగుటన్.

ద్వా—(ప్రవేశించి) జయము జయము దేవా ! దుర్యోధన మహారాజుగారి యొద్దనుండి యొవరో యొకరాయబారి వచ్చి ద్వారమున నున్నాడు.

విరా—ప్రవేశపెట్టుము.

రాయ—(ప్రవేశించి నలు దెసలు దిలకించి) ఇందుధర్మరాజుగా రెవరో నాకునొకింత తెలుప వలయు.

ఉత్త—(చేతితో) ఆయనయే (చూపును)

రాయ—(వినయముగా) అయ్యా ? "మీతమ్ముఁడు ఫల్గుణుఁడు సమయభంగంబొనర్చెఁ గావునఁ దిరిగియు మీ రరణ్యమున యథాపూర్వమ్ముగ వసించి యజ్ఞాతవాసమ్ముఁ గూడ నాచరింపవలయు నఁట. ఈసంగతి మీతో మనవి చేసి మీయభిప్రాయమును దెలిసికొని ర" మ్మని మారాజుగారు నన్నుం బనిచిరి.

ధర్మ—(ధైర్యముగా) సమయభంగము లేశమును గా లేదనియు, మాయర్జునుని మీరు గుర్తుపట్టుటకుఁ బూర్వదినముననే పదుమూఁడు వత్సరములు నిండె ననియు, మీరాజుతో నామాటలుగా మున్ముందుగాఁ జెప్పుము.

రాయ—చిత్రము (పోవుచుండఁగా)

భీమ—ఓయీ ! మాట.

ఉ. నిండెను వత్సరమ్ము లని నీపతితో నృపుఁ డాడినట్టు లు
ద్దండతఁ జెప్పి పిమ్మట నతండది వెండియుఁ బృచ్ఛసేయు "జా
ల్మండ ! సుయోధనుండ ? యధముండ ? త్రయోదశవత్సరంబులే
నిండుట గాదు నిండె నఁట నీదగు నాయువు" నంచుఁ దెల్పుమీ.

ఇట్లుగూడఁ దప్పక చెప్పుదువుగాక.

ఉ. నిండెను నీదుపాపములు నిండె భవత్పరిపాలనంబును
న్నిండెను నీసహోదరులనిక్కు లిఁక, పెక్కులు సెప్ప నేల తాఁ
బండె నజాతశత్రుని తపంబును ద్రోపది భాగ్యరేఖ భీ
ముండును దమ్ములుం బలుపఁ బూనిన యత్నము నంచుఁ దెల్పుమా.

అర్జు—నే నిట్లంటినని చెప్పుము.

ఉ. నిండినయాయువే మరల నీకు విరాటసుతుం డొపంగ లే
కుండిన బొమ్మబొత్తికల కుత్తరకై తలచీరఁ గోయుచో
దుండగు నెట్లుచంపినను దోసములేదని తోఁచికుత్తుకన్
ఖండన సేయ నిప్పటికి కాఁదగు నుత్తర ముత్తరక్రియన్.

ధర్మ—(శాంతముగా) ఓయీ ! వీరనుభవించిన కష్టంబు లట్లు వీరలం బ్రేరేపుచున్నవి.
తప్పక నావచనంబులు మాత్రము చెప్పుము. పొమ్ము.

రాయ—చిత్రము (నిష్క్రమించును.)

విరా—(వినయముగా) రాజేంద్ర ! నీ వీ సింహాసన మలంకరించి మీతమ్ములందఱి ను
చితరీతి నర్హ్యోమహాసనమ్ముల నుండంజేసి యింతవఱకు మీయెడ నేనొనర్చిన యపచా
రమ్ము మఱవ వలయు. (బలవంతముగా సింహాసనమ్మునఁ గూర్చుండఁబెట్టి భీమాదులఁ
గూడ నుచితాసనమ్ముల నలంకరింపఁజేసి ద్రోవదిదిక్కు)అమ్మా! పాంచాలరాజపుత్రి!

చ. వరవుఁడముం బొనర్చితివి వామవిలోచన ? మద్గృహమ్మునన్
సరిసరి ! యెంతదుష్కృతము సల్పితి మేమును మత్కుటుంబముల్
గురుకులవర్ధనీ ! యనుఁగుఁగోడలిఁగాఁగఁదనూజ నిత్తు ను
త్తరను, గ్రహించి యక్కృతనఁ దప్పిదఁ జేయఁ దగమ్ము ! సోదరీ !

ఉ. దుష్టుఁడటంచెఱింగియును వధూమణి ? కీచకునిఁటికి న్ననున్
శిష్టచరిత్ర నంపిన కుశీల సుధేష్ణ మదీయభార్య యే

కష్టము నందనున్నదియొ? కాఁగల కార్య మెవండెఱుంగు? సం
తుష్టమనస్కులై శుభవిధుల్ ఘటియింపుము మాకు నెమ్మియిన్.

ద్రౌప — (గౌరవముతో) అన్నా! నీతో వియ్యమందుట మాకుఁ బరమప్రియమే తప్ప
క నీకొమరితను మాసుభద్రకుఁ గోడలింగాఁ గైకొంటిని.

ధర్మ — (తనలో) అగును పాంచాలియూహ కడుఁ జక్కఁగా నున్నయది. ఆకన్నియ
యభిమన్యునికే భార్యయగుట కడు నుచితము.

విరా — సోదరీ! మీకుటుంబములో నెవరికేనియు నాకు సమ్మతమే. ఇప్పటికి నేను ధ
న్యుఁడను. (ధర్మజునిదిక్కై) రాజేంద్రా! నేఁటి యోపట నీవివాహ మహోత్సవం
బు సలక్షణంబుగా నడిపి నన్నుఁ గృతార్థునిం జేయఁగోరెద.

ధర్మ — అవశ్యమును నట్లేజరగును. దీనికింత నొక్కి చెప్పవలయునా?

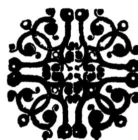
విరా — (భీమునిదిక్కై చిఱునవ్వుతో) బావా? మహాసనమ్మునకుం దగిన మిమ్ము మ
హానసమ్మున నియమించి తాఱుమాఱొనర్చిన నన్ను మన్నింపవలయు (ధర్మజునిదిక్కై)
సకలలోకధురంధరత్వము నహింపఁగల మీకు నేనింతకన్న నేమిప్రియమాచరింతు
ను! అయిన నిట్లగుఁగాక. (భరతవాక్యము.)

ఉ. ధర్మమునందు నీవలెనె తక్కునృపుల్ చరియింతురు గాక స
త్కర్మములందు నీవలెనె కర్మఠులెల్లఁ జరింతురు గాక నీ
పేర్మిసహోదరుల్ బలెనె పెద్దల బిన్నలు గారవింతురు గా
కోర్మిని నీసతిం బలెనె యుగ్మలు లెల్లనుగొందురు గావుతన్.

గద్య.

ఇది శ్రీకింకవీంద్రఘటాపంచానన విద్వత్కవి బాలక
లానిధి బాలసరస్వతీ శతావధాని తిరుపతివెంక
టేశ్వర ప్రణీతంబగు పాండవప్రవాసమ్ము
నందు సర్వంబును అష్టమాంకము.

సంపూర్ణము.

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులొనర్చిన తెలుఁగుపుస్తకములు.

1	శ్రవణానందము.	0-10-0
2	పాణిగృహీత	0-13-0
3	లక్షణాపరిణయము.	0-6-0
4	రసికానందము.	0-1-6
5	శుకరంభాసంవాదము.	0-3-0
6	పాండవ జననము.	0-9-0
7	పాండవ ప్రవాసము.	0-12-0
8	పాండవోద్యోగము.	0-10-0
9	పాండవ విజయము.	0-12-0
10	పాండవాశ్వమేధము *	0-12-0
11	సుకన్య	0-5-0
12	పండితరాజచరిత్ర.	0-10-0
13	మృచ్ఛకటిక	0-12-0
14	ముద్రారాక్షసము.	0-8-0
15	అనర్ఘనారదము.	0-8-0
16	దంభవామనము	0-10-0
17	బాలరామాయణము	1-0-0
18	బుద్ధచరిత్ర	0-10-0
19	వేంకటేశ్వరవిలాసము (చెళ్లపిళ్ల నరసకవిరచితము.)	0-10-0
20	పల్లెటూళ్లపట్టుదలలు (చక్రపాణిప్రహసనము.)	0-4-0
21	అపూర్వ కవితావివేచనము (మున్నాలుపిల్లల ఫొటోసహితము)	0-4-0
22	రుక్మాంగదచరిత్ర (వచనము)	0-8-0
23	కామేశ్వరీశతకము (సర్వలఘుయుక్తము)	0-2-0
24	శనిగ్రహము (ప్రసిద్ధికెక్కినది)	0-1-6
25	నానారాజసందర్శనము (రాజులరికార్డు)	1-0-0
26	శతావధానసారము	0-12-0
27	దేవీభాగవతము (ప్రథమస్కంధము)	0-10-0
	డిటో (ద్వితీయస్కంధము)	0-6-0
	డిటో (తృతీయస్కంధము)	0-12-0
	డిటో (చతుర్థస్కంధము)	0-10-0
	డిటో (పంచమస్కంధము)	0-11-0

(6–10:) ఈ 5 ను భారతనాటకములు

* 1911 సం॥ బిరుదుకసపరితము 6 నెల॥ 17 తేది॥ న

(11–16:) కడమ నాటకములు

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు, శతావధానులు.

కాకినాడ, లేక, బందరు.

గీరతామ్నాయము.

1 భాగము (అధిక ప్రసంగదమనము.)	0—10—6
2. భాగము (గురుదక్షిణ)	0— 8—0
3. భాగము (విగ్రహారాధనము.)	0— 8—0
ఈమూడు నొకసారికొనిన	1— 4—0

గుంటూరుసీమ.

1. భాగము (పూర్వరంగము)	1— 0—0
2. భాగము (ఉత్తరరంగము.)	1— 0—0
3. భాగము (వేమవరపుశతావధానము.)	0—12—0
1. దేవీ భాగవతము (6 స్కంధము.)	0—12—0
2. చంద్రప్రభ చరిత్ర.	0— 8—0
3. ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేక నాటకము.	0— 6—0
4. అష్టకములు.	0— 4—0
5. కాళీసహస్రము (సంస్కృతము.)	0— 8—0

ఇతరకృతములగు చిన్నగ్రంధములు.

1. బిడాలోపాఖ్యానము.	0— 2—0
2. సంగదోషము.	0— 2—0
3. కవితావివేచనము.	0— 6—0
4. అత్యద్భుత విమర్శనము.	0— 4—0
5. గుఱిగింజ.	0— 1—0
6. సుమనోవతంసము.	0— 1—0

స్వకృతములగు చిన్నగ్రంధములు.

1. శృంఖలాత్రుటీకరణము.	0— 6—0
2. గ్రామసింహము.	0— 1—0
3. కవిసింహగర్జితములు.	0— 1—0
4. వైరాగ్యశతకము (అప్పయదీక్షితకృత సంస్కృత శ్లోకసహితము.	0— 2—0

పరా:—ఈపట్టికలో బొరపాటుగాబడిన "దంభవామనము" వెల 0-6-0 గాను దేవీభాగవత చతుర్థస్కంధము వెల 0-9-0 గాను ఎఱుగఁదగు ఇంతవఱకచ్చుకాఁబడియున్న దేవీభాగవత స్కంధములు 6 ను ఒకసారికొనువారికి రు 3-0-0 వెలకే యీఁబడును.

ఇట్లు

తిరుపతి వెంకటేశ్వరులు, శతావధానులు.

కాకినాడ లేక బందరు.

ఆర్య పుస్తకాలయము.

రాజమహేంద్రవరము.

SUPPLEMENT TO THE ISSUE.

మాకంపెనీలో వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రుర్లు అండు సన్సువారిచే ప్రకటింపబడిన సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథములున్ను ఆనందాముద్రాక్షరశాలలో అచ్చుపడిన భారతాది యితరగ్రంథములున్ను, స్కూలుబుక్కులున్ను, నాటకములును, వచనకావ్యములును, యింకా యితరములైన పుస్తకములు దొరకును. అన్నియు వి. పి. పోష్టుద్వారా పంపబడును.

ఈక్రిందిధరలలో పోస్టేజీ చేరియుండలేదు. కొనువారే భరించవలయును.

శ్రీమద్భాగవతము (శ్రీధరీయ వ్యాఖ్యానసహితము. ... 8–0–0
మాఘపురాణము 1–8–0
వ్రతచూడామణి క్యాలికో ... 1–0–0
వ్రతరత్నాకరం ఆరువ్రతములు 0–6–0
శ్రీమద్రామాయణః మూలంరఫ్ 1–12–0
డిటో గ్లేజు 4–0–0
సుందరకాండ తాత్పర్యం ... 1–0–0
డిటో మూలంచిన్నసైజు 0–12–0
భగవద్గీత టీకా తాత్పర్యం ... 1–8–0
డిటో తాత్పర్యంపట్టుబయిండు 1–0–0
డిటో తాత్పర్యం అట్టబయిండు 0–6–0
రఘువంశం అర్థం, ఆకాంత్ము, శబ్ద
సమాస వగ్రిగాలతో గ్లేజు ... 5–0–0

గురుబాలప్రబోధిక లింగాభట్టీయం 2–8–0
అమరంత్రికాండలుటీకాతాత్పర్యం 1–4–0
డిటో అట్టబయిండు ... 0–14–0
డిటో మూలం 0–6–0
నానార్థరత్నమాల 0–12–0
అధ్యాత్మరామాయణంటీకా తాత్పర్యసహితం 2 వాల్యుములు ... 8–0–0
డిటో మూలం చిన్నసైజు... 0–12–0
కాలామృతంఅట్టబయిండు... 0–12–0
డిటో గ్లేజు 1–0–0
ముహూర్తదర్పణం రఫ్ ... 0–8–0
డిటో గ్లేజు 0–12–0
జాతకచంద్రిక 0–8–0
నక్షత్రచూడామణి 0–4–0

రఘువంశం అర్థం, అకారాంతం, రఫ్ 3–8–0
డిటో వ్యాఖ్య రఫ్ ... 0–8–0
డిటో గ్లేజు 0–12–0
కుమారసంభవము 0–10–0
మేఘసందేశం రఫ్ 0–4–0
డిటో గ్లేజు 0–6–0
తైత్తిరీయ స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్య
కర్మోష్టకము సస్వరము ... 1–4–0
డిటో కిత్తాథబైండు ... 1–8–0
సంధ్యావందనం సస్వరాంధ్రం 0–3–0
అబ్దికమంత్రం సస్వరాంధ్రం... 0–12–0
రామబ్రహ్మమానసికపూజ 0–1–0
మృత్యుంజయమానసిక డిటో 0–1–0
దేవీఖడ్గమాల 0–1–0
ఇంద్రాక్షీ శివకవచము 0–1–0
పితృధర్పణము 0–1–0
మహాన్యాసము 0–5–0
రుద్రము పురుషసూక్తము వగైరాలు 0–2–0
ఋగ్వేదాహ్నికము 0–2–0
ఉత్తరగీత, సటీక, చిన్నసైజు 0–6–0
భర్తృహరి సుభాషితము, ఆంధ్ర
తాత్పర్యసహితం 0–12–0
డిటో డిటో క్యాలికో ... 1–0–0
శబ్దమంజరి 0–2–0
సప్తఋషిస్తోత్రం సటీక చిన్నసైజు 0–1–0
నవగ్రహస్తోత్రం 0–4–0
దేవీమానసికపూజ 0–1–0
పరమేశ్వరస్తోత్రకదంబం శుద్ధప్రతి 0–6–0
దేవీస్తోత్ర కదంబం 0–4–0

యజుర్వేద సంధ్యావందనం
పురుషసూక్తం, శ్రీసూక్తము,
ఆంధ్రటీకా తాత్పర్యసహితము
చిన్నసైజున మంచి కాగితములపై
పైన ముద్రించినది ... 0–4–0
యాజుష పూర్వ ప్రయోగము
సస్వరము 1–8–0
స్మార్తానుక్రమణిక సస్వరము 2–8–0
డిటో కిత్తాబ 2–12–0
కృష్ణకర్ణామృతం ఆంధ్ర టీకా
తాత్పర్యసహితం 1–4–0
నీతిశాస్త్రం ఆంధ్రతాత్పర్యము 0–2–0
ప్రాతస్స్మరణ 0–2–0
దేవీసప్తశతి చక్రనికూగ్ని ... 0–5–0
మంత్రపుష్పము సటీక ... 0–1–0
సంధ్యావందన భాష్యం 0–9–0
దేవతార్చన చిన్నసైజు ... 0–1–0
సూర్యనమస్కారము 0–1–0
హరిమీడే స్తవము సటీక 0–3–0
సౌందర్యలహరి సటీక ... 0–3–0
బ్రహ్మమేధమంత్రము పంచోపని
షత్తులు తైత్తిరీయం ... 0–4–0
మంత్రపన్నములు మూలం ... 0–3–0
ఆత్మబోధము సటీక ... 0–4–0
పుష్పబాణవిలాసం వ్యాఖ్య 0–2–0
శ్రీరామస్తవరాజము ... 0–1–0
ఆపస్తంభగృహ్యసూత్రములు 0–2–0
అధ్యాత్మరామాయణకీర్తనలు 0–6–0
బాలరామాయణం సటీక ... 0–2–0

విష్ణుసహస్రనామము నామావళి	0-6-0	బృహత్స్తోత్రరత్నాకరం 1 భాగం	1-8-0
రామసహస్రనామం డిటో	0-4-0	డిటో 2 భాగం	1-12-0
శివ	0-3-0	డిటో 3 భాగం	2-8-0
అన్నపూర్ణ	0-3-0	శ్రీమన్మంత్రరత్నాకరం 1 భాగం	4-8-0
లక్ష్మి	0-3-0	శ్రీగాయత్ర్యనుష్ఠానతత్త్వప్రకాశిక	1-4-0
ఆంజనేయ	0-3-0	కాశీమజిలీకథలు 1 వ భాగము	1-0-0
సుబ్రహ్మణ్య	0-3-0	డిటో 2 వ భాగము	1-0-0
లలితాసహస్రనామము, త్రిశతి,		డిటో 3 వ భాగము	1-0-0
పంచదశీస్తోత్రము వగైరాలు		డిటో 4 వ భాగము	1-8-0
నామావళీసహితము, చిన్నసైజు	0-8-0	డిటో 5 వ భాగము	1-8-0
రామకర్ణామృతం ఆంధ్రటీకా		ఉత్తరకాండానుబంధము	0-8-0
త్సర్గ్యసహితము	1-4-0	శబ్దరత్నాకరము	5-0-0
చండీశాస్త్రవం ...	0-3-0	శబ్దార్థచంద్రిక	2-8-0
ఆంధ్రశబ్దచింతామణి ...	0-1-0	లక్ష్మీనారాయణీయము	1-0-0

ఆంధ్రగ్రంథములు

భారతము ఆదిసభాపర్వములు		విజయవిలాసం	0-4-0
క్యాలికో బయిండు ...	1-12-0	డిటో క్యాలికో	0-8-0
అరణ్యపర్వము ...	1-12-0	డిటో సటీక	1-0-0
విరాటోద్యోగ పర్వములు	1-12-0	సారంగధరపద్యకావ్యం సటీక	0-12-0
భీష్మద్రోణపర్వములు ...	1-12-0	శ్రీరామచరిత్ర బమ్మెర పోతనా	
కర్ణ శల్య సౌప్తిక స్త్రీపర్వములు	1-12-0	మాత్యప్రణీతము	0-8-0
శాంతిపర్వము ...	1-12-0	నీలాసుందరి పరిణయం	0-4-0
తక్కినపర్వములు ...	1-12-0	పారిజాతాపహరణం	0-4-0
ఆంధ్రభారతము సంపూర్ణప్రతి		డిటో గ్లేజు	0-6-0
మూడు వాల్యములు ...	11-8-0	డిటో	0-8-0
భాస్కరరామాయణం ...	2-8-0	నర్సభూపాలీయం	0-8-0
భాగవతము	8-0-0	డిటో క్యాలికో	0-12-0
భాగవతం గ్లేజు ...	4-0-0	రుక్మిణీ పరిణయం	0-6-0

డిటో రెండు వాల్యుములు ...	4-12-0	అనిరుద్ధ చరిత్ర	0-8-0
డిటో రెండు వాల్యుములు ఉత్త			
మ ప్రతి ...	5-8-0	డిటో క్యాలికో	0-12-0
ఆంధ్రరామాయణం వావిలకొలను		రాజశేఖర విలాసం	0-8-0
సుబ్బారావు గారిది ...	4-8-0	ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నం	0-8-0
ఉత్తర రామాయణము రఫ్ ...	1-0-0	డిటో క్యాలికో	1-0-0
డిటో గ్లేజు క్యాలికో ...	1-8-0	రామాభ్యుదయము	1-4-0
డిటో ఉత్తమప్రతి ...	2-8-0	డిటో క్యాలికో	1-8-0
రంగనాధ రామాయణం ...	2-8-0	అచ్చ తెనుగు రామాయణము	1-4-0
వసుచరిత్ర ...	2-8-0	డిటో క్యాలికో	1-8-0
మనుచరిత్ర ...	1-8-0	శృంగార నైషధం	0-10-0
కళాపూర్ణోదయం ...	1-8-0	పంచతంత్రం నారాయణకవి	0-12-0
రాఘవపాండవీయం	1-8-0	ఆంధ్రభాషార్ణవము	0-12-0
అప్పకవీయం స్లిప్ ...	1-4-0	ప్రహ్లాదచరిత్ర	0-2-0
డిటో క్యాలికో ...	1-10-0	రుక్మిణీకళ్యాణం సటీక	0-3-0
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానం ...	0-8-0	డిటో క్యాలికో	0-8-0
డిటో క్యాలికో ...	0-12-0	గజేంద్రమోక్షం సటీక	0-6-0
రసికజన మనోభిరామం	0-8-0	డిటో క్యాలికో	0-8-0
డిటో క్యాలికో	0-12-0	మదాలస	0-10-0
రంగరాయచరిత్ర	0-8-0	సుజనరంజని	0-6-0
డిటో క్యాలికో	0-12-0	ఐవన్హో	0 6 0
కుచేలోపాఖ్యానం సటీక	0-4-0	పంచతంత్రం	0 6 0
భోజరాజీయం	1 0 0	పున్నాభాయి	0 8 0
డిటో ఘట్టుప్రభుకృతము	0-6-0	హేలావతి	0 4 0
నలోపాఖ్యానం సటీక	0-6-0	ప్రభావతి	0 4 0
మొల్లరామాయణం	0-8-0	సౌందర్యతిలక	1 0 0
బాలవ్యాకరణం	0-12-0	హేమలత	0 8 0
సులక్షణసారం	0-8-0	అహల్యాభాయి	0 8 0
డిటో క్యాలికో	0-12-0	రామచంద్రవిజయం	0 8 0

ఆంధ్రనామసంగ్రహం, శేషం	
సాంబనిఘంటు సటీక	0-12-0
వేమనపద్యములు	0-4-0
డిటో అట్టబయిండు	0-8-0
డిటో బ్రవునుదొరగారి యింగ్లీషు	
తర్జుమా	1-0-0
సుమతిశతకం సటీక	0-2-0
కుక్కుటేశ్వరశతకం	0-2-0
భాస్కరశతకం సటీక	0-3-0
మాతృశతకం	0-1-0
మానసబోధశతకం సటీక	0-3-0
శ్రీరామలింగేశశతకం	0-2-0
కవిచౌడప్పశతకం	0-2-0
కుమారీశతకం సటీక	0-2-0
నృసింహశతకం	0-2-0
శ్రీకాళహస్తీశ్వరశతకం	0-1-0
చంద్రశేఖరశతకం	0-1-0
దాశరధీశతకం	0-4-0
భోగినిదండకం	0-1-0
శ్రీశంకరాచార్యచరిత్ర పటముతో	0-2-0
దాదాభాయి నౌరోజీచరిత్ర	0-1-0
వివేకానందస్వామి జీవితం	0-1-0
శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసజీవితం	0-2-0
అనీబిసెంటు దొరసానిగారిజీవితం	0-1-0
శ్రీబాలగంగాధరతిలకుచరిత్రం	0-2-0
సూరత్తుకాంగ్రెస్సు	0-2-0
రామదాసు చరిత్రం	0-10-0
ఆనందమఠ నావలు	0-12-0
తారాభాయి డిటో	0-12-0

రాజస్థానకథావళి 1 భాగం	0 12 0
డిటో 2 భాగం	0 12 0
మహాపురుషుల జీవితం 1 భాగం	0 12 0
డిటో 2 భాగం	0 10 0
డిటో 3 భాగం	0 12 0
కళావతీ కళ్యాణం	0 12 0
సునీతీదేవి చరిత్ర	0 4 0
సుమిత్రచరిత్ర	0-4-0
మహాపతివ్రతలచరిత్ర 3భాగములు	1-0-0
చంద్రమతి చరిత్ర	0 5 0
సత్యవతి చరిత్ర	0 5 0
హరిదాసి	0 8 0
జీవనవేదం	0 5 0
రాజరామమోహనరాయలువారి సందేశం	0 1 0
టిప్పుసుల్తాను	1 4 0
రామాయణ సారం	0 12 0
బ్రహ్మవిద్యాదర్పణం	1 0 0
కవిజీవితములు గురజాడ శ్రీరామమూర్తి గారు	2 8 0
ఆంధ్రకవులచరిత్ర కం॥ వీ॥	3 0 0
శ్రవణానందం తి॥ వేం॥	0 10 0
పాణిగృహీత	0 13;0
నానారాజసందర్శనం	1 0 0
ముద్రారాక్షసం	0 8 0
మృచ్ఛకటిక	0 12 0
పండితరాయచరిత్ర	0 10 0
మాధవీలత	1 5 0
మనోరమ	1 5 0

మనోహర డిటో	0-12-0	ప్రతాపరుద్రీయం నాటకం	1 0 0
శ్రీ సీతారామ డిటో	1-0-0	సత్యహరిశ్చంద్ర	0 8 0
పాండవజననం తి॥ వెం॥	0 8 0	ప్రహ్లాద నాటకం	0 5 0
పాండవప్రవాసం డిటో	0 12 0	శాకుంతల	0 12 0
పాండవ విజయం	0 12 0	తారా శశాంక విజయ నాటకము	0 10 0
పాండవాశ్వమేధము	0 12 0	[illegible]	0 14 0
పాండవోద్యోగము	0 10 0	[illegible] విజయం	0 10 0
లీలావతీ నాటకం	0 8 0	[illegible]	0 8 0
విషాద సారంగధర ధ॥ కృష్ణ[illegible]		ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నం	1 0 0
చార్యులు గారు	1 4 0	సావిత్రి [illegible] కృ॥	0 5 0
చిత్రనళీయం	1 4 0	[illegible] ప్రథమభాగం	
గయోపాఖ్యానం	0 8 0	[illegible] వేంకటేశ్వర్లు గారిచే	
ప్రసన్నయాదవం	0 8 0	[illegible]	0 12 0
పారిజాతాపహరణం	0 8 0	[illegible]	0 2 0
అభినవరాఘవము	0 8 0	[illegible] శ్వర్లు గారి [illegible]	
వీరమతి [illegible] గారు	0 10 0	[illegible] 1-8 భాగములు	1 12 0
పుష్పవేణి	0 10 0	డిటో 2 భాగం	1 0 0
రుక్మిణీకళ్యాణం	0 8 0	డిటో 4 భాగం	1 0 0
బాలవితంతు విలాపం	0 4 0	డిటో [illegible] భాగం	0 10 0
స్త్రీధర్మబోధిని	0 4 0	యజ్ఞచింతామణి	1 0 0
స్త్రీనీతి కథామంజరి	0 [illegible] 0	[illegible] శిరోమణి	1 0 0
రాజశేఖర నోవలు	0 3 0	శ్రీయోగవాశిష్ఠసారం	0 8 0
లలిత	0 8 0	సుజ్ఞానదీపిక	0 12 0
వీరమతి చక్రనికథ	0 8 0	[illegible]సారం	0 3 0
ద్రౌపది చరిత్ర	0 8 0	కపిలసూత్రం	0 2 0
సీతాదేవి చరిత్ర	0 4 0	రామకృష్ణ [illegible] కావ్యం	0 4 0
పుష్పవేణికథ	0 1 0	ఆనందలహరి	0 4 0
సీతాజననం	0 1 6	మాధవనిదానం	2 8 0
ధనాభిరామం నాటకం	0 8 0	గజేంద్రచింతామణి	2 4 0

ఉషాపరిణయం 0 8 0

కన్యాశుల్కం 0 12 0

గోపీజనసుధాకరవిజయం 0 12 0

రుక్మాంగద 1 0 0

బొబ్బిలియుద్ధనాటకం 0 12 0

పీష్వానారాయణరావు 0 8 0

విజయబొబ్బిలి. 0 8 0

జాతకఫల మణిమంజరి 1 భాగము 0 12 0

మార్క్బంబయుండు 0 14 0

క్యాలికో 1 0 0

డిటో 1 భాగము 1 4 0

డిటో ఇంగ్లీషు 0 14 0

వీర్యనష్ట సుఖరోగ చికిత్సాసారం 1 0 0

కలభాషిణి (చక్రవర్తి రంగాచార్య నాటకము) కళాపూర్ణోదయము [illegible] కథ 1909 సం॥రం బి. యే. [illegible] పఠితము 0 12 0

వేణీసంహారము (క్రొత్తగా తెనిగించినది) 0 12 0

బొబ్బిలియుద్ధనాటకము ([illegible]) 0 12 0

ప్రసన్నమోహోపాఖ్యానము (శృంగార ప్రబంధము) 0 12 0

ఏకావళీ పరిణయము (సుందర ప్రబంధము) 0 12 0

గౌతమీ మహాత్మ్యము 0 8 0

ఆనందోదయము (అచ్చ తెలుగు కావ్యము)

ఆంధ్రకవిత్రయ మోక్షీయవిమర్శనము 0 4 0

ఆంధ్ర వేణీసంహార విమర్శనము 0 4 0

పంచశిఖిజనక సంవాదం 0 1 0

ఘటికాచల మాహాత్మ్యము (తెనాలి రామలింగకవి విరచితము) 0 8 0

వెంకటేశ్వరీయము (తిరుపతికథ)

కాళహస్తీశ్వర శతకము 0 1 0

కనకగిరి (నక్షత్రపద్యకావ్యము) 0 8 0

బ్రహ్మపత్రీచరిత్రము (వచనకావ్యము)

కీర్తికాంత స్వయంవరము (పద్యము) 0 5 0

సత్యనారాయణోపాఖ్యానము 0 2 0

సావిత్రీచరిత్రము (మంచి కావ్యము)

గజారాజవిజయము (పద్యము)

గృహవాస్తునిర్ణయము (డిటో)

శ్రీకృష్ణలీలావిలాసము (శృంగారము) 0 4 0

చంద్రాలోకము 0 2 0

రఘువంశము 0 2 0

కాళిదాస కేరళీ జ్యోతిష గ్రంథం 0 8 0

అచ్చులో నున్నవి.

1 తెనాలి రామకృష్ణచరిత్రము

2 కాళిదాస విలాసము

3 పతివ్రతల చరిత్రము

గౌరాంగచరిత 1 భాగం 1 4 0

రామకృష్ణ పరమహంస పద్యకావ్యం 0 8 0

స్వయంవరపర్వం 0 8 0

భక్తియోగము 1 8 0

కురాన్ 0 8 0

ఆబ్రహాములింకను 0 12 0

హిందూమహాయుగము 1 0 0

మేఘసందేశము	1 8 0
రఘువంశము, 6 సర్గలు	1 8 0
కుమారసంభవము ,,	1 8 0
అమరుకము—శృంగారలక్ష్యము	0 12 0
పుష్పబాణవిలాసము ,,	0 8 0
భర్తృహరిశతకత్రయము—సం. వ్యాఖ్య, తె. సంపూర్ణటీక, లక్ష్మణకవి పద్యములును	1 8 0
హితోపదేశము—తెనుగు తర్జుమాతో	1 0 0
పంచతంత్రము—మూలమాత్రము	1 4 0
దశకుమారచరిత్రం—మూలమాత్రము	1 0 0
,, తెనుగుతర్జుమాతో	1 12 0
విక్రమార్క—చరిత్ర—మూలమాత్రము	0 8 0
,, తె. టిప్పణము, తెనుగు తర్జుమాతో	0 12 0
భోజచరిత్ర—మూలమాత్రము	0 8 0
,, తె. టిప్పణము తెనుగు తర్జుమాతో	1 0 0
బిల్హణచరిత్ర—తె. సంపూర్ణటీక	0 4 0
రసమంజరి—శృంగార విస్తరము తె. సంపూర్ణటీక	0 12 0
ప్రియదర్శికా నాటిక—సం. టిప్పణము తె. సంపూర్ణటీక, తె. తర్జుమాయు, పద్యములును	0 8 0
శబ్దమంజరీతిజంతమంజరులు—ఆంధ్ర వివరణ సమేతము	0 4 0

అణువ్రతముల కల్పనలు	0 4 0
అమరము పెద్దయక్షరములు, మూలము	0 4 0
విష్ణుసహస్రనామములు మొదలైనవి	0 4 0
జీవశాస్త్రము	1 8 0
రాణీసంయుక్త	0 12 0
మహమ్మదీయమహాయుగము	1 12 0
పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము	1 5 0
రసాయనశాస్త్రము	1 4 0
ఆంధ్రులచరిత్ర (మొదటిభాగము)	1 4 0
విమలాదేవి	1 2 0
కలరా	0 6 0
ప్రకృతి శాస్త్రముల ప్రథమపాఠములు	1 10 0
భౌతికశాస్త్రప్రథమపాఠములు	0 9 0
రా. బ. క. వీరేశలింగముగారి స్వీయచరిత్రము	1 8 0
భౌతికశాస్త్రము	1 8 0
ఢిల్లీదర్బారు	1 8 0
దుర్గేశనందిని	1 0 0
వసుమతీవసంతము	1 8 0
లలితచంద్రహాసము	0 14 0
మృణ్మయి	1 5 0
సీతారామ	1 8 0
నూర్జహాను	1 8 0
రాజసింహ	1 8 0

వలయువారు,

ఆర్యపుస్తకాలయము; రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసుకొనవలయును.

శ్రీ చింతామణిముద్రాక్షరశాల.— రాజమహేంద్రవరము.